Antonio

Tabucchi

Isabel İçin

3

Bir Mandala

Çeviri: SEMİN SAYIT

can
roman

ANTONIO TABUCCHI

ISABEL İÇİN

BİR MANDALA

Per Isabel: Un mandala, Antonio Tabucchi
© 2013, Antonio Tabucchi
© 2015, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mart 2015, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Nükhet Polat

Düzelti: Burçak Karabağ
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul
Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-2511-1

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

ANTONIO TABUCCHI

ISABEL İÇİN

BİR MANDALA

ROMAN

İtalyanca aslından çeviren

Semin Sayıt

can

Antonio Tabucchi'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Damasceno Monteiro'nun Kayıp Başı, 1998
Hint Gece Müziği, 2000
Ufuk Çizgisi, 2000
Gittikçe Geç Olmakta, 2002
Fernando Pessoa'nın Son Üç Günü, 2005
Pereira İddia Ediyor, 2005
Önemi Olmayan Küçük Yanlış Anlamalar, 2006
Düşler Düşü, 2006
Tristano Ölürken, 2006
Requiem, 2007
Zaman Hızla Yaşlanıyor, 2011

ANTONIO TABUCCHI, 1943'te İtalya'nın Pisa kentinde doğdu. Romanları, öyküleri, denemeleri ve oyunlarıyla Avrupa edebiyatının en seçkin yazarları arasında yer aldı. Ayrıca Fernando Pessoa'nın yapıtlarının İtalyanca basımlarının editörlüğünü üstlendi. Kitapları, aralarında çeşitli Avrupa dilleri, İngilizce, İspanyolca, Japonca, Çince, İbranice, Arapça, Hintçe, Urduca ve Farsçanın da bulunduğu kırktan fazla dile çevrildi. Bazı romanları ünlü yönetmenlerce beyazperdeye uyarlandı. Pen Kulübü, Campiello, Viareggio Rèpaci, Médicis Étranger, Hidalgo, Prix Européen de la Littérature, Méditerranée, Nossack, Aristeion ve Avusturya Devleti Avrupa Edebiyatı Ödülü gibi saygın ödüllere değer görüldü. Avrupa'nın önde gelen gazeteleri ve kültür dergilerine yazılar yazdı. Uluslararası Yazarlar Parlamentosu'nun kurucuları ve üyeleri arasında yer aldı. 2012'de Lizbon'da öldü.

SEMİN SAYIT, 1935'te İstanbul'da doğdu. 1962'den beri İtalya'da yaşıyor. Uzun süre Roma'daki Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nde (FAO) çalıştı. 1995'ten bu yana İtalyanca ve İngilizceden çeviriler yapıyor. İtalyan edebiyatının Türkiye'de tanınmasına katkıları nedeniyle, 2003'te İtalyan cumhurbaşkanı tarafından "Commendatore" unvanına layık görüldü ve İtalyan Dayanışma Yıldızı nişanı aldı. Giuseppe Tomasi di Lampedusa, Italo Calvino, Primo Levi, Leonardo Sciascia, Antonio Tabucchi, Ferdinando Camon, Claudio Piersanti, Alessandro Baricco, Dacia Maraini, Susanna Tamaro, Cristina Comencini, Genevieve Vaughau ve P.L. Traves'tan çeviriler yaptı.

Bu kitap bir mandala[1] olarak düşünülürse
Çağrışım Kulübü'nden bir kadına adanmış sayılır.
Ama dünyamızla ilgili olduğu varsayılırsa arkadaşım
Tecs'e adanmıştır. Bu asıl adı değildir ama ben ona
öyle derim. Kitap aynı zamanda eski dostum
Sergio'ya da adanmıştır.

1. Hinduizm ve Budizmde evreni temsil eden ve kişiyi farklı düzlemlerde içsel bilgeliğe götürdüğüne inanılan mistik, çoğunlukla geometrik desenli çember. (Ç.N.)

Ölüler ülkesinde yasa bakarsın değişiktir.[1]

SOPHOKLES, *Antigone*

1. Çev. Güngör Dilmen, *Eski Yunan Tragedyaları I* içinde, Mitos Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, 2002, s.89. (Y.N.)

İçindekiler

Not biçiminde gerekçe 15

1. Birinci çember. Mónica. Lizbon. Çağrışım 17
2. İkinci çember. Bi. Lizbon. Yönelim 35
3. Üçüncü çember. Tecs. Lizbon. Özümseyiş 43
4. Dördüncü çember. Tom Amca. Reboleira. Yeniden bütünleşmek 55
5. Beşinci çember. Tiago. Lizbon. İmge 65
6. Altıncı çember. Magda. Rahip. Makao. İletişim 77
7. Yedinci çember. Yürüyen Hayalet. Makao. Geçicilik 95
8. Sekizinci çember. Lise. Xavier. İsviçre Alpler'i. Genleşme 103
9. Dokuzuncu çember. Isabel. Riviera İstasyonu. Gerçekleşme. Dönüş 117

Isabel için: Bir Mandala hakkında kısa bilgi 127

Not biçiminde gerekçe

Bu kitabın başlıca devinim noktaları; özel saplantılar, tıpkı bir nehrin içindeki çakılları aşındırarak yuvarlaklaştırması gibi, zamanın kemirdiği ama dönüştürmediği kişisel pişmanlıklar, gerçeğe uymayan, tutarsız düşlemlerdir. Ama bir yaz gecesi gördüğüm, renkli tozlarla çıplak bir taşa benim için bir Bilinç mandalası çizen kırmızı giysili keşişin de çok etkisi olduğunu yadsıyamam. Aynı gece, bir aydır okuyacak vakit bulamadan bavulumda taşıdığım Hölderlin'in kısa bir yazısını da okudum. O gece, ay son evresini tamamlamadan önce okuyup altını çizdiğim sözler şunlardı: "Amacı belki yüreği ilgilendirmese de; zamanın, canlılığını yitirmiş trajik geçişi, onu izleyen zamanın tininin aşırı ölçüsüzlüğüyle yabanıllaşır; çünkü o, insanları günün tini gibi esirgemez; o, acımasızdır, sonsuza dek yaşayacak, yazılmayan bir öfke tini gibi ölülerin dünyasındadır."[1]

Elli yaşını geçmiş ve birçok kitap yayımlamış bir yazarın hâlâ kendi yazı serüveni için gerekçe göstermek istemesi garip sayılabilir. Bu bana da tuhaf görünüyor. Olasılıkla henüz çözemediğim bir ikilem: Söz konusu olan, dünyaya karşı duyduğum suçluluk mu yoksa derin bir acıyla hesaplaşmanın yoksunluğu mu? Doğal olarak başka varsayımlar da kabul edilebilir. O yaz gecesi hayal gücümle Napoli'ye uçmuştum; çünkü o uzak gökyüzünde dolunay vardı. Ve ay kırmızıydı.

A.T.

1. Friedrich Hölderlin'in "Grund zum Empedokles" metninden. (Y.N.)

1.

Birinci çember. Mónica. Lizbon. Çağrışım

Ömrümde Tavares'e gitmemiştim. Tavares, Lizbon' un en pahalı lokantasıdır, 1800'lerden kalma aynalar ve kadife koltuklarla döşelidir, dünyanın her yerinden yemekler bulunduğu gibi tipik ve çok titiz bir Portekiz mutfağı da vardır, örneğin Alentejo usulü deniztarağı ve domuz eti ısmarlarsınız, size Paris yemeğini andıran bir şey getirirler, en azından bana öyle anlatmışlardı. Aslında oraya hiç gitmedim, sadece anlatılanları dinledim. Intendente'ye kadar bir otobüse bindim. Meydan orospular ve pezevenklerle doluydu. Akşam olmak üzereydi, erken gelmiştim. Bildiğim eski bir kafeye girdim, kafenin bilardosu vardı, oynayanları izlemeye başladım. Tek bacağı olmayan yaşlı bir adam koltuk değneğine dayanarak oynuyordu, açık renk gözleri ve kıvırcık beyaz saçları vardı, kukaları bir bardak su içer gibi peş peşe deviriyordu, herkesi yendikten sonra bir iskemleye oturdu ve sindirimini kolaylaştırmak ister gibi midesine bir şaplak indirdi.

Arkadaş, oynamak ister misin? diye sordu bana. Hayır, dedim, seninle oynarsam kesin kaybederim, istersen bir kadeh Porto'suna oynayalım, canım bir aperitif istiyor ama eğer yeğlersen sana ikram da ederim. İhtiyar, yüzüme bakarak gülümsedi. Garip bir şiven var, dedi, yabancı mısın? Birazcık, diye yanıtladım. Nereden geliyorsun? di-

ye sordu. Sirius dolaylarından, dedim. O kenti tanımıyorum, dedi, hangi yöreye bağlıdır? Cane Maggiore'ye,[1] dedim. İhtiyar, Hah, dedi, dünyada o kadar çok yeni yöre çıktı ki. Bilardo sopasıyla sırtını kaşıdı. Adın ne peki? diye sordu. Adım Waclaw, dedim, ama bu sadece vaftiz adım, arkadaşlarım bana Tadeus der. Adamın kuşkulu havası birden değişti ve yüzüne bir gülümseme yayıldı. Demek vaftiz edildin, dedi, öyleyse Hıristiyansın, ben sana bir şey ikram edeceğim, ne içersin? Bir beyaz Porto alacağımı söyledim, adam garsonu çağırdı. Sonra, Senin neyin eksik, anladım, diye konuşmasını sürdürdü, bir kadına gereksinimin var, on sekiz yaşında güzel bir Afrikalı kadına, ucuzdur, hem de neredeyse bakire sayılır, dün Cabo Verde'den geldi. Yok, sağ ol, dedim, birazdan gitmem gerek, taksi bulmaya çalışacağım, bu akşam önemli bir randevum var, bu sıralar kızlarla geçirecek vaktim yok. Adam şaşkın şaşkın yüzüme baktı. Hımın, dedi, öyleyse burada ne arıyorsun? Bir sigara yaktım ve sustum. Sonra, Ben de bir kadını arıyorum, dedim, soruşturuyor, ondan haber bekliyorum, biraz oyalanmak için burada durakladım, bana ondan haber getirecek bir hanımefendiyle randevum var, anlatacaklarını dinlemek istiyorum, hatta hemen gitmeliyim, durakta bir taksi var, acele etsem iyi olur.

İhtiyar, Dur bir dakika, dedi, neden o kadını arıyorsun, özledin mi? Belki, diye yanıtladım, diyelim ki izini kaybettim ve sırf onu aramak için Cane Maggiore'den geldim, onunla ilgili bir şeyler öğrenmek istiyorum ve bu yüzden bir kadınla buluşacağım. Nerede buluşacaksınız? diye sordu. Lizbon'un en şık lokantasında, dedim, aynalar ve kristallerle dolu bir yerde, oraya hiç gitmişliğim yok, epey pahalı olduğunu sanıyorum ama nasıl olsa

1. Büyük Köpek takımyıldızı (Y.N.)

parayı ben vermeyeceğim, izindeyim ve cebimde çok az para var, en iyisi davetleri kabullenmek. Yaşlı adam, Orası faşist bir yer mi? diye sordu. Bilmiyorum, dedim, aslında böyle bir şey hiç aklımdan geçmemişti.

Aceleyle kalktım ve onu selamlayıp çıktım. Taksi hâlâ durakta bekliyordu. Arabaya bindim ve, İyi akşamlar, dedim, Tavares'e lütfen.

Lizbon'da Escravas do Amor Divino adlı din okulunda tanışmıştık. İkimiz de on yedi yaşındaydık. Fransız lisesinden geldiği için Isabel bütün sınıfta bir masal kahramanı sayılırdı. Fransız lisesi bir direniş okuluydu, faşizm karşıtı düşünceleri yüzünden devlet liselerinde tutunamayan öğretmenler oradaydılar, o okula devam etmek dünyayı tanımak, öğrenim için Paris'e gitmek, Avrupa'yla bağlantı kurmak demekti. Oysa bizler, söylemesi ayıptır, boktan bir yer olan devlet lisesinden geliyorduk, Salazar'ın tüzel anayasası ve Portekiz nehirleri ezberlenir, ulusal şiir "Os Lusíadas" [Lusitania'lılar] aptalca bölümlere ayrılırdı, deniz hakkında güzel bir şiirdir bu ama sanki bir Afrika savaşı anlatılıyormuş gibi okutulurdu. Çünkü o zamanlar sömürgeler vardı. Ama onlara sömürge denmez, Denizaşırı denirdi. Ne güzel ad, değil mi? Bu Denizaşırılar yüzünden çok zengin olanlar vardı, hepsi savaşçı kesilmişti, Salazar yanlısı faşist ailelerin çocukları olan öğrenciler için olağan bir şeydi bu ama bizim ailelerimiz, yani Isabel'in ve benimkiler onlardan değildi, belki de bu yüzden, ailelerimizin ortak kimlikleri dolayısıyla arkadaş olmuştuk.

Isabel'in ailesi Portekiz'in soylularındandı, Salazarizmle hiçbir ilgisi olmayan, sona ermeye yüz tutmuş bu ailenin kuzeyde, garip biçimlerde ekmekler yapılan Amarante'de mülkleri vardı; ama dediğim gibi, ne paraları ne de nüfuzları vardı, kuzeydeki mülkleri tümüyle arazi ki-

racılarına ve çiftçilere bırakılmıştı ve hiçbir gelir getirmiyorlardı. Isabel ve ben bazı yaz tatillerini onların Amarante'deki evlerinde geçirmiştik. Orası bir ev değil, granit bir Ortaçağ kulesiydi, içinde sandıklar dolusu antikalar barındıran kule nehrin kıyısındaydı ve biz orada çok mutlu olurduk. O zamanlar yaz ayları çok güzeldi. Isabel'in bir hasır şapkası vardı. Akrabalarından birinin Toscana'ya yaptığı bir geziden getirdiği bu komik şapka oval yüzünü daha da zarif gösterirdi. Isabel resim de yapardı. Bir gün ünlü bir ressam olacağına inanır ve hep pencere resimleri yapardı. Panjurları kapalı pencereler, panjurları açık pencereler, perdeli pencereler, demir parmaklıklı pencereler; hepsi de Douro ya da da Minho'dakiler gibi güzel kirişleri ve keten perdeleri olan pencereler. Ama hiç insan resimleri çizmezdi, İnsanlar gizemi kaçırırlar, derdi, bak, ben hiç kimsenin görünmediği o gizemli pencerelerin resmini yapıyorum ama oradan bakan birini çizersem gizem kaybolur, örneğin uyurken saçları bozulmasın diye yatakta başına file geçiren Amarante'nin keçisakallı veterinerinin pencere önünde jimnastik yaptığını düşünebilir misin? Dün onun penceresinin resmini yapıyordum, bir ara gelip dışarı baktı ve kımıldamadan orada dikildi, beni görmüyormuş gibi yaptı ama bal gibi de görüyordu, esinlenmişçesine havaya bakıp duruyordu, resmimde olmaktan kesin çok gururlanıyordu ama ona kazık attım, çizmedim onu.

Birlikte yürüyüşe çıkardık. Amarante'nin biraz dışında bulunan nehrin küçük koylarındaki çamurlu sularında kurbağalar yaşardı. Sabahları kurbağa avına çıkardık ama Portekiz'de onları avlamayı bilmezler çünkü kurbağa yemezler; ama biz, çocukların kertenkele avladıkları türden bir sistem bulmuştuk. Taze bir kamış alıp ucuna gevşek bir ilmek atıyor, sonra bu halkayı kurbağanın başına geçiriyor ve zıplayınca şıp diye yakalıyorduk, o zamanlar

plastik torbalar yoktu, alışveriş fileleri gibi delikli küçük bir torba edinmiştik, sabahları ben pantolonlu, Isabel başında Floransa'dan gelen hasır şapkası, torbamızın deliklerinden başlarını çıkaran kurbağalarla Amarante yollarında yürümemiz görülmeye değerdi. Gelip geçenler bizi kaçık sanırdı, bu da çok hoşumuza giderdi, o yaşlarda insan böyle şeylere bayılır.

Akşam olunca kurbağaları öldürürdük, bu iş bana düşerdi çünkü Isabel kesinlikle yapmak istemezdi. Kurbağanın kafasını bıçağın sert bir vuruşuyla kesmek gerekir, sonra hayvan kafasız olarak, yaşam enerjisini yitirinceye kadar birkaç dakika debelenir. Bak, derdi Isabel, bir gün ben de kendimi öldürecek olursam tıpkı böyle yapacağım, havaya tekmeler savuracağım, insanların kafalarını kesmezler ama asarlar, o da aynı şey sayılır, boşluğa bir-iki tekme atarsın, ondan sonra çekiverirsin kuyruğunu. Kurbağaları Isabel'in sevdiği gibi Provence usulü pişirirdik, Fransız lisesinde okuduğu için Arles'te kalmıştı ve Provence usulü maydanoz ve sarmısakla pişen kurbağanın dünyanın en nefis yemeği olduğunu söylerdi. Ama kısa süre sonra Provence usulü kurbağadan bıktık. Bütün aile kızarmış keçi ve *sopa seca* yerken incecik, beyaz ve tedirgin edici kurbağa bacaklarını tatsız tuzsuz bulmaya başladık. O yaşlarda çok da iştahlı olunur. Provence'ta yediği değişik yemekleri insan gözünde büyütür ama sonra acıkmaya başlar. Böylece kurbağaları rahat bıraktık ve bütün bahçeye yayıldılar; çimenler, çalılıklar, kırmızı balıkların havuzu, sazlıklar, her yer hep kurbağalarla doldu.

Bereket Isabel'in annesiyle babası esprili insanlardı ve bu saldırıya aldırış etmediler, her zaman neşeli, yardıma hazır ve anlayışlıydılar. Sonra bir trafik kazasında öldüler ama bu başka bir öyküdür. Yok, aslında aynı öyküdür. Cuma günleri, yörenin en güzel pazarının kurulduğu Barcelos'a giderdik. Belki siz o zamanlar taşra kentle-

rinde kurulan pazaryerlerinin ne kadar güzel olduğunu bilmezsiniz. Ama belki hayal edebilirsiniz. Sabah erkenden, bizi Braga'ya kadar götürecek bir otobüse, oradan da Barcelos'a giden başka bir otobüse binerdik. Öğle zamanı gideceğimiz yere varırdık. Barcelos'ta Portekiz'in sembolü olan renkli seramik horozlar, pişmiş topraktan yapılmış bir sürü başka şey, bebekler, sevilen halk figürleri, İsa'nın doğumunu temsil eden geleneksel maketler, müzik aletleri çalan gruplar, kediler, testiler, tabaklar arasında biraz dolaştıktan sonra yemeğe giderdik.

Hep halkın gittiği meyhaneleri seçerdik, her zaman eski müşterileriyle ve pazaryerinin satıcılarıyla tıklım tıklım dolu olurlardı. Bütün Minho yöresinden, kimi bir tavuk kimi bir ördek ya da bir inek almaya gelen yaşlı adamlar ve kadınlar vardı, en özgün ve ilginç olanlar çığırtkanlardı, boyunlarına kocaman mendiller bağlar, yeşil şarap içerlerdi, gerçekten çok ilginç bir görünüşleri vardı, sofrada da tıpkı pazaryerinde olduğu gibi davranır, avaz avaz bağırır, kollarını sıvar, ter içinde kalırlardı. Barcelos'ta hava çok sıcaktı, meyhanelerdeki yemeklerin güzel kokusu meydandaki hayvanların pis kokusuna karışırdı, bütün yılı Lizbon gibi bir şehirde geçiren Isabel ile benim için yepyeni şeylerdi bunlar, çok heyecanlanır, çığırtkanlara hayran kalır, biz de bir şey satın almak isterdik, sonunda bir gün bir keçi aldık. Siyah beyaz, yumuşacık, körpe bir hayvandı, benekli bir burnu, ince bacakları vardı, onu bir küfeye koyup otobüse bindirdik ve eve getirdik, birkaç gün süt doldurduğumuz bir biberonla besledik çünkü hâlâ meme emiyordu. Bahçede yapraklardan yaptığımız bir kulübeye yerleştirdik, sabahları da Amarante'ye alışverişe giderken, boynuna bağladığımız ipi çekerdik, o da arkamızdan gelirdi. Kasabada bize nasıl baktıklarını anlatamam, ben pantolonlu, Isabel başında Floransa'dan gelen hasır şapka, gerçi yanımızda kurbağa dolu bir torba yoktu

ama arkamızda, ipinden çektiğimiz bir keçi vardı, üstelik Isabel fırından erkeklik organı biçiminde ekmek almak isterdi, Amarante'de bu tip ekmekleri hizmetçi kızlar açık sandviç yapmak için alırdı, oysa biz onları filemize doldururduk ki bu resmen rezaletti, herkes bize bakardı, veteriner bile artık penceresinde görünmez olmuştu. Yani çok keyifliydik.

Derken yazlar bitiverdi. Bittiler çünkü üniversitede tekrar karşılaştık. Daha doğrusu, çünkü Isabel'in annesiyle babası öldü. Önce de söylediğim gibi, bir trafik kazasında öldüler. Öğle yemeğinden sonra, Póvoa de Varzim yolunda, Isabel'in babası çok yemek yemiş ve de çok içmişti. Suçun kimde olduğu anlaşılamadı çünkü iki araba kafa kafaya çarpışmıştı. Ama sanıyorum ki Isabel'in babası içkinin ölçüsünü kaçırmıştı, onu tanırdım ve içkiyi sevdiğini bilirdim. Hemen ölmediler. Üç gün komada kaldıktan sonra karıkoca birlikte öldü. Ne komik, değil mi? Beraber komaya girmek ve yapılacak bir şey kalmadığı için aynı anda ölmek, kalp atışları durunca doktorlar hastaları hayata bağlayan fişleri çekerler. Onlar için de öyle oldu.

Isabel ve ben Oporto'daki hastanenin yoğun bakım bölümünde üç gün üç gece kaldık. Yan tarafta küçük bir odada yatıyor ve bir hastabakıcının yardımıyla arada bir hasta koğuşuna giriyorduk. Baba, baba, ben geldim, derdi Isabel, anne, beni duyuyor musun? Arkadaşım Mónica'yla birlikte Amarante'deki eve nasıl kurbağa taşıdığımızı anımsıyor musun? Gelecek yaz yine taşıyacağız, haydi anne uyan artık, çık bu boktan komadan, gül bana, eskiden olduğu gibi nasıl giyinmem gerektiğini söyle, öğüt ver, senin istediğin gibi *je ne suis pas parfait*[1] diye azarla beni, buna ihtiyacım var anneciğim.

1. (Fr.) Kusursuz değilim. (Ç.N.)

Ama ne annesi ne de babası onu azarladı. Az önce dediğim gibi, ikisi beraber, aynı anda öldü ve biz cenaze hazırlığına başladık. Isabel, törenin Amarante'ye yakın bir köy kilisesinde yapılmasını istedi, oranın küçük mezarlığına gömüldüler. Cenazeye gittiğimizde güzel bir ekim günüydü ve sıcak bir güneş vardı. Isabel'in üstünde koyu mavi bir elbise vardı, bense beni Isabel'den daha yaşlı gösteren bej bir elbise giymiştim. Mezarlıktan dönerken Isabel, Gördün mü Mònica, gittiler işte, dedi, artık kurbağalı yazlar, Barcelos'ta yemekler bitti, çocukluk bitti, onlar artık yok, ben öksüz kaldım, sanırım sen de biraz öksüz kaldın. Doğrusu, ben de kendimi biraz öksüz hissediyordum. Çünkü Isabel'inkiler gerçek birer anne babaydı, benimkilerse hiçbir zaman olmamışlardı. Babam Mercedes-Benz ya da evde hep söylenildiği gibi, işi gücü yüzünden sürekli seyahatteydi, annemin de kendi arkadaşları ve sorumlulukları vardı. O yüzden ben de biraz öksüz kalmıştım. Nehir boyundaki gezintiler, Amarante'deki eski ev, düş gibi geçen yaz günleri: Hepsi bitmişti.

Üniversitede tekrar karşılaştık ama hiçbir şey eskisi gibi değildi. Ben klasik edebiyat bölümüne yazılmıştım, o zamanın Lizbon Üniversitesi'ndeki anlayışa göre tutucu bir seçimdi bu. Gerçekten de, klasik bölüm öğrencileri hiç yerlerinden kımıldamaz, asla toplantı falan düzenlemezler, tartışmaların en çok yapıldığı yer olan kantine bile gitmezlerdi. Isabel modern diller bölümüne yazılmıştı, orada hayat vardı. Bir profesör Camus ve varoluşçuluk, bir diğeri de Portekiz'de gerçeküstücülük üzerine dersler veriyordu, şimdi kim olduklarını hatırlamıyorum ama bir keresinde de şanlı hareketin bazı tanınmış şairleri gelip kendi yazılarından parçalar okumuşlardı, büyük bir başarıydı, konferans salonu tıklım tıklımdı, hatırlıyorum, Isabel öncülerden biri olmuştu ve şairleri öğrencilere tanıtmıştı, iskemle kalmadığı için çoğu öğrenci yerlerde oturu-

yordu, şairler açıktan açığa faşizmi yerecek biçimde konuşmamışlardı, böyle bir şey yapamazlardı ama şiirleri gelenekçiliğe karşıydı ve bir bakıma devrimci sayılırdı, devrimci sözünü tırnak işareti içine almak gerekir çünkü o zamanlar her şey tırnak işareti içindeydi.

Isabel sahneye çıktığı gün boynunda pembe bir eşarp vardı, o devirde bu da bir işaret sayılırdı, kırmızı yasaktı, yalnız ona yakın renkler kullanılırdı ve onlar da birer işaretti. O toplantı günü Isabel'i sahnede görmek tuhafıma gitmişti, sesi belki biraz sinirliydi ama büyük bir rahatlıkla konuşuyordu, şairlerin yaşamöykülerini okudu ve dedi ki: İki özgür şair bizi onurlandırıyor; çünkü özgür şiir yasaklanmıştır. Büyük bir alkış koptu, şairlerden biri kalkıp burjuva değerleriyle alay eden gerçeküstü bir şiir okudu, dinleyiciler çılgına dönmüştü, sonra bir başka şair faşistler tarafından acımasızca öldürülen García Lorca'yı saygıyla andı, bunlar bugün bize gülünç gelebilir ama o devirde böyle bir toplantı yapmak büyük bir siyasal olay sayılırdı, belki siz benden iyi bilirsiniz, Portekiz Avrupa'nın unuttuğu ve Avrupa'yı unutmuş bir ülkeydi, bir çıkmaza saplanmış, zangocun António de Oliveira Salazar olduğu bir tür küflü manastıra kapanmış gibiydik. Her şey bir manastırdaki gibi yürürdü: kongreler, alışkanlıklar, gelenekler, töreler, bir öğrencinin evinde düzenlenen toplantılar, uysal ve üzüntülü kutlamalar.

Kimi zaman Isabel, evinde bir *fado castiço*, yani soylu bir fado toplantısı yapardı, bildiğiniz gibi bu da Isabel'in bir başka çelişkisiydi, bir yandan üniversitede devrimcilerle oturumlar yapmak, öte yandan evinde soylu fado'lar düzenlemek; ama ben o toplantılardan çok hoşlanırdım ve bazen giderdim, iyi hatırlıyorum, bir kez, bizim için bir efsane niteliği taşıyan Thereza de Noronha da katılmıştı, kendisi eski ve soylu bir ailedendi, fado'larını saygın ve ateşli sesiyle söylemişti, Isabel salondaki masanın

üstünde duran şamdanın mumlarını yakmış, bir şişe Porto açıp herkese ikram etmişti, mumların ve Porto şarabının çevresinde hepimiz, omzunda bir şal olan fado'cunun şarkısını pişmanlık ve garip bir suçluluk duygusu içinde dinlemiştik. Bir ayine katıldığımızın bilincindeydik, dışarıda dünya geçip gidiyordu ama Isabel'in evindeki bizler bunun farkında değildik.

Isabel, çocukluğunda kendisine dadılık etmiş olan yaşlı bir kadınla otururdu, uzun yıllar Lizbon'da yaşamış olmasına karşın hâlâ geldiği yer olan Beira Baixa şivesiyle konuşan bu kadın Isabel'in annesi yerine geçmişti, ona eflatun rengi kazaklar örerdi, en zor zamanlarında yanında olmuştu, her şeyini bilirdi ve ona gerçek bir sevgiyle bağlıydı, ama acaba konudan uzaklaşıyor muyum? Neyse, önemi yok, Isabel hakkında fazla bir şey bildiğim yok, çoğu oradan buradan duyduğum şeyler, isterseniz gidip dadısına sorarsınız. O aşk öyküsü de çok anlatılmıştı ama dediğim gibi, ben Isabel'i hemen hiç görmez olmuştum.

O öykünün Isabel'in yıkımına neden olduğu kanısındayım, her şey o zaman başlamıştı, yani felaketi demek istiyorum. Ama bunlar hep dedikoduydu. Üniversitede yabancı bir gençle tanışmış, nereli olduğunu bilmiyorum, galiba Andalucía'lıymış, tek bildiğim şey burslu bir öğrenci olduğu. Birkaç kez onları birlikte görmüştüm, hiç ayrılmazlardı çünkü, şimdi düşünüyorum da, adam kesin İspanyol'du, o kadar zaman geçti ki artık anımsayamıyorum. Bir keresinde Toni dos Bifes'te hep beraber yemek yemiştik, burası Saldanha yakınlarında küçük bir lokantaydı, çok ucuza, neredeyse yok pahasına yemek yenirdi, yemekler basitti ama porsiyonlar boldu, Isabel ve erkek arkadaşı oranın devamlı müşterilerindendi. O akşamı çok iyi hatırlıyorum. Isabel çok heyecanlıydı çünkü önemli bir yazar, *Almanaque* dergisinin bütün çalışanlarıyla bir-

likte yanımızdaki masada oturuyordu. Bu derginin yazarları sık sık Toni dos Bifes'te toplanırdı. O zamanlar *Almanaque* bir efsane gibiydi çünkü her şeyle ve herkesle alay ederdi, anavatanla ve kurumlarıyla, burjuvaziyle, geleneklerle, Portekiz'in o kadar gururlandığı denizciliği ve keşifleriyle, gençleri ve gelenekçi karşıtlarını etkileyen gözüpek bir dergiydi, Isabel de gençti ve gelenekçilere karşı olma hevesindeydi. Derken o önemli yazar, Isabel'in yanındaki yabancıyı gördü ve selam verdi. Hatta kalkıp bizim masamıza geldi, nazikçe elini uzattı. Kısa boylu, uknaz bir adamdı, görünüşü köylü gibiydi, ona baktığınızda karşınızdakinin eğitimli ve kibar bir yazar olduğunu asla anlayamazdınız. Ama yazarlar hep öyledir, insanı aldatırlar. Biz, lokantanın en ucuz yemeği olan, üstüne yumurta kırılmış bir dilim et yiyorduk. Yazar, masalarına gelmek isteyip istemeyeceğimizi sordu. Tabaklarımızı alıp onların masasına geçtik ama *Almanaque* dergisinde çalışanlar gençlerin iyi beslenmeleri gerektiğini söyleyerek bize bir tepsi pilav ve kızarmış ördek ikram etti.

Sonra ünlü yazar ile yabancı, Vittorini'den ve İtalyan neorealizminden söz etmeye başladılar. Isabel de arada lafa karışıyordu, *Uomini e No*'yu [İnsanlar ve İnsan Olmayanlar] okumuştu ve İtalyan direnişçilerine hayrandı, evet, iyi hatırlıyorum, Isabel'in arkadaşı kuşkusuz İspanyol'du, fiziği de tamamen Andalucía'lılara özgüydü, kapkara saçları, Çingeneler ya da İspanyol Yahudileri gibi sivri bir burnu vardı. Portekizli kızlara "yapışkan kenecikler" diyordu, yazar da bunu fırsat bilip sözü, burjuva takımına keneler, hatta sakırgalar adını veren Sá-Carneiro'ya getirdi. Böylece akşam, sakırgalar konusunda bir konuşmayla sona erdi, dergide çalışanların her biri değişik bir gruba bu adı verdi. Radyodan futbol maçlarını dinlemek sakırgalıktı, pazar günleri plaja gitmek sakırgalıktı, morina balığı yemek sakırgalıktı, günah çıkarmak sakırgalıktı, koyu renk

takım elbise giymek sakırgalıktı, erken kalkmak sakırgalıktı, pahalı lokantalarda yemek yemek sakırgalıktı, anı defteri tutmak sakırgalıktı, vb. vb. O akşam bir sakırgalık akşamıydı. Lokantadan çıkarken Isabel bana hangimizin daha sakırga olduğunu sordu. Hiç düşünmeden benim olduğumu söyledim. Doğruydu. Ben daha burjuvaydım, alışkanlıklara ve geleneklere daha bağlıydım. Isabel artık kendi yolunda yürüyordu, neredeyse bir yabancı olmuştu, onu tanıyamıyordum, benim için bir yabancıydı, belki artık konuşacak konumuz da kalmamıştı.

Yaşadığı aşk öyküsünü de bana kendisi anlatmadı. Dediğim gibi, üniversitede dolaşan dedikodulardan öğrendim. Bana kalırsa, duyduklarımın hepsi uydurmaydı. Kara çalanlar her zaman olmuştur ama o yıllarda korkunç dedikodular yapılır, iftiralar atılırdı. Söylenenlere göre İspanyol öğrencinin Polonyalı bir arkadaşı varmış ve onu Isabel'e tanıştırmış. Aralarında bir dostluk başladı. Üçlü bir ilişkiydi ama bana kalırsa dostluğun ötesine geçmemişlerdi: Olsa olsa Ericeira'ya pikniğe gidiyor, sakırga olmamaya dikkat ederek Tejo Nehri üstünde kayık gezintilerine çıkıyorlardı. Bana kalırsa Isabel sakırga sayılmamaya ve kendini, arzuladığı ama belki de olamadığı özgür kadın gibi göstermeye çalışıyordu, kim bilir. Her neyse, üniversitede dolaşan dedikodulardan belki de bazı zorluklarla karşılaştığını öğrendim. Belki diyorum çünkü tam olarak emin değilim. Bir keresinde, pek tanımadığım bir kız öğrenci kulağıma öyle bir şey fısıldadı, bu kız komünistti ve Isabel, herhalde sakırga olmamak için onunla arkadaşlık ediyordu, kız o devrin komünistleri gibi fanatik, üstelik ahlakçı biriydi, bana şöyle dedi: Isabel galiba gebe ama çocuk İspanyol'un mu yoksa Polonyalının mı bilinmiyor. Sonra da Isabel'in komünist partiye girdiğine inandırmaya çalıştı beni, o yüzden ortalıkta görünmüyormuş, yarı kaçak gibi yaşıyormuş, takma bir adla, Magda mı ne,

Avante![1] gazetesine yazılar yazıyormuş. İyi de Isabel komünist partinin gazetesine ne yazabilir ki? diye sordum. Kökeninin, çocukluğunun ve sürmüş olduğu hayatın orasıyla ne ilgisi olabilir? O salak kız, Demokrat gençliğe seslenen yazılar, dedi, yazdıkları düş kırıklığına uğramış birinin yakınları, yardım dilenen makaleler, seçim mitingi konuşmaları, arkadaşın büyük insan ama şu anda başı belada. Ama ben Isabel'i artık görmez olmuştum.

Arada bir bana ondan haber getiren kişi o komünist kızdı, sonra o da özgürlük hareketine katılıp Angola'ya savaşmaya gitmiş, bir daha görünmemişti, iyi de etmiş, adını bile hatırlamıyorum, galiba Fátima'ydı, bana dedi ki: Biliyor musun, Isabel çocuğunu aldırmaya karar verdi, herkes onu terk etti, dadısından ve biz yoldaşlarından başka. Ama dadısının bu gebelik işinden haberi yok. Bak arkadaş, dedim ben de, sen biraz aptalsın galiba, ben Isabel'i senden iyi tanırım, bu anlattıklarının hepsi, içinde yaşadığın yasadışı dünyanın masalları, Isabel'in öyle kaçak bir kişiliği yoktur, her şeyini açıkça, gün ışığında yapar, bas git şuradan, sen de partin de. Isabel'i bir daha görmedim.

O komünist kıza ise bir süre sonra yine rastladım. Bana, Isabel bir bunalım geçiriyor, dedi. Karşılaştığı zorluklar onu bunalıma sürükledi, onu bir türlü bulamıyorum, galiba kuzeyde bir yere gitti, nereye gitmiş olabileceğini biliyor musun? Amarante'ye telefon ettim ama dadısı cevap verdi, Isabel evde yoktu ve kadın nerede olduğunu bilmiyordu, bana dedi ki: Mónica, Mónica'cığım, eğer Isabel hakkında bir şey duyarsan lütfen bana bildir, çok meraktayım, polise haber vermeyi düşündüm ama Isabel'in tanımadığım arkadaşları polisi işe karıştır-

1. O devirdeki Portekiz Komünist Partisi'nin gazetesi. (Ç.N.)

mamamı söylediler, bir ölüm kalım sorunuymuş, çok ıstırap çekiyorum. Isabel'ciğimin nerede olduğunu, ne yaptığını bilmemek beni kahrediyor. O telefon konuşmasından sonra ben de kahroldum. Isabel'in başına ne gelmişti? Nereye gitmişti? Neden ortaya çıkmıyordu? Acaba komünist kızın anlattıkları doğru muydu? Eğer doğruysa, Isabel'in yardıma, yanında olup onu avutacak birine gereksinimi vardı. Bunu da ancak ben yapabilirdim, ben onun çocukluk arkadaşı, en eski ve gerçek dostuydum, Amarante'de birlikte geçirdiğimiz yaz günlerini, kurbağaları, her şeyi unutmuş olabilir miydi?

İzini sürüp onu bulmaya karar verdim. Bir ara Afrika'ya gitmiş olan komünist arkadaşlarından biriyle iletişim kurdum. Biraz kel bir gençti, üniversiteye yazılmıştı ama derslere hiç girmez, bütün vaktini kantinde geçirirdi. Yasadışı işlere karıştığı o kadar belliydi ki polisin nasıl olup da onu hâlâ tutuklamadığına şaşardım. Ama her şeyden haberi olduğu izlenimini veren siyasi polis aslında aptaldı ve üniversiteyi denetlemeyi beceremiyordu, o yüzden o kel kafalı da gözden kaçıyordu. Bir gün kantinde ona rastladım. Arkasında durup, kendi kendime konuşur gibi, Ben Isabel'in bir arkadaşıyım, nerede ve nasıl olduğunu bilmek istiyorum, dedim. Sıraya girmiş, yemeklerimizi alıp tepsilerimize koyuyorduk, hiç istifini bozmadı, kaçak yaşamaya alışık olduğu belliydi, servis yapan kadına, Morina balığı hoşuma gitmedi, bana şu sebzeli mezgitten ver, dedi ve sanki hâlâ onunla konuşmayı sürdürür gibi: Isabel'in psikolojik sorunları var, gizli bir yerde kalıyor, sana söyleyemem, üzgünüm, dedi. Ben de kendi tabağımı alırken, Siktir ol git, dedim. Isabel hakkında duyduğum son sözler bunlardı. Bir hafta sonra, çok okuyucusu olan bir sabah gazetesi *Diário de Notícias* şu ilanı yayımladı: Tanrı sevgili kızı Isabel'i yanına çağırmıştır ve Isabel Queiroz do Monte'nin arkadaşları, yarın on

sekiz Nisan günü, saat on birde Cascais'taki Encarnação Kilisesi'nde yapılacak yedinci gün duasına katılacaklar.

Ertesi gün Cascais'a gittim. Olağanüstü güzel bir gündü. Bütün koy boyunca yürüdüm ve bir kafeye girdim. Erken gelmiştim ve biraz beklemem gerekiyordu, koy yarışa hazırlanan yelkenlilerle doluydu, denize açılan dönemece kadar gittim, bir sigara içtim, Isabel'i düşündüm, tinsel bir havaya girmeye çalıştım ve bütün Cascais'ın göründüğü bir tepede bulunan küçük kilise Encarnação'ya vardım. Önünde, deniz ürünleriyle dolu arabasıyla bir balıkçı duruyordu. Birkaç tane karides aldım ve taş sıraya oturup beklerken yemeye başladım. On bire çeyrek kala hâlâ kimsenin gelmemiş olduğunu fark ettim. Karideslerimi yiyerek biraz daha bekledim, sonra kiliseye girdim. Encarnação, kiliseden çok denizcilerin geldiği küçük bir tapınağı andırır. İçeride eski adaklar vardır, kürsüde de bir denizcinin yolculuğu sırasında boyadığı büyük bir Meryem Ana durur. Diz çökülen sıralardan birine yerleştim ve bekledim.

Saat on birde, yanında yardımcıları olan iki çocukla rahip geldi ve duaya başlamadan önce oradaki tek kişi olan bana dönerek, Bu, Tanrı'nın yanına çağırdığı sevgili kız kardeşimiz Isabel için okunacak yedinci gün duasıdır, dedi. Ayin bittikten sonra rahibin arkasından giyinme odasına gittim. Aziz Peder, dedim, ben Isabel'in eski bir arkadaşıyım, nasıl öldüğünü bilmek istiyorum. Rahip şaşkınlıkla gözlerini açarak yüzüme baktı ve, Ben de bilmiyorum, dedi, benden sadece yedinci gün duasını okumam istendi ama nasıl öldüğünü bilmiyorum. Nereye gömüldüğünü de bilmiyor musunuz? Kim onun bu arkadaşları? diye sordum, rahip de, Bilmiyorum, gerçekten bilmiyorum, diye yanıtladı. Peki siz Isabel'i tanıyor muydunuz? diye sordum, Tabii tanıyordum, diye yanıtladı, çocukluğundan beri tanırdım, son zamanlarda da günah

çıkarmaya gelmişti. Ne dedi peki? diye sordum. Rahip, Sana bunu söyleyemem, kızım, dedi, Bu sırdır. Peki siz onun nasıl öldüğünü ve cesedinin nerede olduğunu biliyor musunuz? Rahip boynundaki atkıyı çıkardı ve üzüntüyle yüzüme baktı. Bilmiyorum, dedi, hiçbir şey bilmiyorum, bana öldüğünü söylediler, ben de inandım, üniversiteden arkadaşları telefon etti ve yedinci gün duası için az bir para ödediler ama Isabel'in ölüsünü görmedim, nereye gömüldüğünü de bilmiyorum, hem mademki arkadaşları biliyor sen bana bunları neden soruyorsun? Sen onun arkadaşı değil miydin? Evet, arkadaşıydım, Aziz Peder, dedim, ama Isabel son zamanlarda pek açık seçik yaşamları olmayan kişilerle ilişkiye girmişti, bu ülkede bu işler nasıldır bilirsiniz, ben de hiçbir şey öğrenemedim.

Cascais Koyu'na doğru yürüdüm. Saat on ikiyi geçiyordu ve nisan güneşi pırıl pırıldı. Bir lokantaya girip ızgara balık ısmarladım. Garson balığımı getirdikten sonra Boca do Inferno Kayalığı'na kadar turistik bir gezi yapmak ister miyim, diye sordu. Turistik gezilerden hoşlanmadığımı söyledim. Isabel hakkında hiçbir şey öğrenemedim. İntihar ettiği yolunda bazı dedikodular vardı ama bunlar pek inanılır gibi değildi, üniversite çevresinde benimle hemen hemen aynı bilgilere sahip olanlar tarafından ortaya atılmıştı. Kel kafalı genç ortadan kayboldu, komünist kız da, daha önce söylediğim gibi, Angola'ya gitti. Daha fazla şey söyleyebilecek tek kişi, eğer hâlâ yaşıyorsa, belki dadısı Brígida Teixeira'dır. Bi, diye çağırdıkları bu kadın herhalde hâlâ eski adresi olan Travessa da Palmeira'da oturuyor olmalı, evin numarasını bilmiyorum ama o sokakta oturanlar gösterir. Başka söyleyecek sözüm yok.

2.

İkinci çember. Bi. Lizbon. Yönelim

Ben sizi Amarante'deki evde hiç görmedim ama Isabel'i tanıdığınıza göre herhalde onunla çok sonra, artık koca bir kadın olduğu zaman tanıştınız, her ne kadar o benim için hiç büyümemiş, hep küçük bir kız olarak kalmış olsa da. Adım Brigida, Brigida Teixeira ama o bana Bi derdi ve ben hep onun Bi'si olarak kaldım, küçükken beni bu adla çağırırdı, sonra da hep bu adla çağırmaya devam etti: Bi. Hastalandığı zamanlardaki o incecik sesi hâlâ kulağımda: Bi, Bi, seni istiyorum, yanıma gel, ben Bi'mi istiyorum. Ben de hemen merdivenleri tırmanır, ona bir oyuncak, bir bardak portakal suyu ya da kendi elimle yaptığım bir tatlı götürürdüm. Küçükken hep hastaydı, astımı vardı. Bu bir felaketti çünkü astım tedavi edilemez, hastalıktan çok bir işaret gibidir, o zaman da yapılabilecek bir şey yok gibi görünüyordu. Annesi umutsuzdu. Sonra benim girişimimle kuzenimin oğlu olan bir homeopati uzmanına danıştık. Santa Maria Hastanesi'nde doktorluk yapar, öğleden sonraları da kendi yöntemleriyle hastalarını iyileştirmeye çalışırdı. Isabel'i muayene ettikten sonra bana şöyle dedi: Astımı psikosomatik. Bu çocuğun psikolojik sorunları var, ne tür sorunlar olduğunu bilmiyorum ama zihinsel şeyler, bir psikoloğa gitmesi gerek. Psikologluğu ben yaptım, onu benim kadar iyi ta-

nıyan birisi için bu oldukça kolaydı. O zamanlar babası hiç evde bulunmazdı, hep Paris'teydi, eve geldiğinde de yok gibiydi. Isabel durmadan bana, Bi, babam yazdı mı? Bi, babam telefon etti mi? Bi, babam ne zaman gelecek? diye sorardı. Onu özlüyordu, o yaştaki bütün kız çocuklar gibi babasına tutkundu. Zavallı adamcağıza da hak vermek gerekti, Amarante'deki mülkleri gelir getirmiyor, borç yaratıyordu; Paris'te oturan bir arkadaşı, Portekiz'le iş yapan bir Fransız alım satım şirketine girmesini önermişti, o da geçinebilmek için birkaç hektar arsasını satmıştı. Evde eksikliği hissediliyordu. Isabel'in annesi de kızına pek yardımcı değildi. Kilise işleri bütün zamanını alırdı. O zamanlar, Lizbon'un en zengin kiliselerin birinde bir rahip, o kilisenin koca bir faşist olan başkanının kurallarına karşı gelmeyi kafasına koymuştu, Tanrı onu korusun ve yardımcısı olsun. Bu kurallara karşı gelmek o zamanlar bir delilikti çünkü kilise başkanı Salazar'la aynı sayılırdı, birlikte büyümüşlerdi ve Salazar'ın adamıydı. Rahip aslında iyi biriydi ama biraz kendini beğenmişti ve yeldeğirmenleriyle savaşa kalktı. Günün birinde siyasi polisler kiliseye gelip rahibe, Lütfen bizimle gelin, dediler. Bu olay Lizbon'un bazı çevrelerinde huzursuzluk yarattı, gösteriler yapıldı çünkü o rahibe sataşmak, kamuoyunca büyük değeri olan bazı Katoliklere dokunmak demekti. Bu Katolikler, sadece ikiyüzlülere karşı bir konuşma yaptı diye bir rahip nasıl hapse atılır, diye sorular sormaya başladılar. Böyle bir şey İncil'de de var, diyorlardı. Sonra rahibi savunmak için komiteler oluşturdular. Bu komitelerden birinin başında da Isabel'in annesi vardı. Belki rahipten biraz hoşlanıyordu, inkâr etmeyeceğim, doğrusu yakışıklı adamdı, uzun boylu, esmerdi, simsiyah saçları da hep briyantinliydi, bazen bizim eve çay içmeye gelirdi; o zaman Isabel'in annesi heyecanlanır, onun çevresinde dört dönerdi. Bizim hanımefendi, rahibin tutuk-

lanmasını büyük bir felâket saydı. Hanımefendiciğim, dedim, bir kişi fazla ya da eksik tutuklanmış, ne çıkar? Peniche Hapishanesi siyasi tutuklularla dolu, bu ülkenin yarısı hapiste hanımefendiciğim, belki aralarında bir de rahip olmalıdır, ötekilerin günahlarını çıkarıp avutmak için. Ama Isabel'in annesi laf anlamıyordu. Bütün gün kadın arkadaşlarına, komiteye, kilise başkanının sekreterine telefonlar yağdırır, akşamları da Lizbon'un şık kadınlarının toplandığı Duque de Loulé Bulvarı civarındaki kadınlar kulübünde sonu gelmez toplantılara katılırdı. Isabel her akşam benimle kalırdı, yalnız uyumaktan korktuğu için yatağına ben yatırırdım. Ama ona masallar, öyküler anlatmamı istemezdi, zaten artık büyümüş, çok güzel bir kız olmuştu. Garip şeyler söylerdi. Bana derdi ki: Büyükler hep kendilerine bir sevgili bulurlar, acaba babamın da Paris'te bir sevgilisi var mı? Annemse ideal bir sevgili buldu ama asla onunla sevişmeye cesaret edemeyecek çünkü adam yalnız ikiyüzlüleri düşünen bir rahip, bana kalırsa o rahip salağın biri. Ben de ona derdim ki: Isabel, senin gibi bir kız böyle şeyler söylememeli. O da şöyle yanıt verirdi: Bi, sen hep bizim evde yaşadın, ömründe bir erkek tanımadığından eminim, hiçbir zaman sevgilin de olmadı ama zamanı gelince ben kendime bir sevgili bulacağım, anneminki gibi, kendini beğenmiş birini seçeceğim, bana deli gibi âşık olacak, sonra da üzüntüden ölmesini sağlayacağım. Ben de ona derdim ki: Böyle şeyler söylememelisin, sen henüz küçücük bir kızsın, bunlar büyüklerin lafları, sen benim minik yavrumsun, düşünme bunları Isabel. Ama o üstelerdi: Hayır, ben artık büyüdüm, bir sevgili bulacağım ve üzüntüden ölmesini sağlayacağım. İşte benim Isabel'im böyleydi.

Bütün bunları bir solukta anlatmıştı. Sustu ve yüzüme baktı. Ancak o zaman bu kadının ne kadar yaşlı oldu-

ğunu fark ettim. Çökmüş bir anı deposunu andırıyordu. Sevgili Bayan Brigida, dedim, anlattıklarınız bana çok dokundu, Isabel'i ne kadar sevmiş olduğunuzu anlıyorum ama bu yetmez, başka şeyler de bilmek istiyorum. Kadın kuşkuyla bana baktı. Başka ne söyleyeceğimi bilmiyorum, dedi, ben onun sadece dadısıydım. Isabel'in polisle sorunları olduğu dadısının gözünden kaçamaz, dedim, hem de siyasi polisle. Kadının bakışları daha da kuşkulu oldu. Size kim söyledi? diye sordu. Mónica söyledi, dedim. Düşünceli düşünceli, Evet, tabii, Bayan Mónica, diye mırıldandı, öyleyse neden Bayan Mónica'ya sormadınız? Çünkü Mónica sizden çok daha az şey biliyor, sevgili Bi, dedim, izin verin de size bu adla hitap edeyim, polis onu ararken Isabel'in sizin yanınızda kaldığını söyledi. Bayan Mónica öyle mi dedi? diye sordu Bi. Mónica bana öyle dedi, diye sözlerimi yineledim, neden inkâr ediyorsunuz? İnkâr etmeyin, sevgili Bi. Bi, sanki bir yerine iğne batırılmış gibi, Ben hiçbir şeyi inkâr etmiyorum, diye bağırdı, hele Isabel'in bana en çok ihtiyacı olduğu günleri. Öyleyse bana o günleri anlatın, dedim. Masanın üstündeki sürahiden bardağına su doldurdu. Bir gece kapımı çaldı, diye fısıldadı, geceyarısını geçmiş olmalıydı, bana dedi ki, Bi, polis beni arıyor, yağmur yağıyordu, üstü başı sırılsıklamdı. Sustu. Sonra ne oldu? diye sordum. Lütfen sözümü kesmeyin, dedi. Bıraktım konuşsun.

Yağmur yağıyordu, saçları ıslak, üstü başı sırılsıklamdı. Bel, benim küçük Bel'im, polis de ne demek oluyor? dedim ama başka bir şey söylemedi. Koridorda peşinden giderken yine sordum: Polis ne demek? Neden polis? Ne oldu? Ama o hiç sesini çıkarmıyordu. Sıcak süt hazırladım ve yine ısrarla sordum: Ne yaptın ki polis seni arıyor? Ne oldu? Siyasi bir iş mi? Aptal Bi, tabii siyasi bir iş ama başka şey sorma, dedi, beni ararlarsa burada olmadığımı,

nerede olduğumu da bilmediğini söyle, eğer birisi gelip de aracı olduğunu söylerse, o dostumdur, ben bütün gün dışarıda olacağım, arada bir sana yatmaya geleceğim. Bir öğleden sonra adamlar geldi. Siyasi polislerdi. Küstahça her yeri didik didik aradılar ve bana bir sürü şey sordular. Nerede olduğunu biliyorsun, bize söylemelisin, diye gözdağı verdiler. Isabel'i evlerinde çalışmaya başladığım günden beri tanıdığımı ama hiçbir şey bilmediğimi söyledim. Onun yattığı küçük odayı göstererek, Peki burada kim yatıyor? diye sordular. Yalan söyledim, Orada arkadaşım Maria da Conceição yatıyor, dedim, kendisi eskiden zengin evlerde hizmetçilik ederdi, sonra pastacılık yaptı, şimdi de emekli oldu. O gece Isabel gelince her şeyi anlattım. Odasında bıraktığı ve bereket polisin bulmadığı küçük bir torbayı aldı, içinde kitaplar ve broşürler vardı sanıyorum, eğer aracı olduklarını söyleyenler beni ararlarsa güvenli bir kız arkadaşıma gittiğimi söylersin, dedi, beni öptü ve gitti, bir daha da onu görmedim.

Derin bir soluk aldı ve bir bardak su daha içti. Yine, Bir daha onu görmedim, dedi. Olabilir, dedim, ama herhalde gazetedeki ölüm ilanını gördünüz, kimse size haber vermemiş olamaz. Yaşlı Bi gözlüğünün üstünden beni süzdü. Hangi ölüm ilanından söz ediyorsunuz? diye sordu. Cascais'taki kilisede okunan yedinci gün duasından, dedim. Bunu da size Bayan Mónica mı söyledi? diye sordu. Mónica o gün gelmedi, dedim, zaten kimse de yoktu. O tatsız bir şakaydı, dedi, gazetelere böyle haberler yollayan salaklar çoktur. Yani Isabel intihar etmedi, öyle mi? dedim. Bunu da nereden çıkardınız? Benim küçük Isabel'im gibi birinin kendini öldüreceğine inanıyor musunuz? dedi. Öyleyse? dedim. Ne demek öyleyse? dedi. Yani nereye gitti? Yaşlı kadın kollarını iki yana açtı. Yazgısının götürdüğü yere, dedi. Ama siz onun izini sür-

dünüz, nerede olduğunu biliyorsunuz, değil mi? dedim. Bi içini çekerek, Keşke öyle olsaydı, dedi. Sonra, Kusura bakmayın ama eğer nerede olduğunu bilsem hiç tanımadığım, ömrümde ilk kez gördüğüm size söyler miyim? Hem, neden onunla bu kadar ilgileniyorsunuz? diye sözlerini sürdürdü. Bu özel bir meseledir, açıklaması uzun sürer, dedim.

Bir çıkmaza girdiğim hissine kapılmıştım. Bir şey bilmiyorsa üstelemek gereksizdi. Biliyorduysa da öyle, yıllar sonra karşısına çıkan tanımadığı birine sevgili Bel'inden haber vermesi abesti. O yüzden şöyle dedim: Mónica pek bir şey bilmiyor, son zamanlarda hemen hiç görüşmüyorlardı. Ama siz, sevgili Bi, Isabel'in sizin evinizde gizlendiği sırada kimlerle görüştüğünü herhalde bilirsiniz. Yaşlı kadın hemen, Aracı, dedi, aracıyla görüşürdü. Kimdi bu aracı? diye sordum, Nasıl biriydi? Bilinmeyen biri, dedi. Doğal olarak öyle, dedim, ama Isabel'in sizde kaldığı günlerde tanımış olabilirsiniz. Bi, boş boş baktı, sonra, Bir müzisyen olduğunu biliyorum, dedi, o zamanlar Travessa do Carmo'da oturan öyle birisiyle buluşurdu, şimdi nerede yaşıyor bilmem, modern müzik çalan bir kız, yabancı bir adı vardı, Alegria Meydanı'nda bir kulüpte çaldığını söylemişlerdi, o müziği zenciler ortaya çıkarmıştı, nasıl derler bilmem, kızın adını da hatırlamıyorum, yabancı bir adı vardı. Şimdi size iyi akşamlar dilerim, kusura bakmayın, ben erken yatarım.

3.

Üçüncü çember. Tecs. Lizbon. Özümseyiş

Pazar günleri Lizbon. Atlantik Okyanusu'ndan gelen yoğun bir sis tabakası şehri boğduğu zaman Lizbon'da pazar günleri nasıl olur? Sabah ne yaparsın? Bir arkadaşım, São Domingos Kilisesi'nde ayine gidersin, derdi, öğleden sonra da ahmakıslatan yağmuruna tutulur, göbeğini kaşırsın.

Ben de öyle yaptım. Ama ayine gitmedim, üç-dört damla yağmur yedim ve göbeğimi kaşıdım. Sonunda akşam oldu.

Alexandre Herculano'dan çıkıp Liberdade Bulvarı boyunca yürüdüm. Vitrininde, herkesi herhangi bir çölü görmeye davet eden seyahat acentesinin önünde durdum. O saatte Lizbon da neredeyse bir çölü andırıyordu. Yemek yememiştim ama aç değildim, sadece kendimi yüreklendirmeye gereksinim duyuyordum. Hotel Tivoli'nin önünde durdum ve girip bara uğramayı düşündüm, belki bana iyi gelirdi, bir zamanlar orada tanıdığım bir barmen vardı, adı Joaquim'di.

Boynunda papyon kravatı, tezgâhın arkasında duruyordu, beni tanımamışa benziyordu. İyi akşamlar, Joaquim, dedim, eski dostlarını artık tanımıyor musun? Donuk gözlerle yüzüme baktı. Filozofça, Dostlar her zaman dosttur, dedi. Ardından şık giyimli bir Amerikalı

çifte servise konuldu. Bir tabureye oturdum, sonra yerimi değiştirdim ve salonun köşesinde bir masaya geçtim. Joaquim hemen yanıma geldi. Saygılı bir tavırla, Ne arzu edersiniz? diye sordu. Beni tanımadığı belliydi. Bana bak Joaquim arkadaş, dedim, artık beni tanımıyorsun ama bir zamanlar tanırdın, ne yapalım hayat böyledir, bir barmen olarak belleğin zayıf, genellikle barmenlerin fil gibi güçlü bellekleri olur, kimseyi unutmazlar.

Joaquim akıl almaz derecede marifetli bir adamdı. Müşterileri asla tanımamak gerekir, hoşlarına gidip gitmeyeceğini bilemezsin, diye yanıt verirken masamın üstüne bir kap yer fıstığı bıraktı, her zamanki içkinizi mi istiyorsunuz? Merakla ona baktım ama yüzü hiç renk vermiyordu. Belleğini denemek için, Tamam, dedim, her zamankinden getir. Masanın altından bacaklarımı uzattım. Az sonra Joaquim geri geldi ve özür diledi. Soğukkanlılığını yitirmeden, Kusura bakmayın, bu Amerikalı çift çekilir dert değil, sanki dünyada başka bir şey yokmuş gibi yalnız Amerikan viskisi istiyorlar, şişeyi bitirdiler, şimdi gidip depodan yeni bir tane getireceğim, dedi.

Nazikçe masama içi hemen hemen dolu uzun bir kadeh koydu, küçük bir kristal sürahi aldı ve içki hazırlığını tamamladı. Limonlu votka çünkü portakal suyu sizin midenizi ekşitir, diye mırıldandı, umarım yanılmıyorum, bir damla da Angostura. Yavaş yavaş bardağı karıştırdıktan sonra, Doğru hatırlıyor muyum? dedi. Harikasın, Joaquim, dedim, her şey nasıl böyle aklında kalmış, oysa aradan çok zaman geçti. Joaquim, Fil belleği, diye yanıtladı, barmenler öyle olmalıdır. Sonra, Arkadaşınız Ruy ne âlemde? diye sordu, o da aynı içkiyi severdi. Ruhu Timor' da olmalı, diye yanıt verdim, bunu hak eder çünkü ömrünün en güzel yıllarını orada geçirmişti; ama bedeni burada, İngiliz mezarlığında. Joaquim, Üzüldüm, dedi, ne güzel şiirler yazardı, gerçekten üzüldüm. Oturmak için

izin istedi. Tabii, otur Joaquim, otur da biraz gevezelik edelim, dedim. Başıyla Amerikalıları göstererek, Bunlar sanırım sarhoş olacak, diye fısıldadı. Sonra, Arkadaşınız Ruy, Portekizli mi yoksa Timor'lu muydu? diye sordu. Portekizce yazardı ama çekik gözleri ve çocuksu konuşması Timor'a özgüydü, dedim. Joaquim, Bir gün buraya gelip ağlamıştı, Portekiz Timor'u kaybettiği için ağlıyordu, dedi. Ölmeden önce bana bir şiirini yollamıştı, dedim, Lehçeye çevirdim, sana okumamı ister misin? Joaquim, Ne yazık ki Lehçe bilmem, dedi, o dili öğrenmeye hiç kalkmadım. Tabii ki bizim dilimizde okuyacağım, dedim, şiir cebimde. Cüzdanımdan dörde katlanmış bir kâğıt çıkardım. Bak Joaquim, dedim, şiirin adı "Şiirsel Durum", sanırım hepimizi ilgilendirir, hele beni özel olarak ilgilendirir çünkü benim geldiğim yerde buna benzer bir durum egemendir. Hafifçe öksürdükten sonra okumaya başladım: Doğrusu senden bıktım, ey şiir! Hep bir aradayız, sabahları aynı yatakta uyanıyoruz, şarkılar bestelediK, çocuklar yaptık, köpekler tarafından kovalandık, çiy damlalarından adanmış ülkeye dönüyoruz, kutsal dağlar, gizemli şafaklar, granit tan yerleri, dinginlik, uyanan ve bize sarılıp eriyen güneş orucunun şarkısını söyleyen tin.

Ben ona baktım, Joaquim de bana. Gerçekten çok güzel, dedi, ürperdim, tüylerim diken diken oldu, biliyor musunuz bana çocukluğumun yaz günlerini sadece mantar meşelerini ve amansız güneşi gördüğümüz o günleri anımsattı. Bize sarılıp eriyen güneş orucu hiç de fena değil, ne dersin Joaquim? diye sordum. O da, Hiç fena değil, diye onayladı. Keşke şiirden anlasaydım ama bu mesleği seçtim, içki dağıtıyorum, dedi. Onu avutmak için, Şiirle içki birbiriyle çelişmez ki, dedim. Öyle mi dersiniz? dedi, biraz daha votka ister misiniz? diye sordu. Hayır, dedim, belki biraz apsent alırım ama 1800'ler-

de içildiği gibi; bir zamanlar Bairro Alto'da apsent içilebilen bir bar vardı, kim bilir hâlâ duruyor mudur? Apsent hâlâ var, dedi Joaquim, Minho'da küçük bir fabrika biliyorum, orada üretiliyor ama satışa ancak birkaç şişe çıkarıyorlar; bu civardaki bazı barlarda da bulunur, Portekiz'de yasak değildir sanırım, biz Avrupa'nın diğer ülkeleri gibi değiliz. Ne demek istiyorsun, Joaquim? diye sordum. Gururla, Yani özgürüz, dedi. Tabii, dedim, en azından apsent konusunda. Joaquim, Bu akşam nereye gidiyorsunuz bakalım? diye sordu. Yakınlardaki bir kulübe, diye yanıt verdim, Alegria Meydanı'nda, caz müziği dinlemeye gideceğim. Joaquim, Kim bilir, belki apsent de bulursunuz, dedi, oralarda bulunduğunu duymuştum. Joaquim dostum, borcum ne kadar? diye sordum. Joaquim ellerini bana uzattı. İzin verin, ben ikram edeyim bunca yıldan sonra, dedi. Ama ben de ödemek istiyorum, dedim. Bakın, dedi, bunu her zaman birinci sınıf bir yer olan otelin ama özellikle de benim fil belleğimin ikramı sayın. Sonra da bana elini uzattı.

Hot Dog, bir tezgâhı ve birkaç masası olan ufacık bir yerdi. Bereket çok kalabalık değildi. O akşam kalabalığa karışmak istemiyordum. Belki de o yoğun sisli pazar akşamı Lizbonlular caz dinleme hevesinde değildi. Kapının üstünde bir afiş vardı: Saksofoncu Tecs. Altta da, Sonny Rollins'e Saygı, yazıyordu.

Köşede bir masaya yerleştim. Koşup gelen garson, hemen mi yoksa müzik bittikten sonra mı yemek istediğimi sordu. Müziğin ne kadar süreceğine bağlı, dedim. Garson, Yalnızca iki parça çalınacak, saksofoncu bu akşam yalnızca iki parça çalacak, kendisi çok yorgun, dün akşam cumartesiydi ve sabahın üçüne kadar çaldı, dedi. Müziği dinledikten sonra yemek yemeyi daha uygun buldum. Garson, bir aperitif ister miyim, diye sordu. Bir ap-

sent rica ederim, dedim. Garson hiç bozuntuya vermeden, Buzlu mu, buzsuz mu? diye sordu. Neden? Apsent buzlu da mı verilir? diye sordum. Biz burada buzlu servis yapıyoruz, dedi. Terslik olsun diye, Buzsuz olsun, dedim, doğru dürüst bir apsent istiyorum, eskiden içildiği gibi.

Piyano ve kontrbas yavaştan akort yapmaya başlamıştı. Garson gitti ve ışıklar kısıldı. Saksofon çalacak kadın küçük bir yan kapıdan çıktı ve tezgâha yaslandı. Saçları kırdı ama hâlâ genç olduğu belliydi. Onu görür görmez beğendim: Kararlı bir ifadesi vardı, gözleri maviydi ve yüzünde zamanın geçtiğine işaret eden ince çizgiler görünüyordu. Saksofonunu deri bir şeritle boynuna asmıştı. Dirseklerini dayayarak tezgâha yaslandı, çevresine bakındı ve şöyle dedi: Bu akşam sadece iki parça çalacağım, Birincinin adı "Everything Happens to Me"[1].

Önce çok dingindi ama yavaş yavaş daha güçlü çalmaya başladı. Bunun geleneksel bir şarkı, sonradan caza dönüşmüş bir balad olduğunu anladım. Beklenmedik açılışları olan yalın ve romantik bir parçaydı ve Tecs güzel çalıyodu. Benim için pek bir şey ifade etmese de dikkatle dinledim. Bitirdiği zaman bu müzikten anlayanlar tarafından kısa bir süre alkışlandı. Ben de alkışladım. Işıklar yandı, garson apsentimi getirdi. Şimdi on dakikalık bir ara var, dedi, müzisyenimiz bu akşam çok yorgun. Teşekkür ettim ve, Bir dakika lütfen, dedim, acaba ikinci parçadan sonra, kendisiyle konuşmak ve onu yemeğe davet etmek istediğimi saksofoncuya söyler misiniz? Eğer kabul ederse çok mutlu olurum, Isabel'in eski bir arkadaşı dersiniz.

Garson uzaklaştı ve ışıklar yeniden kısıldı. Tecs geldi ve tezgâhın yanında durdu. Başlamadan önce, "Three

1. (İng.) Her şey benim başıma geliyor. (Ç.N.)

Little Words"[1] dedi. Sonra çalmaya başladı. Pek anlamadım ama çaldığı bana dört dörtlük bir parça gibi geldi, altmışlı yıllarda çalınan ve hard-bop denen zor bir müzikti ama Tecs parçaya hafif bir swing havası veriyor, onu romantikleştiriyor gibiydi. Bittiği zaman herkes gibi ben de alkışladım. Işıklar yandı. Peçetemi dizlerime serip bekledim. Az sonra Tecs geldi. Açık mavi bir bluz giymişti. Beni görmek istemişsiniz, dedi. Ben Isabel'in eski bir arkadaşıyım, dedim, benimle yemek yemeyi kabul eder misiniz? Masaya oturdu. Ne içiyorsunuz? diye sordu. Koyu bir İngiliz şivesiyle konuşuyordu. Apsent içiyorum, dedim, ama buzsuz, daha önce bir votka içtim, sanırım tehlikeli bir karışım oldu. Peki, ne yemek istiyorsunuz? diye sordu. Domuz pastırması ve sahanda yumurta, dedim, ne dersiniz? Bana tehlikeli bir karışım gibi geliyor ama siz bilirsiniz, ben bir karides salatası alacağım, dedi.

Garson gülümseyerek geldi. Yumurtayı ve salatayı ısmarladık. Hoparlörden hafif bir saksofon sesi geliyordu. Çalan siz misiniz? diye sordum. Evet, dedi, bu Sonny Rollins'e duyduğum hayranlığın belirtisi. Geçen ay doldurduğum bir plak, Isabel'le tanıştığınız zaman da çalar mıydınız? diye sordum. Tecs içini çekti. Beni çok eskilere götürüyorsunuz, dedi, o zamanlar bu işe daha yeni başlamıştım, üniversitedeydim ve ara sıra öğrenci kantininde çalardım. Garip şey, dedim, bir İngiliz kız Lizbon'a okumaya gelmiş ve üniversitede saksofon çalıyor. Tecs, Amerikalı, diye yanlışımı düzeltti, ben Amerikalıyım, hem yaşamım başkalarınınkinden daha garip sayılmaz. Babam Norfolk'ta mühendislik yapıyordu, çalıştığı şirket ona Lizbon tersanelerinde yeni bir iş önerdi, annem de Avrupa'yı tanımak istediğinden babam kabul etti ve

1. (İng.) Üç küçük söz. (Ç.N.)

Portekiz'e geldik. Ben fen fakültesine yazıldım. Aslında biyoloğum ama mesleğimde hiç çalışmadım, o sıralarda saksofona başlamıştım ama herkesin önünde çalmaya utanıyordum; saksofon çaldığımı keşfeden ve üniversite kantininde çalmam için üsteleyip beni heveslendiren kişi Isabel oldu. O zamanlar caz müziği Portekizli gençler için bir devrim gibiydi, büyük ve demokrat bir ülkenin müziğiydi, Portekiz'deki yönetim fado müziğini ve özellikle de güzel sesli bir şarkıcıyı destekliyordu. Sanırım o şarkıcının kim olduğunu anladım, dedim. Tabii, dedi, nasıl olsa anlaştık, isimleri söylemeye gerek yok. Ya Isabel? diye sordum. Isabel bir öğrenci derneğindeydi, yönetime karşı olan bir dernekte, bana da onlara katılmamı söyledi, kabul ettim ama Amerikan pasaportum olduğu için Isabel kadar tehlikede değildim, yasaklanmış kitap okumak dışında yaptıkları bir şey yoktu zaten ama Isabel, benimle tanıştırmadığı başka kimselerle de görüşürdü, derken bir süre ortadan kayboldu, sonradan tutuklandığını ve Caxias Cezaevi'ne götürüldüğünü duydum; kendini epey tehlikeye atarak üniversiteye gelen bir gardiyandan haberlerini alıyorduk, muhalefetin adamı olan bu gardiyan siyasi tutuklulara yardım ederdi, dedi. Tecs biraz sustuktan sonra yine söze başladı: Aradan çok zaman geçti. Ben bir süre için Amerika'ya gittim, döndüğüm zaman Isabel'in öldüğünü söylediler. Cezaevinde intihar etmiş, gazetelerde çıkan ölüm ilanını da gösterdiler. İşte bütün bildiklerim bu kadar.

İkimiz de sustuk. Plak bitmişti. Yalnız öbür masalardaki son müşterilerin mırıltıları duyuluyordu. Biliyor musunuz Tecs, dedim, belediyenin bütün arşivlerini taradım, Isabel'in öldüğüne dair tek bir belgeye rastlamadım. Tecs, Yani, ne demek istiyorsunuz? diye sordu. Sadece şunu, dedim, resmen ölmüş değildir. Tecs, Ama bana cezaevinde intihar ettiğini söylediler, dedi, cam kırıkları

yemiş. Olabilir, dedim, bir sürü şey anlatabilirler. Tecs inatla, Gazetede ölüm ilanını gözlerimle gördüm, dedi. Siz gazetelerin her yazdığına inanır mısınız? diye sordum, Üstelik bir ölüm ilanını kim olsa yollayabilir. Tecs, Orası doğru, diyerek bana hak verdi. Sonra, Peki, şimdi ne yapmak niyetindesiniz? diye sordu. Az önce sözünü ettiğiniz gardiyanı bulmak istiyorum, belki daha fazlasını biliyordur, dedim. Adını anımsıyor musunuz? Tecs başını ellerinin arasına aldı. Aman Tanrı'm, dedi, biliyordum ama o kadar zaman geçti ki. Haydi biraz gayret edin, diye onu yüreklendirmeye çalıştım, önümüzde bütün gece var. Tecs yüzüme baktı ve başını salladı. Üzgünüm, dedi, aklımdan silmişim, yalnız Cabo Verde'den gelmiş olduğunu hatırlıyorum. Ama bu yetmez, dedim, biraz daha düşünün. Hatırlamıyorum, dedi, çok üzgünüm. Bakın, Tecs, dedim, o adam benim için çok önemli, biraz gayret göstermeniz gerek. Apsent yalnız heyecan vermekle kalmaz, aynı zamanda zihni de açar, bir kadeh içmek ister misiniz? Tecs gülümsedi. Hiç içmiş değilim, dedi, ne tür bir etki yapar, bilmem. Neyse, o kadar önemi yok, gece bitmiş sayılır, bir apsent içivereyim. Garsonu çağırırken, Aklıma başka bir şey geldi, Tecs, dedim, Sonny Rollins 60'lı yıllarda çalardı, değil mi? Çaldığı o yılların müziğiydi sanki. Tecs sözlerimi onayladı. Daha üniversitedeyken onun parçalarını çalardım, benim ilk üstatlarımdan biriydi, dedi. Tamam, dedim, o plağı yeniden dinleyelim.

Kulüpte bizden başka kimse kalmamıştı. Müzik yeniden başladı ve garson içkilerimizi getirdi. Tecs kemikten yapılmış uzun bir pipo yaktı ve dumanı içine çekti. Bunu bana Kızılderili bir kabile reisi armağan etti, dedi, uğurlu bir pipoymuş, kendisi Arkansas'taki Arapaho kabilesindendi, zor zamanlarda içilmesi gerektiğini söylemişti. Plak yeniden "Everything Happens to Me" parçasını çalmaya başlamıştı. Saksofon yavaş yavaş bir pasajı geçerken Tecs

elimi tuttu ve, Adı Almeida'ydı, dedi, Bay Almeida. Tüh be, dedim, Portekiz Almeida'larla doludur. Tecs beni yüreklendirmek istercesine gülümsedi ve, Belediye arşivlerinin gediklisi olduğunuza göre, eğer hâlâ yaşıyorsa Caxias Cezaevi'nde gardiyanlık yapmış Cabo Verde'li bir Almeida'yı bulmanız o kadar zor olmasa gerek, dedi.

Plak bitinceye kadar bekleyebilir miyiz? diye sordum. Parça çok hoşuma gitmişti, sonuna kadar dinlemek istiyordum. Tecs şerefe içmek üzere apsent kadehini kaldırdı. Benim kadehimde de birkaç damla kalmıştı. Kimin şerefine içeceğiz? diye sordu. Sonny Rollins'in, dedim, bunu hak etti. Tecs, Sonny'nin şerefine, dedi. Sonra, Ve de sizin soruşturmanıza, diye ekledi.

4.

Dördüncü çember. Tom Amca. Reboleira. Yeniden bütünleşmek

Çevreme bakındım. Otobüs neredeyse boştu. Saçları örgülü iki zenci genç çıkış kapısına yaslanmıştı, önümde, alışveriş torbasını taşıyan yaşlı bir kadın vardı, en arka koltukta da kılıksız bir adam oturuyordu. Kalktım ve şoförün yanına gittim. Önündeki tabelada, şoförle konuşmak yasaktır, yazıyordu. Şoför hiçbir şeyi umursamaz gibi görünen ufak tefek bir Cabo Verde'liydi. Reboleira'ya gitmek istediğimi söyledim ve hangi durakta inmem gerektiğini sordum. Dudaklarını büzerek ıslık gibi bir ses çıkardı, gözlerini yoldan ayırmadan, Son duraktır, dedi, hepimiz orada ineceğiz, Reboleira'dan ötesi yoktur.

En son ben indim. Burası yabani otlarla kaplı yuvarlak bir meydandı, ortasında bir şey ya da birisi için dikilmiş anıta benzer koskoca bir granit küre vardı. Yanı başındaki metal levhada "Reboleira'ya Hoş geldiniz" yazıyordu. Levhada ayrıca semtin planı vardı, sokaklar ve adları belirtilmişti. Yönümü saptamaya çalıştım. Cabo Verde Sokağı, Angola Sokağı, S. Tomé Sokağı, Moçambique Sokağı. Fakir halkın oturduğu binalar ve toprak yollarla çevrili kasvetli bir meydancıktı; sağa dönerek iki tarafına zar zor ayakta duran cılız ağaçlar dikilmiş dar bir yolda ilerledim. Burada ne kanalizasyon ne de herhangi bir altyapı olduğunu fark ettim ve en sonunda S. Tomé

Sokağı'nı buldum, yirmi üç numarayı aradım, her zaman olduğu gibi, zillerin üstünde adlar yazılı değildi, hangi kat olduğunu bilmek gerekti, soldan altıncı mı yoksa sağdan altıncı mıydı? Gelişigüzel bir zili çaldım. Ünlüleri vurgulayan Afrika şiveli tatlı bir ses duydum. Ben Slowacki'yim, dedim. Burası Almeida'ların evi, yanıtı geldi, yukarı gelin, altıncı kat, sol taraf, asansör yoktur.

Kapıyı seyrek saçlı, şişman bir zenci kadın açtı. Doğrudan ufacık bir yemek odasına giriliyordu, orta yerde üstünde kirli tabaklar olan yuvarlak bir masa vardı. Köşede on beş yaşlarında bir kız dağ gibi yığılmış çamaşırları ütülüyordu. Kadın, Yeğenim Maria Osita, dedi, buyurun, kocam şimdi gelir. Beni kirli tabakların önünde bir iskemleye oturttu. Odada başka eşya yoktu. Karşımdaki duvarda bir adanın ortasındaki yanardağı gösteren renkli bir resim asılıydı.

Gözlerinden uyku akan, karmakarışık beyaz saçlı bir adam içeri girdi. Altmış yaşlarında bir zenciydi ama garip biçimde, gözleri albinolarınki gibi açık renkti. Zayıftı, bir fanila giymişti ve karpuz gibi yuvarlak bir karnı vardı. Mutlu oldum, dedi, adım Joaquim Francisco Tomás de Almeida ama bana Tom ya da isterseniz Tom Amca diyebilirsiniz, herkes öyle der. Sonra iki kadına dönerek Kreol dilinde bir şeyler, galiba dışarı çıkmalarını söyledi, yanımızda olmalarını istemediği belliydi. Sonra büfeye giderek bir şişe ve iki kadeh çıkardı. *Cachaça*, dedi, benim memleketimin içkisi. İstemediğimi söyleyecektim ama olanaksızdı. Bir yudum içtim, ateş gibiydi. Bakın, Bay Almeida, dedim, her şeyi anlatın bana. Açık renk gözleriyle yüzüme baktıktan sonra kendine bir kadeh daha doldurdu ve bir solukta içti. Hangi her şeyi? diye sordu. Her şeyi, dedim. Kollarını iki yana açarak, Her şey hiçtir, dedi. Eğer her şey hiçse, o zaman hiçi bilmek istiyorum, de-

dim, nasıl öldüğünü, neden cam kırıklarını yediğini, onu kimin ihbar ettiğini; siz hepsini bilirsiniz, Caxias Cezaevi'nde bir hafta onun gardiyanıydınız, konuşma olanağınız vardı, Isabel hakkında her şeyi bilirsiniz.

Zenci, bir kadeh daha içti. Her şey hiçtir, dedi. Bay Almeida, böyle içerseniz sarhoş olursunuz, dedim. Adam bir sigara yaktı. Daha iyi ya, dedi, o zaman korku kalmaz. Neyin korkusu? diye sordum ve, Bana bakın Bay Almeida bunları öğrenmek için çok uzaktan geldim, bir arkadaşım beni zorladı, artık gerçek içimi yakıyor, yine uzaklara dönmeden önce gerçeği bilmem gerek: Isabel onu ihbar ettikleri için mi kendini öldürdü? Eğer öyleyse, nasıl öldü? Bütün gerçeği bilmek istiyorum, siz gerçekten korkuyor olamazsınız, aradan çok zaman geçti, bu ülke değişti, artık kimse size dokunamaz, anlatın bana her şeyi, dedim. Zenci tavana bakarak mırıldandı Her şey hiçtir.

Masaya bir yumruk attım, üstündeki kadehler şıngırdadı. Yeter, diye bağırdım, Yeter, Bay Almeida ya da isterseniz Tom Amca. Isabel kendini özel bir nedenden mi yoksa siyasi nedenlerden mi öldürdü, en başta bunu bilmek istiyorum. Adam dingin bir sesle, Onun özel nedenlerinden haberim yoktu, dedi, küçükhanım bana onlardan asla söz etmemişti. Kendimi tutmaya çalışarak Lanet olsun be, dedim, onun gardiyanıydınız, ona bakacak vaktiniz vardı, bir bebek bekleyip beklemediğini anlardınız, karnının büyüyüp büyümediğini görecek gözleriniz vardı herhalde! Bay Almeida parmaklarıyla kaşlarına dokundu. Sonra umursamaz bir sesle, Bu gözlerle hiçbir şey görmedim, dedi. Evet, diye söze başladım, çünkü hiç her şeydir ve her şey hiçtir ama bana Isabel'in bir bebek beklediğini söylemişlerdi, bu haberi onun arkadaşlarından almışlar. Almeida bir kadeh daha içti ve Kreol dilinde, *Cachaça* güzel, dedi. Sonra elini yüreğine bastırarak, Küçükhanım bebek falan beklemiyordu, dedi, buna tanıklık edebili-

rim. Çok şaştım, dedim, ama her şey olasıdır, işin içine Isabel girince olmayacak şey yoktur. Peki, Bay Almeida, öyleyse o cam kırıklarını neden yedi?

Almeida'nın karısı kapıyı araladı ve meraklı gözlerle bize baktı. Almeida emirlerine kayıtsız şartsız uyulması gerektiğini belirten bakışlarla onu süzdü ve kadın tek bir söz söylemeden çekildi. Bir sessizlik oldu, sonra adam, Bu karmakarışık bir durum, bir dalaveredir, efendim, içinden çıkılması çok zordur, diye fısıldadı. Cesaretlenmek için bir yudum daha *cachaça* içtim. Anlatın bana o karmakarışık durumu, Bay Almeida, diye yalvardım, bana onu anlatabilecek tek insan sizsiniz. İhtiyar yerinden kalktı ve koridora açılan kapıyı kilitledi, sigarasından bir nefes daha çekti ve ağzından çıkardığı iç içe duman halkalarına, sanki dünyanın en önemli şeyleriymiş gibi, dikkatle baktı. Küçükhanım hiçbir zaman cam kırıklarını yemedi, cezaevinde de ölmedi, dedi, herkes öyle sanıyor ama gerçek başkadır.

Coşkuyla elini yakalayıp sıktım. Bay Almeida ya da isterseniz Tom Amca, eğer siz bu gerçeği biliyorsanız söyleyin onu bana, kimse size zarar veremez, dedim. Bay Almeida pencereye giderek dışarı baktı. Camlar ıslanmıştı, ince bir yağmur yağıyordu. Zor duyulabilen bir sesle, Bazı günler pencereden sokağa bakarım, diye mırıldandı, ve köpekleri izlerim, bu mahalle başıboş köpeklerle doludur, siz belki beni anlamayacaksınız dostum ama bu köpekler beni tanıdığım insanlardan çok daha fazla Cabo Verde'ye bağlar çünkü Cabo Verde'de de çok sokak köpeği vardır ve genellikle tıpkı burada, Reboleira'da olduğu gibi sarıdırlar. O zaman düşünürüm bu ülkeyi Cabo Verde'ye bağlayan nedir diye ve bunun sarı sokak köpekleri olduğunu anlarım. Artık Cabo Verde'de kimsem kalmadı, bütün ailem öldü, devlet memuru olan bir kuzenim var gerçi ama faşizm devrinde siyasi suçluların tutuklu kaldığı

bir cezaevinde gardiyanlık yapmış benim gibi biriyle dostluk etmekten kaçınır, selam bile vermez, bokun biridir, aslında onun da ülkesi olan bu ülkede demokrasi uğruna neler yaptığımı bilmez, kaç kez kendimi ne büyük tehlikelere attığımdan haberi bile yoktur, o salak herif bir şeyden anlamaz ama devlet görevlisidir. Siz de devlet memurluğu yapmadınız mı? diye sordum. Evet, diye mırıldandı, ama nasıl yaptım? Bakın efendim, kimi zaman PIDE'nin[1] yakaladığı ve hepsi pataklanmış bir sürü tutuklu gelirdi çünkü PIDE'nin şakası yoktu, yüzleri mosmor olmuş, yedikleri sopalardan ciğerleri şişmiş olanları önce revire sonra hücrelerine götürürlerdi. Hepsine ben bakardım, ben Tom Amca, onlara kahve pişirir, morarmış çürüklerine buz koyardım, onlar da bana güvenir, dertlerini anlatırlardı, sonra ailelerine yazdıkları mektupları verirlerdi, gider hepsini merkez postanesinden yollardım, yani elimden geldiği kadar onlara yardım etmeye çalışırdım çünkü Cabo Verde'de özgür olmak isteyen kardeşlerimin neler çektiklerini bilirdim, onlar da aynı acılar içindeydiler, sonra bir akşam Bayan Isabel çıkageldi.

Tom Amca biraz sustu, sonra yine söze başladı. Tek bir belgesi yoktu, adının Magda olduğunu söyledi, sorgulama sırasında onu çok tartakladılar ama zaten siyasi polislerin arabasında çok dayak yemişti, yüzü şişmiş, gözlerinin altı torbalanmıştı. Neden bilmem onu kızım gibi gördüm, sanki bir Cabo Verde'liymiş gibi, oysa sarışındı, ne garip değil mi?

Bay Almeida sustu, pencereyi açıp eğildi ve sigarasının izmaritini dışarı attı. Sonra, Dalavere böyle başladı, diye ekledi, ama doğrusunu söylemek gerekirse bana para da ödüyorlardı, zaten özellikle ödedikleri için bu işi yapı-

1. Polícia Internacional e de Defesa do Estado. Salazar rejiminin siyasi polisi. (Ç.N.)

yordum, ideoloji yüzünden değil, kısacası biraz paraya gereksinimim vardı, karım dördüncü çocuğunu doğurmuştu ve efendim bir gardiyan maaşıyla, annemi de sayarsak, yedi kişilik bir aile geçinemez. En azından onları aç bırakmamaya çalışırdım, bildiğiniz gibi, Cabo Verde'nin ulusal yemeği *cachupa* mısır, fasulye, manyok, sığır ve domuz etinden yapılır ama bu zengin *cachupa*'sı, biz ise sadece tahıl ve bir dilim kan sucuğundan yapılan fakir *cachupa*'sıdır yerdik. Onun için bana o parayı önerdikleri zaman, neden aileme birkaç ay zengin *cachupa*'sı yedirmeyeyim, diye düşündüm ve ben de dalaverenin içine girdim. Bay Almeida, dedim, bu işin ne olduğunu anlatır mısınız?

Bay Almeida oturdu ve bir sigara daha yaktı. Elleri hafifçe titriyordu. Sinirlendiğini fark ettim. Biraz daha *cachaça* ister misiniz? diye sordu. Hayır, teşekkür ederim, dedim. Sigarasından bir nefes çekti ve sanki namusuna leke sürecek bir sır açıklayacakmış gibi gözlerini bana dikti. Basit bir dalavereydi ama sonuçta her şey yolunda gitti, dedi ve bana yanıtlayacak zaman bırakmadan sözlerini sürdürdü. Bu iş ocak ayında geçekleşti, evet, sanırım ocak ayıydı, neyse, hava soğuktu, sabahleyin üniversitede tutuklanan bir kız öğrenciyi getirdiler, o hafta bir sürü öğrenci gösterisi yapılmıştı ve polis yakalayabildiğini tutukluyor, sabıkalı kaydına geçirip fişlemeden ve de sorgulamadan doğru Caxias'a getiriyordu, o sabah getirilen kız da öğleden sonra bir şişeyi kırıp cam kırıklarını yedi, bütün umudunu yitirmiş, çaresiz kalmış, zayıf bir kızdı, dayak yemiş, gururu kırılmış ve kendini öldürmeye karar vermişti, bana haber saldılar ve emir geldi, tehlike çanını çaldım ve intihara kalkışan kızı almaya geldiler, bu haberin yurtdışına sızabileceğinden korktukları için ortalık karışmıştı, Bayan Isabel'in hücresinin kapısını açtım, kendisine bir palto verdim ve intihara kalkan kızın kardeşi olduğunu söylemesini tembih ettim, bir şey olmamış gibi

sedyeyle taşınan kızla birlikte aşağı indi, kız kardeşini Santa Maria Hastanesi'ne götüreceğini söyledi, belki inanmadılar ama kimse aldırmadı ve rahatça dışarı çıktılar, cezaevinin müdürü yoktu, yerine bakan da her şeyden ödü kopan salağın biriydi, Bayan Isabel, kardeşi sayılan kızla birlikte cankurtaran arabasına bindi ve ilkyardım hastanesinde inip hiçbir şey olmamış gibi kendi yoluna gitti, işte dalavere böyle çevrilmişti.

Bay Almeida'nın alnı boncuk boncuk terlemişti. Günah çıkarır gibi, bana yaşamının en büyük suçunu itiraf etmişti, yalvaran gözlerle yüzüme bakıyor, onu anlamamı istiyordu. Onu anlıyordum. Kendine göre demokrat bir adam olan ve dediği gibi, ailesiyle birlikte bir zengin *cachupa*'sı yemek uğruna bir dalavereye karışan o yaşlı Cabo Verde'liyi çok iyi anlıyordum. Bana anlattığı belki de hayatının sırrıydı, içini dökmüştü. Çok duygulanmıştım, cebimden bir kâğıt mendil çıkarıp ona uzattım. Terini sildikten sonra, Bilmek istediğiniz başka bir şey var mı arkadaşım? diye fısıldadı.

Yüzüne baktım ve ona güven vermek için bir yudum daha *cachaça* içtim. Sonra, Tabii var, dedim, o emri verenin kim olduğunu bilmek istiyorum. Büyük bir saflıkla, Örgüt, dedi. Örgüt'ün kuşkusuz bir yüzü, bir kişiliği vardır, onun kim olduğunu öğrenmek istiyorum, dedim. Bay Almeida başını kaşıdı. Kesin söylemem mi gerekir? diye sordu. İsterseniz, dedim, benim için önemli, hem de çok önemli. Bay Almeida yine başını kaşıdı. Bilmem söylemeli miyim, dedi, ama aradan çok zaman geçti, bu ülke değişti, yıllar geçti. Öyleyse söyleyin haydi, diye üsteledim. Bay Almeida kararlı gibi görünen bir davranışla sigarasını kirli tabaklardan birine bastırdı ve hecelerin üstüne tek tek basarak, Bay Tiago'ydu, dedi. Kimmiş bu Bay Tiago? diye sordum. Nerede bulabilirim kendisini? Bay Almeida, Soyadını bilmiyorum, dedi, tek bildiğim Flores Mey-

danı'nda bir fotoğraf stüdyosu olduğu. Yurtdışında da tanınmış ünlü bir fotoğrafçıydı, Alentejo'nun da fotoğrafını çekmişti, kitapları Fransa'da basılmıştı ve dediğim gibi, Flores Meydanı'nda bir stüdyosu vardı. Tamam da, ya artık orada yoksa? Bulamazsam ne yaparım? dedim. Bay Almeida, Çok basit, diye yanıtladı, köşedeki kasaba sorarsınız, kasap onu çok iyi tanırdı ve sanırım nerede olduğunu bilir, o kasap beni de bilirdi çünkü bazen zengin *cachupa*'sı yapmak için ondan et alırdım ama tabii zengin *cachupa*'sını öyle sık sık yemezdik.

Bakıştık. Sonra o, Sanırım söyleşimiz bitti, dedi. Ben de öyle sanıyorum, dedim ve, Biliyor musunuz Bay Almeida siz bazen İngiliz gibi konuşuyorsunuz, diye ekledim. İngilizleri tanımam, dedi, ben sadece Cabo Verde'liyim ama artık ne olduğumu ben de bilmiyorum, bu kenar mahallede yaşıyorum, ben zaten hep kenar mahallelerde yaşadım.

Kalktım ve kapıya doğru yürüdüm. Bay Almeida elini uzattı. Beni merdiven sahanlığına kadar geçirdi. Aşağı inerken, Hoşça kalın Bay Almeida, dedim. Siz de, diye yanıtladı, bana Tom Amca deseydiniz daha çok sevinirdim, postacıdan başka kimse bana Bay Almeida demez. Basamakları inerken, Beni postacınız sayın, dedim, ama merak etmeyin, bir daha kapınızı çalmayacağım. Tırabzana abanarak alçak sesle, Komünist olduğumu düşünmeyin, dedi, yanılırsınız, ne yaptımsa zengin *cachupa*'sı için yaptım ama o kız çok sevimliydi.

Yuvarlak meydancığa geldim ve çevreme baktım. Ortada tek bir taksi yoktu. Hiç Reboleira'da taksi bulunabilir miydi? Geldiğim otobüs hâlâ durakta bekliyordu. Ön cama yapıştırılmış bir kâğıtta, saat 20.00'de kalkacak, yazıyordu. Kapılar açıktı. Bindim ve talihime küstüm. Yapacak şey yoktu. Alt tarafı sadece bir saat bekleyecektim.

5.

Beşinci Çember. Tiago. Lizbon. İmge

Tramvay tam Cister Pastanesi'nin önünde durdu. Fırsattan yararlanıp bir kahve içtim. Garson beni tanıyormuş gibi selamladı. Belki ben de onu tanıyordum ama anımsamamıştım. Gülümseyerek başımı eğdim ve elli escudo bahşiş bıraktım, sonra Monte Olivete köşesine kadar bütün Escola Politécnica Sokağı'nı yürüdüm. Dik bir inişi olan sokak kocaman bazalt kaldırım taşlarıyla döşeliydi, yağmur çiseliyordu ve insanın ayakları kayıyordu. Ceketimin yakasını kaldırdım ve yokuşu inmeye devam ettim. Tuğladan örülmüş sivri kuleleriyle pembe beyaz bir bina olan İngiliz Sanat Derneği'nin önünden geçerken bir zamanlar orada çalışan bir kız arkadaşımı hatırladım, kılıksız, üstü başı dökülen, biraz savsak bir kızdı belki ama onunla sevişmek harika bir şeydi, ayrıca dünyanın en güzel pikniklerini de hazırlardı. O zamanlar balıkçılarla yaşlı, sarı ve pas rengi köpeklerinden başka kimsenin olmadığı Fonte da Telha Plajı'na giderdik. Birden aklıma Bay Almeida'nın köpekleri geldi.

Flores Meydanı bomboştu. Lüks bir restoranın önünde, hani içeriye girmek için zile basmanız gereken şu restoranlardan, bir Mercedes durdu ve içinden lacivert elbiseli bir adam ile pembe giysili bir kadın indi. Umarım kasap dükkânı hâlâ açıktır, diye düşünüyordum. Açıktı.

O mahallede dükkânlar geç kapatır. Kasap bir kuzu budunu yağlıkâğıda sarmaktaydı. Bütün kozumu oynamaya karar verdim ve İspanyolca, *Hola, buenos tardes,*[1] dedim. Adam şaşkınlıkla yüzüme baktı. Kesin İspanyolca bilmiyordu ama tabii anlamıştı dediğimi. Bir kasaba yakışan kırmızı bir suratı, mavi damarlı bir burnu vardı. Herhalde çok et yiyordur, diye düşündüm. Kasap kuzu budunu buzdolabına koyduktan sonra bana döndü ve ne gibi bir yardımda bulunabileceğini sordu. Çat pat İspanyolcamla, Bir şey soracaktım, Bay Tiago'yu arıyordum da, dedim. Kasap ciddi gözlerle bana baktı, şaşırmış gibiydi, sonra berbat İspanyolcasını zorlayarak, *Y quién es?*[2] diye sordu. Ben anlamazlıktan gelerek, Nasıl olur? dedim, onu çok iyi tanırsınız, ünlü bir fotoğrafçıdır, birkaç yıl önceye kadar burada bir stüdyosu vardı. Bay Tiago, fotoğrafçı. Kasap ince jambon dilimleri kesmeye başladı ve düşünceli düşünceli, kendi kendine konuşur gibi, Bu jambonu akşam yemeği için evime götürürüm, Chaves'ten geliyor. Siz jambon sever misiniz? dedi. Onu memnun etmek için bir dilim kabul ettim ve gerçekten nefis olduğunu söyledim. Ama belki biraz fazla biberli, dedim, biz İspanya'da jambonu kara gömüp bekletiriz, tabii dağ jambonlarını. Kara mı gömersiniz? dedi, Hiç böyle şey duymamıştım, bizde de kışın kar yağar, en azından kuzeyde, Serra da Estrela'da ama jambonları hiç kara gömmeyiz, affedersiniz, neden Bay Tiago'yu arıyorsunuz? Birden zihnimde bir şimşek çaktı: Çünkü ben *El Pais* gazetesindenim, İspanya'da onun hakkında bir yazı hazırlıyoruz ve fotoğraflarını bulmaya çalışıyorum, dedim. Kasap dirseklerini mermer tezgâha dayadı ve yüzüme baktı. Ağır ağır, Anla-

1. (İsp.) Merhaba, iyi akşamlar. (Ç.N.)
2. (İsp.) Kimmiş o? (Ç.N.)

madım, dedi. *El Pais*, dedim, *El Pais* gazetesinin adını duymadınız mı? İber Yarımadası'nın en önemli gazetesidir. Kasap o anda gerçekten öküzü andıran gözlerle bana baktı. Canı sıkılmış gibi, O gazeteyi bilmiyorum, dedi, ben gazeteleri sadece et sarmak için kullanırım.

Durum zorlaşmıştı. Başka ne diyeceğimi bilemiyordum. Kendimi kurtarmak için, Bir dilim jambon daha verir misiniz? dedim. Geniş bıçağının üstünde bir dilim jambon uzattı ve konuşmayı kesmek ister gibi, Tamam mı? dedi. O anda zihnimde bir şimşek daha çaktı, hani Tanrı yardım etti derler ya, öyle oldu. Jambonu zevkle çiğneyip yuttum ve, Kim yolladı beni biliyor musunuz? dedim, Bay Almeida ya da isterseniz Tom Amca diyeyim. Kasabın yüzü o anda aydınlandı. Tom Amca, dedi, şu bizim zavallı Tom Amca ha? Ellerini beyaz önlüğüyle kuruladıktan sonra, daha önce söyleseydiniz ya, dedi, Bay Tiago, Dom Pedro Quinto Sokağı'na taşındı, tam São Pedro de Alcântara Belvederesi'nin karşısına, kapısında bronz bir tabela var, artık zengin oldu ya, üstünde Dünya ve Fotoğraf yazar.

Kapıdaki tabela fena değildi. Üstünde World & Photo yazıyordu. Zili çaldım ve kapı hemen açıldı. Giriş, tavandaki taş kemerleriyle ve *azulejo*[1] çinileriyle bezenmiş on yedinci yüzyıl manastır avlusuyla bana biraz Manuel üslubu[2] gibi göründü, kendimi bir ressam dostumun evinde gibi hissettim. Ama ben buraya bir arkadaş toplantısına değil, önemli bir iş için gelmiştim. Kalın bacaklarını açıkta bırakan kısa bir etek giymiş sekreter beni karşıladı ve ne arzu ettiğimi sordu. Bay Tiago'yu görmek

1. Portekiz ve İspanya'ya özgü seramik çalışması. (Y.N.)
2. Portekiz'e özgü mimari bezeme üslubu. (Ç.N.)

istediğimi söyledim. Kadın adımı sordu. Slowacki, dedim. Sekreter beni zevkle döşenmiş ve duvarlarında, bakma zahmetine katlanmadığım bir sürü fotoğraf olan küçük bir salona aldı. Bay Tiago'nun moda fotoğraflarıyla meşgul olduğunu ve on beş dakika kadar beklemem gerektiğini söyledi. Oturdum, bir sigara yaktım ve güncel bir dergiyi okumaya başladım.

Tiago ya benim yaşımdaydı ya da belki birkaç yaş küçüktü, bunu kesin olarak belirlemek olanaksızdı. Saçları sıfır numara kesilmişti, keten bir gömlek giymiş, boynuna da bir Hint fuları bağlamıştı. Çok şıktı ve uzun bir fildişi ağızlıkla sigara içiyordu.

İyi akşamlar, dedi, sizi acente mi gönderdi? Hayır, dedim. Kusura bakmayın, bir acentenin eleştirmenini bekliyordum da, dedi, sergim hakkında konuşacaktık. Sigaramı söndürdüm ve ayağa kalktım. Hayır, dedim, ben özel bir iş için, yıllar önce tanımış olduğunuz birisi hakkında konuşmak için geldim. Şaşırmış görünüyordu ama bozuntuya vermedi. Stüdyoma buyurun, dedi, orada daha rahat konuşuruz.

Binayı çepeçevre saran bir balkona açılan uzun bir koridordan geçtik ve yüksek tavanlı, granit sütunlu geniş bir salona geldik. Burası bir manastırın yemekhanesini andırıyordu, belki de gerçekten eski bir manastırın yemekhanesiydi. Yeşile boyanmış demir bir merdivenden indik, beni salonun ortasında karşılıklı duran iki divandan birine buyur etti. Çevremde, üstünde fotoğraf makineleri olan sehpalar, renk renk perdeler, beyaz şemsiyeler ve çeşitli lambalar vardı. Duvarlar, iyice göremediğim renkli, küçük fotoğraflarla kaplıydı.

Bacak bacak üstüne atarak Evet? dedi. Ben de, Evet, dedim, Isabel için geldim. Yüzünde önce şaşkın, sonra adeta alaycı bir ifade belirdi. Boynundaki fuları çözdü ve divanın koluna astı. Düşünceli bir edayla, Isabel, dedi,

efendim, ben onlarca Isabel tanıdım. Portekiz'de çok rastlanan bir isimdir. Hangi Isabel, bir artist mi, bir model mi, yoksa bir başkası mı? Bir başkası, dedim. Lütfen biraz daha açıklayın, dedi. Sabırlı bir sesle, İyi anlayabilmeniz için açıklayacağım, Bay Tiago, dedim, bu Isabel, Magda diye tanınıyordu ama bu sadece şifreli bir isimdi ve siz her iki adı da iyi bilirdiniz sanırım. Magda diye bilinen Isabel diyelim, bu size bir şey ifade ediyor mu? Adamın yüzündeki alaycı ifade silindi ve yerini yine şaşkınlık aldı. Lütfen biraz daha açıklayın, dedi. Peki, dedim, biraz daha açıklayacağım, yıllar önce, diyelim otuz yıl önce Magda diye tanınan Isabel siyasi bir cezaevi olan Caxias'ta bulunuyordu ve siz, Bay Tiago, Örgüt'tendiniz, bu kaçak bir komünist partisi miydi yoksa kaçak başka bir parti miydi bilmiyorum çünkü Salazar diktatörlüğü zamanında bütün partiler kaçaktı ve siz onun cezaevinden kaçmasına yardım ettiniz; Isabel Santa Maria Hastanesi'ne kadar ulaştı ve sonra izini kaybettirdi ama siz onun nereye gittiğini biliyorsunuz, sizin bildiklerinizi ben de bilmek istiyorum.

Fotoğrafçı üst üste attığı bacaklarını değiştirdi ve uzun fildişi ağızlığına yeni bir sigara yerleştirip yaktı. Huzursuz olmuşa benziyordu. Tek kelime söylemeden beni tepeden tırnağa süzdü. Sonra, Siz gazeteci misiniz? diye sordu. Hafifçe güldüm. Alay eder gibi görünmek istemiyordum ama sorusu bir bakıma alaycı olmayı gerektiriyordu. Bana bundan daha uzak bir meslek yoktur, Bay Tiago, inanın bilemediniz, dedim, ölüm, yoldaki o dönemeçtir; ölmekse sadece görünmemektir. Afallamıştı. Öyleyse neden, ne amaçla soruyorsunuz? diye sordu. Amacım, özekdeş çemberler çizerek en sonunda tam ortaya ulaşmak, diye yanıtladım. Anlamıyorum, dedi. Renkli tozlarla çalışıyorum, dedim, bir sarı çember, bir mavi çember, tıpkı Tibet uygulamasında olduğu gibi

çemberler merkeze doğru gittikçe daralır, ben de merkeze varmak istiyorum. Amacınız ne? diye sordu. Ben de bir sigara yaktım. Çok basit, dedim, bilince ulaşmayı amaçlıyorum, somut şeylerin resmini çeken siz, bilincin ne olduğunu iyi bilirsiniz, diye yanıtladım.

Fotoğrafçı herhalde bir arşivi içeren raflara yöneldi. Bir çekmeceyi uzun süre karıştırdıktan sonra elinde bir deste fotoğrafla geldi ve birini bana uzattı. Bu görüntüye bakın, dedi, bu fotoğraf gizlice gözetlenen, belki bizi tedirgin eden bir şeyi göstermektedir, bir battaniyenin üstüne oturmuş, başında bir fiyonk olan oğlan çocuğuna bakın. O çocuk benim. Biraz sustuktan sonra sözlerini sürdürdü: Şimdi kendi kendime soruyorum: Bu ben miyim? Ben miydim? Yine sustu, sonra, Bugün adı Tiago olan o çocuk hep benim içimdedir, dedi. Sonra bana başka bir fotoğraf uzattı. Bu daha yakın bir zamanda çekilmişti, biri kız biri erkek iki çocuğu gösteriyordu. Dalgın dalgın gülümseyerek, Bakın bu çocuklara, dedi, bir bisiklete binmişler, arkadaki öndekinin beline sarılmış, ötekisi de eğilmiş, masum gözlerle objektife gülümsüyor. Bu fotoğrafı yıllar önce çekmiştim, benim çocuklarımdılar. Hâlâ çocuklarım mıdırlar diye kendi kendime soruyor ve olamaz diye yanıtlıyorum, geçen zamanda neler olduğunu belgelemek istiyorum, neler neler oldu? Yine duraladı, sonra, Ah, diye bağırdı, felsefe okuyanlar için fotoğraf ne güçtür bilseniz, üstelik ben bir fotoğrafçıyım, bazen kendi kendime bunu gururla söylerim, benim de, özellikle benim de, bu konuda bir diyeceğim olması gerekir ama beceremiyorum çünkü fotoğraf beni aşıyor, bana üstün geliyor, işte o zaman şöyle düşünüyorum: Bir yaşamın fotoğrafları, birçok kişi arasında parçalara ayrılmış bir zamanı mı yoksa değişen zaman parçalarına ayrılmış aynı kişiyi mi gösterir?

Dikkatle onu süzerek gülümsedim. Bu dostça bir

gülümsemeydi ama aynı zamanda içimde bir huzursuzluk, sanki ruhumda bir kaşıntı vardı. Bakın, Bay Tiago, dedim, fotoğrafla haşır neşir olduğunuzu anladım, bu sizin mesleğiniz ve üstünde uzun uzun düşünüyorsunuz ama belki geç kaldınız, çok daha önce düşünmeye başlamalıydınız çünkü insan, yaşamının temel seçimini yapmadan önce enine boyuna düşünmek zorundadır ama sizi bağışlıyorum, ben de yazının gerçekten ne olduğu hakkında uzun boylu düşünmeden yazmaya başladım, belki de, ne olduğunu baştan anlasavdım hiç yazmazdım, neyse, sorun bu değil, şimdi gelelim asıl soruna.

Fotoğrafçının yüzünde yine alaycı bir ifade belirdi gibime geldi. Parmaklarının arasında bir iskambil kâğıdı gibi tuttuğu üçüncü bir fotoğraf vardı ama bana göstermedi. Sadece şunları söyledi: İzin verin de hiç olmazsa bu son fotoğraf hakkında biraz felsefe paralayayım: Birisi, fotoğrafın ölümü simgelediğini çünkü yinelenemeyecek bir ânı yakaladığını söylemişti. Elindeki fotoğrafı tıpkı bir iskambil kâğıdı gibi çevirerek sözlerini sürdürdü: Ama kendi kendime soruyorum: Ya simgelediği yaşamsa? Bütün korkunçluğu ve kesinliğiyle bizi bir anda şaşkına çeviren, bizimle alay eden yaşam hep durağan ve değişmezdir; oysa biz mutasyon halinde yaşarız, o yüzden fotoğrafın, tıpkı müzik gibi, bizim yakalamayı başaramadığımız ânı yakaladığını düşünürüm; bir zamanlar neydik, ne olabilirdik, o âna karşı yapılabilecek hiçbir şey yoktur çünkü o bizden daha haklıdır; ama hangi konuda daha haklıdır? Belki, bizi de sürükleyerek akan bu nehrin değişiminde, egemen olmak istediğimiz ama bize egemen olan zaman, saat konusunda. Kısa bir süre sustu, sigarasından bir nefes çekti ve sözlerini sürdürdü: Yaşama karşı yaşam mı, yaşam içinde yaşam mı, yaşamı aşan yaşam mı? Belki bu bir bilmecedir, şu fotoğrafa bakarak bilmeceyi çözmeyi size bırakıyorum.

Fotoğrafı bana uzattı ve tepkimi bekledi. Baktım, Isabel'di. Ayaklarına kadar uzanan koyu renk bir palto giymişti. Yüzünde hafif bir gülümsemeden başka ifade yoktu. Bir havaalanının bilet kontrolü kontuarındaydı, yanında da ufacık bir bavul vardı.

Fotoğrafçı kalktı ve kendisiyle gelmemi istedi. Size, gelecek hafta Londra'da açılışı yapılacak sergimi göstermek istiyorum, dedi. Duvarlardaki fotoğraflara bakmaya başladım. Hepsi polaroitle çekilmiş insan yüzleri ve manzaralardı. Sanki bir sır söyleyecekmiş gibi parmağını dudaklarına bastırmıştı ama söylemek istediği sır değildi sanıyorum. Bakın, dedi, polaroit makinemle gerçeğin fotoğrafını çektim. Polaroit eşsiz bir makinedir. Amerika Birleşik Devletleri'nden aldım, sergimin adı Polaroid-Reality olacak. Kolunu uzatarak bazı görüntüleri işaret etti. Bakın, dedi, şu Brooklyn Köprüsü, şu Manhattan'da bir trafik kazası, şu aşırı dozda eroin almış genç bir zenci, şu açlıktan ölmek üzere olan Etiyopyalı bir çocuk, ötekilerine kendiniz bakın. Kocaman salonu baştan başa dolaştım. Bitirdikten sonra, Çok ilginç, dedim, gerçekten çok ilginç. Fotoğrafçı bir heykelmişim gibi beni tepeden tırnağa süzdü, sonra, Sizin de polaroitle bir fotoğrafınızı çekeceğim, dedi, sergimin son kişisi olmak ister misiniz? Çok mutlu olurum, dedim, buna bir tür meydan okuma, ya da 1800'lerde dedikleri gibi bir düelloya davet diyebiliriz. Bay Tiago beni bir tabureye oturttu, arkama yapay dekorlu bir perde astı, resimde deniz kenarında bir çamlıkta duran bir gemici vardı. Isabel'in fotoğrafını iyice görülecek şekilde elinizde tutun, diye tembih etti. Fotoğrafı dediği biçimde tuttum. Gülümsemeyin, dedi, fotoğraflarda gülümseyen yüzlerden nefret ederim. Sonra kocaman polaroit makinesini aldı ve fotoğrafımı çekti. Makine bastığı fotoğrafı dışarı atınca Tiago onu aldı ve kurutmak için yelpaze gibi sallamaya başladı. Sonra ona

baktı ve bana gösterdi. Fotoğrafta bir tabure ve arka perdedeki deniz görünüyordu, ön planda da Isabel vardı. Tiago fotoğrafı dikkatle inceledi. Siz çıkmadınız, dedi, sanki yokmuşsunuz gibi. Gerçekten öyle, dedim. Gerçekten ne? diye sordu. Gerçekten, diye yanıtladım. Sahi, siz nereden geliyorsunuz? diye sordu. Yüzüne bakarak gülümsedim. Çok aydınlık bir yerden dedim, o kadar aydınlık ki fotoğraf objektifi bazen kamaşır, neyse, ben bu fotoğrafı alıp götürüyorum. Fotoğrafı cebime koydum ve, Ya Isabel? diye sordum. Bana elini uzattı. Isabel o akşam Makao'ya doğru yola çıktı, dedi, Hong Kong'a giden bir uçağa bindi, onu Magda yolladı, gerçek Magda, sanıyorum ya Makao'da ya da Coloane Adası'nda oturan, şimdi tam hatırlayamıyorum, Katolik bir rahibin yanına yolladı, yazık ki ne adını ne de kim olduğunu biliyorum ama o rahip belki hâlâ yaşıyordur ve aradığınız kimsenin çevresinde bir çember çizebilirsiniz. Başka diyecek bir şeyim yok. Hoşça kalın. Demir merdivene kadar beni geçirdi ve yeniden elini uzattı. Yukarı kadar sizinle gelmediğim için kusuruma bakmayın, dedi, yolu kolayca bulursunuz sanırım; ama görüntünüze dikkat edin, günün birinde objektifte kalıverirsiniz.

6.

Altıncı çember. Magda. Rahip. Makao. İletişim

Park yolu bomboştu. Yaşlı bir Çinli olan bekçinin plastik kasketinde Camões Mağarası yazıyordu.

Bekçi, Kapatıyoruz, dedi, şimdi gidip demir kapıyı kapatacağım. Gülümseyerek, Fazla kalmayacağım, dedim, sadece Camões Mağarası'na kadar bir yürüyüş yapacağım. Bekçi haklı olarak, Bu saatte Camões Mağarası'na gidilir mi? dedi, Yarın sabah gelin, park da serindir, mağara da serindir, rahat rahat gezersiniz; bu saatte orada uyuyan yarasalardan başka şey yoktur. Evet, anlıyorum, dedim, ama gelin görün ki mağarayı tam bu akşam görmem gerek, içime öyle doğdu. Bekçi kasketini çıkarıp başını kaşıdı. Anlamıyorum, dedi. Adın ne? diye sordum. Utanır gibi gülümsedi. Nüfus kütüğünde Manuel yazar, dedi, çünkü orada Portekizce adlarımız vardır ama benim asıl adım, yani Çince adım başkadır. Çince bir ad söyledi ve yine gülümsedi. Çince adının anlamı nedir? diye sordum. Suya Yansıyan Parlak Işık, dedi. Bunun eşsiz bir fırsat olduğunu düşündüm ve onun koluna girdim. Dinle beni, Suya Yansıyan Parlak Işık, dedim, benim de parlak bir ışığım var ve o ışık yüzünden tam da bu akşam mağaraya gitmem gerekiyor. Sonra kolumu uzatarak gökte bir yıldızı gösterdim. Bak, gökyüzündeki en parlak yıldızı görüyor musun? dedim, İşte esinlenme ya da uyarı, nasıl istersen öyle de,

bana oradan geldi. Bekçi de kolunu uzattı ve parmağını kaldırdı. Yıldızlar kılavuzluk yapar, herkese yol gösterirler ama biz zavallı insanlar bunu bilmeyiz, dedi. Sen beni avutuyor, bana umut veriyorsun, dostum, diye sözlerimi sürdürdüm, çünkü beni anlıyorsun. O parlak ışığın adı Sirius'tur ve ondan bana bir ileti geldi. Bekçi uzattığı kolunu benimkine yaklaştırdı ve soru sorar gibi yüzüme baktı. Sonra özür dilercesine, Sen Makao'nun gökyüzünü tanımıyorsun dedi, üzgünüm ama hiç tanımıyorsun. O yıldızın Çince bir adı vardır ama siz Latince ona başka bir ad vermişsiniz, yanılmıyorsam senin dilindeki adı Canopus'tur, o Canopus yıldızıdır, yanlışın var dostum, bu enlemde senin yıldızın görünmez, ben gökyüzünü iyi tanırım, çok çalıştım. Ben de ona öykünerek başımı kaşıdım. Tamam, dedim, yenilgiyi kabul ediyorum ancak bana bir ileti geldi, Sirius'tan mı yoksa Canopus'tan mı bilemeyeceğim ama Hıristiyanlığın 1500'lerde büyük kör şairi kutladığı o mağaraya bu akşam gitmeliyim.

Bekçi cebini karıştırdı ve bir deste anahtar çıkardı. Pek anlayamadığım bir mantık yürüterek, Buraya ellerinde küçük kafesleriyle sadece Çinliler gelir, dedi, her kafeste bir kuş vardır ve kuşlar ötüşerek birbirleriyle dost olur, böylece sahipleri de konuşup arkadaşlık etmeye başlar. Sustu ve kederli gözlerle bana baktıktan sonra, Ama senin kafesin yok, diye sözlerini sürdürdü, çevrende de kafesli kimse yok, parkta yalnız iki tane mahjong[1] oynayan yaşlı adam kaldı, onlar da arka kapıdan çıkabilirler; bu saatte yarasalarla karşılaşmaktan başka ne yapabilirsin ki? Mağaraya bu akşam girmem gerek, diye üsteledim, nasıl söyleyeyim dostum, bu benim yazgımın bir parçasıdır, yıldızların yönlendirdiği yazgımın. Sen de yıldızlara inanıyorsun,

1. Çin dominosu. (Ç.N.)

lütfen bırak burada kalayım, sonra ben de arka kapıdan çıkar giderim, yalvarırım sana, bırak kalayım, belki 1500' lerin kör şairi tam bu akşam bu manolya kokulu parkta bana yardım elini uzatır. Bekçi acır gibi yüzüme baktı. Bu park manolya kokmaz, dedi, bu park çiş kokar çünkü bütün Çinliler ağaçların dibine işer, çeşmenin yanına yaptırdığımız tuvaletlere kadar gitmeye üşendiklerinden; o yüzden bu park çiş kokar. İnanmış gibi, Çok güzel, dedim, yeryüzünde izleyeceğim yolu gösteren o yıldızın ışığında bu çiş kokan parkta kalacağım, elimde kafes içinde kuşlar yok, doğru; ama ne olduğu bana bildirilinceye kadar yazgımın peşinden gideceğim.

Bekçi kenara çekildi ve bana küçük bir elektrikli fener verdi. İşine yarayacağını sanıyorum, dedi, arka kapıdan çıkarken oraya bırakırsın. Ortalığın gerçekten çiş kokup kokmadığını anlamak için derin soluklar alarak yol boyunca yürümeye başladım ama hiçbir pis koku yoktu, serin bir meltem esiyor ve denizin kokusunu getiriyordu. Bir sokak lambasının altında mahjong oynayan iki Çinli vardı. Başımı eğerek onları selamladım, Çinliler de selamıma karşılık verdi. Birisi sıraya dizdiği dört beyaz ejderhalı taşla üst kozları kuruyordu, ötekisi ise numaralı taşlarla oynuyordu. O akşam hem ejderhalılara hem de numaralı taşlara gereksinimim olacağını düşünerek mağaraya doğru yürüdüm. Yolu yarıladığım zaman arkamdan gelen bir ıslık sesi duydum ve başımı çevirince Çinlilerden birinin beni çağırdığını gördüm. Bizi seyretmek ister misiniz? diye sordu, mahjong oyununda seyirci olması gerekir ama bizim seyircimiz yok. Elimle hayır işareti yaptım, yoluma devam ettim, mağaranın girişine ulaştım ve bekçinin verdiği elektrik fenerini yaktım.

Mağaraya kendi evime girer gibi rahatça girdim. Bir sigara içsem mi diye düşündüm ve bir tane yaktım, tam

o sırada bir yarasanın ciyaklamasını duydum. Elekrik fenerimi ona yönelttim, karanlığın içinden yarasa bir daha ciyakladı ve, Hazır mısın canım, devreye girdin mi? dedi.

Bu, Magda'nın sesiydi.

Hazırım, diye yanıtladım, devreye girdim. Yarasa, Nereden konuşuyorsun? diye sordu. Makao'dan, diye yanıtladım, Makao'da bir mağaradayım; ya sen, Magda, nereden konuşuyorsun? Her zamanki yerden, dedi, bil bakalım nereden. Bilemeyeceğim, diye fısıldadım. Çok kolay, dedi, sandığından çok daha kolay, biz tam burada tanışmıştık. Bak Magda, dedim, bilmece çözecek havada değilim, söylemek istersen ne âlâ, istemiyorsan da boş ver. Yarasa ciyakladı: Brasileira do Chiado'dayım,[1] salak herif, dedi, ve de bir *granita al caffè*[2] içiyorum. Benimle hangi zamandan konuşuyorsun? diye sordum. Yarasa küçük bir kahkaha attı, sonra Magda'nın sesi, 60'lı yıllardan, zavallı salakçığım, diye yanıtladı, Magda'cığın sana başka hangi yıllardan seslenebilir? Bir çatal kaşık sesi duydum, sonra yarasa yine ciyakladı: Ya sen, devreye girmeni kime borçlusun? Sirius'a, dedim, ya da Canopus'a, kesin olarak söyleyemeyeceğim. Amma da zormuşsun, dedi, Peki, neden Makao'dasın? Nedenini sana birazdan anlatacağım, dedim, ama önce seni dinlemek istiyorum. Anlamamış gibi numara yaparak, Hangi konuda anlatacaklarımı? diye sordu. Isabel konusunda, dedim, son dedikoduları yayan sensin, bütün bildiklerimiz senden gelen haberlerdi, şimdi gerçekleri senin ağzından duymak istiyorum.

Elektrik fenerimin ışığını mağaranın duvarlarında dolaştırdım. Sağ tarafımda kör şairin bronz bir büstü vardı.

1. Lizbon'da bütün aydınların toplandığı ünlü A Brasileira adlı kafe. (Ç.N.)
2. (İt.) Buzlu ve kremalı kahve. (Ç.N.)

Tavandan aşağı sarkıtlar iniyordu. Yarasa, Tamam, diye ciyakladı, öyleyse dinle beni. Elektrik fenerimin ışığını ona yönelttim, yarasa bir bacağını kayadan çekti ve tek bacağından asılı kaldı. Magda'yı iyice görebildim. Brasileira'daki koltuklardan birine oturmuştu, yeni bir içki ısmarlamak için garsonu çağırıyor ve bir *agua de cebada* istiyordu. Garson onun siparişini anlayamamıştı. Magda kendini beğenmiş bir edayla arpa şırası istediğini ama Valencia'da ona *agua de cebada* dendiğini ve kendilerini İberyalı sayan Portekizlilerin de bu İspanyolca adı öğrenmeleri gerektiğini söyledi. Bir sigara daha yaktım ve dinlemeye hazırlandım.

Yarasa, Isabel kendini öldürdü, diye ciyakladı, çok iyi bildiğin gibi iki tüp hap içti, bir tür Veronal, ağzına attığı son şeyler o haplardı, sana bütün sahneyi ayrıntılarıyla anlatabilirim, dinle bak, sade ve gösterişsiz bir oda, Campo de Ourique'de küçük bir pansiyon, pencereden Estrela Bazilikası görünüyordu, Isabel perdeyi çekti, gökte bembeyaz bir ay vardı, Isabel abajuru açık mavi bir eşarpla örttü ve oda mavi renge büründü, yatağın üstünde, bütün taşra pansiyonlarında olduğu gibi, tığ örgüsü bir örtü vardı, odada su olmadığı için Isabel zili çaldı. Yaşlı bir garson geldi. Adam şişmandı ve kocaman bıyıkları vardı. Isabel, su istiyorum, dedi, çok ve temiz su. Ve garson elinde bir şişe Luso suyuyla döndü. Isabel gülerek, İşte tam istediğim şey, dedi, insanı işetir, benim artık hiç çişim gelmeyecek. Garson biraz utanarak, İşemek herkese iyi gelir, size de küçükhanım, bana biraz solgun görünüyorsunuz, vücudunuzda biriken zehirden olmalı, bakın bir şişe Luso suyu sizi bütün zehirlerden arındırır, yanaklarınız pembe pembe olur, sizin yaşınızdayken ve bu romatizma henüz yakama yapışmamışken benim yanaklarım da öyleydi, dedi. Derken Isabel Luso suyu şişesini alıp biraz sakinleşmek için dört ya da beş hap yuttu, son-

ra bir beze gibi beyaz Estrela Bazilikası'na baktı. Gerçekten, bazilika Lizbon göklerinde beyaz bir bezeye benziyordu, barok süsleydi ve dantel gibi işlenmişti. Isabel, belki Meryem Ana'ya bir dua ederim, diye düşündü, uzun zamandır etmediğim gibi. Çünkü uzun bir yolculuğa hazırlanan birinin desteğe ihtiyacı olur, Isabel'in de manevi desteğe ihtiyacı vardı, birisiyle konuşma ihtiyacını duyuyordu. Ama Lizbon'un o yaz gecesinde ay bembeyazken ve bazilika bir bezeyi andırırken kimi bulabilirdi? Kiminle konuşabilirdi? Bunu Veronal'e sordu ve biraz rahatladı. Sonra lavabonun yanındaki iskemleye oturdu ve bir mektup yazdı. Mektup bana, arkadaşı Magda'yaydı. Veda ediyor ve o geceyi bütün ayrıntılarıyla anlatıyordu ama yapacağı şeyin nedenlerine değinmiyordu. Sadece, altını çizdiği bir notta ışığın mavi olduğunu ve Estrela Bazilikası'na baktığını yazmıştı. İşte Isabel böyle gitti.

Bir-iki saniye bekledim. Sonra, Diyeceklerin bitti mi? diye sordum. Yarasa, Bitti, diye ciyakladı. Bana bak, Magda, dedim, neden bana bu zırvaları anlatıyorsun bilmem. Tiz bir sesle, Ne diyorsun be? diye bağırdı, Ben ne anlattığımı biliyorum, anlattıklarım tümüyle gerçek. Tamam, dedim, öyleyse beni iyi dinle, tümüyle gerçek olanı ben sana anlatacağım, aç kulaklarını ve dinle beni, sen faşistlere karşı olan örgütteydin ve her şeyi düzenledin, Isabel fazla ortalıkta ve korumasız olduğu için saklanması gerekiyordu, sen onun yasadışı olarak kaçmasına yardım ettin, sonra da karşılıksız bir aşk yüzünden kendini öldürdüğü dedikodusunu çıkardın, gazeteye bir ölüm ilanı bile verdin, Cascais Kilisesi'ndeki yedinci gün duasını ayarladın ama sırf bir rastlantı olarak Isabel, bir öğrenci gösterisine yapılan baskında siyasi polisler tarafından tutuklandı, üstünde kimliği yoktu, uydurma bir isim verdi, adının Magda olduğunu söyledi, sorguya bile çekilme-

den dosdoğru Caxias'a yollandı, zaten o devirde sorgulama sonra yapılırdı; ama bütün bunları sen benden iyi bilirsin, neden burada nefes tüketiyorsun bilmem; sonra, Isabel'in cezaevindeki hücresine dayaktan yüzü gözü şişmiş bir kız getirdiler, o kız bir şişeyi kırıp cam kırıklarını yedi ve gerçekten kendini öldürdü, sen de bir gardiyanın yardımıyla Isabel'i kaçırıp bir uçağa bindirdin ve de Makao'ya, yani şu anda benim bulunduğum yere gönderdin.

Bir süre sessizlik oldu. Sonra Magda'nın sesi, Bu arapsaçı gibi karmakarışık işin içinden nasıl çıktın? diye fısıldadı. Çok basit, dedim, araştırdım, bilgi topladım, küçük bir soruşturma yaptım. Her şeyi biliyorsan, neden benimle ilişki kurdun? diye sordu. Çünkü her şeyi bilmiyorum, diye vurguladım, Makao'da, Isabel'i yolladığın rahibin adını öğrenmek istiyorum. Magda küçük bir kahkaha attı. Sonra tiz bir sesle, Kim anımsar ki? dedi. Zorla kendini, diyerek onu yüreklendirmeye çalıştım. Bu garson da nerede kaldı? diye söylendi, Yarım saat önce bir *agua de cebada* istemiştim. Bir gayret göster, diye üsteledim, Yaşamında bir kerecik açık oynasan olmaz mı? Magda içini çekti. Telepati bazen kötü şakalar yapar, dedi, zamanın hangi köşesinden geleceği belli olmaz, sen zamanın hangi köşesinden geliyorsun? Senden çok ilerideyim, dedim, aradan çok zaman geçti. Öyleyse bilmem onu bulabilecek misin, dedi, eğer hâlâ yaşıyorsa. Neyse, o rahibin adı Peder Domingos'tu, Coloane'de bir cüzam hastanesini yönetiyordu, Isabel'i oraya yollamıştım. Başka da diyeceğim yok.

Hoşça kal Magda, dedim. Sanki yarasa ayağını kaldırıp beni selamladı gibime geldi. Elektrik fenerimi söndürdüm ve mağaradan çıktım.

Tepeden, Velho Limanı'na kadar uzanan Makao'nun

ışıkları görünüyordu. Dışarı çıktıktan sonra arka kapıyı kapattım, elektrik fenerini bir basamağın üstüne bıraktım ve şehir merkezine kadar yürüdüm. Meydan bomboştu. Karşımda São Paolo Katedrali'nin sadece cephesi vardı, geri kalanı 1700'lerdeki bir yangında yok olmuştu.

Çok merak ettiğim için katedralin çevresini dolaşmak istiyordum ama bedenin de hakkı olduğunu düşündüm, onun ihtiyaçlarının da karşılanması gerekir, özellikle de yeryüzü iznindeyse.

Çevreme bakınarak bir lokanta aradım. Meydanın uzak bir köşesinde Çince bir tabela vardı, altında da neon ışıklarıyla Portuguese food yazıyordu. Oraya doğru yürüdüm. Lokantanın adı Lisboa antiga-Makao moderno'ydu. Çok sade, gösterişsiz bir yerdi, vitrinindeki bir tepside beyazımsı işkembe artıkları yatıyordu. Tam ortada da kocaman bir ginseng kökü vardı, üstünde Portekizce, "*Nos pensamos na sua virilidade*", Erkeklik gücünüzü düşünüyoruz, yazıyordu. Burada belki bir Avrupa yemeği bulurum diye düşündüm. Kapıyı ittim ve içeri girdim. Lokanta boştu. Beyaz sabahlıklı ve beyaz terlikli yaşlı bir Çinli kadın bir taburenin üstüne çömelmişti. Kalkıp beni selamladı, leş gibi bir masaya oturdum ve kadın çok ağırdan alarak masanın üstündeki kırıntıları silmeye başladı. Sonra Portekizce, Kanton yemeği mi, Avrupa yemeği mi istersiniz? diye sordu. Bir şeyler çiğneniyordu, ağzında belki bir parça ekmek ya da sadece takma dişleri vardı. Avrupa yemeği ama ne vereceğinize bağlı, dedim. Yorgun bir sesle, Su teresi çorbası ve oğlak kebabı, dedi, Avrupa yemeği olarak sadece su teresi çorbası ve oğlak kebabı var. Sonra beni dikkatle süzerek şeytan kovar gibi garip bir hareket yaptı. O yaptığın hareket nedir? diye sordum, Ne anlama geliyor? İhtiyar Çinli diliyle takma dişlerini döndürüp yerleştirdikten sonra, Sen çok kederli adam,

içine cinler dolmuş, ormana gidip orman cinlerini bulmak ve seni günahlarından arındırmak isteyecek, dedi.

Mutfağa giderek ortadan kayboldu, az sonra çorbayla oğlak etini birlikte getirdi. Etin yanında garnitür olarak ananas ve zeytin vardı ve doğrusu midem bulandı ama sorun çıkarmadan yemeye başladım. Aslında yemek göründüğü kadar kötü değildi. Yaşlı Çinli kadın dikkatle beni süzüyordu, gizemli bir havası vardı.

Neden orman cinleri? diye sormaya karar verdim, Ormanlara hiç gittiğim yoktur, orman cinlerine ihtiyacım yok. İhtiyar Çinli, Sen gerek arınmak, sen birini arıyor ama çok cinler dolu, orman cinleri gerek ama sen belki ister Katolik papaz, o domuz katedralin arkası oturur, dedi. Neden ona domuz diyorsun? diye sordum, gerçekten domuz mudur? Ben bilmez, dedi, ama bütün Katolikler var domuz, en çok da papazlar. Bir şey sormak istiyorum, dedim, senin o orman cinlerin bana yardım edemez, onlarla hiçbir ilişkim yok ama belki Katolik papaz yardımcı olabilir.

Yaşlı kadın takma dişlerini biraz daha geveledi ve yere tükürdü. Ben yok anlamak, dedi. Bir haber bekliyorum, diye açıklamaya çalıştım, birisinden, sen de zaten birini aradığımı söylememiş miydin? Çinli kadın öfkelenmişe benziyordu, birden kendimi suçlu hissettim. Kırık dökük takma dişlerini ağzında döndürüp duran ihtiyar bir Çinli kadının bana kızması dayanılır gibi değildi, kendimi suçlu hissetmemin nedeni buydu. Çinli, Sen nereden gelmek? diye sordu. Cane Maggiore, dedim. Biraz düşündükten sonra, İyi, belki iyi, dedi, ama sen neden Katolik papaz aramak? Son ananas dilimini de yedim ve peçeteyle ağzımı sildim. Çünkü var gerek Katolik papaz, bunak Çinli karı, yalnız Katolik papaz vermek var haber bana. Artık ben de onun gibi konuşmaya başlamıştım. Gerçekten çok kızmıştım.

Yaşlı Çinli tabakları topladı ve terliklerini sürüyerek mutfağa gitti. Döndüğü zaman elinde bir şişe mandalina likörü vardı, bana bir kadeh doldurdu ve, İç sen zavallı adam, iç zavallı Cristo, dedi. Doğru söyledin ihtiyar Çinli, dedim, ben zavallı adam ama sen Cristo[1] kimdi biliyor musun? İhtiyar kadın yüzüncü kez takma dişlerini ağzında döndürdükten sonra elini yüreğine bastırdı. Ben yarı Hıristiyan yarı animist[2], dedi, sen yalnız Hıristiyan, sana gerek Katolik papaz, o meydanda, sen dışarı git, git, git. O papazın adını biliyor musun? diye sordum. Çinli kadın, O günah çıkarmak, serinlemek meydanda, dedi. İyi ama adı nedir? diye üsteledim. O yok sevmek benim gibi animist, diye kendi kafasındakini yineledi, ben yok onu sevmek. Peki, ne yapar bu papaz? diye sordum. Yaşlı kadın, Önce Cloane'de cüzamlı iyi eder ama artık yok cüzamlı, işsiz kalır, meydanda oturur, hava alır, diye yanıtladı.

Fazla tatlı mandalina liköründen bir bardak içtim, hesabı ödedim ve meydana gitmek üzere çıktım.

Katedral cephesinin çevresini dolaştım ve rahibi gördüm. Açık havada bir iskemleye oturmuş dinleniyordu. Yanına yaklaşıp iyi akşamlar diledim. Ayaklarını uzattığı küçük tabureyi bana doğru iterek oturmamı işaret etti.

İriyarı, yaşlı bir rahipti. Yüzünden Portekiz ve Çin melezi olduğu belliydi. Ama çok esmer bir cildi vardı ya da katedralin arka tarafını aydınlatan neon lambalarının sarımtırak ışığı yüzüne mor gibi yansıdığından öyle görünüyordu. Uzun rahip giysisi onları tam örtemediği, pantolon da giymediği için, üst üste attığı kalın ve kılsız bacakları ortadaydı.

1. Yazar burada kelime oyunu yapıyor: Cristo, İsa Peygamber'dir ama "*povero Cristo*" zavallı adam anlamına gelir. (Ç.N.)

2. *Dünyadaki bütün varlıkların bir ruhu olduğuna inanan kişi.* (Ç.N.)

Oğlum, dedi, günah çıkarmak mı istiyorsun? Oturdum ve, Belki biraz geç oldu, yani geç kaldım sanırım, diye yanıtladım. Ağzında kocaman bir puro vardı. Günah çıkarmak için hiçbir zaman geç değildir, dedi. Ama ben yapmam gereken her şeyi yapmış bulunuyorum ve evrendeki küçük köşem de hazır, dedim. Purosundan derin bir nefes çekti ve dumanı yüzüme üfledi. Uzun uzun baldırlarını kaşıdıktan sonra, Evren büyüktür ama sen buradasın, dünyanın bu küçük köşesinde, dedi, hiç geç kalmış sayılmazsın, insan çamurdan yapılmıştır. Ben bütün çamurumu yitirdim, diye kendimi aklamaya çalıştım, artık saf ışık oldum. Rahip bir daha baldırını kaşıdı ve, Daha açık konuş, diye fısıldadı. Beni bir pulsar[1] olarak kabul edin, dedim, bilmem anlatabiliyor muyum. Rahip, Bir orman cini misin? Yoksa animist misin? diye sordu. Hayır, dedim, sözünü ettiğim şey, parlak ve sık titreşimlerini bütün dalgalarda yayar. Yani bir nötron olayıdır, Aziz Peder. Bu dediklerinden animizmin pis kokusunu duyuyorum, dedi, uzun lafın kısası, günah çıkarmak istiyor musun, istemiyor musun?

Durum zorlaşıyordu. Ama artık zor durumlara alışmıştım. Yüzüne daha dikkatle baktım ve birden gözüme, olduğundan çok daha genç göründü çünkü meydana yansıyan ışık yüzündeki çizgileri silmiş gibiydi. Katolik misin? diye sordu. Ne isterseniz olurum, dedim, yedi günlükken Katolik kilisesine bağlı annem babam tarafından vaftiz edildim. Rahip kocaman purosundan bir nefes daha çekti ama bu kez dumanı yüzüme üflemedi. Düşünüyor gibiydi. Uzun süre düşündü, baldırlarını kaşıdı, sonra, Ne kadar zamandır günah çıkarmıyorsun oğlum? diye sordu. Hiç çıkarmadım, hiçbir zaman, dedim.

1. Atarcayıldız olarak da bilinir. Son derece düzenli radyo dalgası darbeleri salan gökcisimlerinin ortak adı. (Ç.N.)

Derin düşüncelere dalmış gibiydi. Yani, bütün yaşamında hiç günah çıkarmadın, öyle mi? dedi. Evet, tastamam öyle, dedim, bütün yaşamımda hiç günah çıkarmadım. Sonra da, ama bu gece çıkarabilirim çünkü yarın doğum günüm, diye ekledim: Rahip, Yarın sonbahar ekinoksudur, uygun bir gün sayılmaz, denizler kabarır, her türlü aşırılık olabilir, dedi. Affedersiniz ama siz rahip misiniz yoksa falcı mı? dedim, hazır günah çıkarmaya karar vermişim, bırakın da bitirelim şu işi. Rahip bir kez daha baldırlarını kaşıdı ve, Günahını itiraf et, oğlum, dedi. Bakın Aziz Peder, dedim, lütfen kaşınmayı bırakın, boyuna kaşınıp durmanız hem dikkatimi dağıtıyor hem de pişmanlığımı engelliyor. Rahip, Bütün kalbinle pişman olduğunu söylemelisin, diye buyurdu. Bütün kalbimle pişmanım, diye fısıldadım. Rahip, İyice duyamadım, bir daha söyle, dedi. Yüksek sesle, Bütün kalbimle pişmanım, diye yineledim. Rahip giysisini aşağı doğru çekti ve, Günahlarını itiraf et, dedi. Evet ama çok uzun olacak, bir özetini çıkarayım, dedim, bu Makao gecesinde sonbahar ekinoksunun arifesinde bir özet çıkarmak çok hoşuma gidecek, özet şudur: Ben de denizleri kabarttım, işte günahım budur. Rahip, Bu bana pek açık seçik görünmüyor, oğlum, dedi, daha iyi anlatmalısın. Kitaplar yazdım, diye fısıldadım, günahım budur. Rahip, Bunlar ahlaka aykırı kitaplar mıydı? diye sordu. Yok canım, dedim, ahlaksızlıkla hiç ilgileri yoktu, sadece gerçeği küçümseyen bazı şeylerdi. Rahip purosundan bir nefes daha çekti. Affedersiniz Aziz Peder, dedim, lütfen dumanı yüzüme üflemeyin, dikkatimi toplayamıyorum. Rahip dumanı havaya üfledi ve, Küçümseme, büyük kilisemizin ilkelerine göre kibir demektir. Sen kibirli olmak günahını işledin ama daha açık söyle, dedi. Bakın, dedim, bir zaman geldi, hayalimdeki öyküleri gerçekten olmuş gibi düşünmeye başladım ve kötü öyküler yazdım, sonra kötülüğün yaşamda gerçekten var olduğunu büyük bir şaşkınlıkla fark

ettim, kısacası, olaylara öncülük ettim, işte benim kibirliliğim budur. Rahip, Sonra? diye sordu. Ne sonrası? dedim. Rahip, Yaşamında işlediğin bütün öteki günahlar, dedi, kim bilir daha ne çok günah işledin. Bir sürü, dedim, ama onlar önemli değil, insanların zavallılıklarıyla ilgili şeyler, aldırma, boş ver. Rahip, Burada fakirlere çorba dağıtır gibi günahları affetmiyoruz, dedi, önce itiraf edilir sonra affolunur, kural budur.

Yüzüne baktım ve indiğimden beri yakamı bırakmayan mide bulantısını hissettim. İçimi rahatlatmaya çalışarak belki Çinli kadının ananash oğlak etindendir, diye düşündüm. Beni dinleyin, Aziz Peder, eğer günahlarımı affetmek istemiyorsanız önemi yok, dert değil, aslında vız gelir, dedim. Ben başka bir şey öğrenmek istiyorum: Siz epey zaman önce Coloane'de cüzamlıları iyileştiriyordunuz, değil mi? diye sordum. Afallamış gibi yüzüme baktı. Coloane, dedi, tabii ya, Coloane, ne güzel günlerdi, bir sürü cüzamlı vardı o zamanlar. Özlemle içini çekti. Sonra, O zamanlar çok cüzamlı vardı, diye sözlerini sürdürdü, artık hiç kalmadı, Makao'da herkes sağlıklı, herkes işadamı oldu ama o zamanlar hastaneye elleri mosmor, bir-iki parmakları eksik gelirlerdi, hastanede kalıp iyileşmek uğruna seve seve vaftiz olur, animizmi bırakırlardı, ne güzel günlerdi onlar. Yine içini çekti ve, Şimdi Makao'da balıkçı bile kalmadı, diye ekledi, balıkları Hong Kong'dan alıyorlar.

Bir puro istedim ve hemen ikram etti. Puroyu yaktım ve, Bakın Aziz Peder, dedim, Siz Peder Domingos'u tanıyor musunuz? Rahip yine içini çekti ve, Peder Domingos ermiş bir adamdı, dedi. Kaygıyla, Neden öyle diyorsunuz? Yoksa öldü mü? diye sordum. Rahip, altı yıl önce öldü, dedi, gerçekten evliya gibi adamdı. Lütfen bana onu anlatın, dedim. Rahip purosunun izmaritini yere atıp üstüne bastıktan sonra, Ya, dedi, Peder Domingos'un asıl adı Domenico'ydu, İtalyan'dı, Sicilya'dan geliyordu, önce Çin'de

yaşamış ama komünist devrimine zor dayanmış ve sonra, galiba savaş sırasında Makao'ya gelmiş, ben o zamanlar küçüktüm, Coloane'de bir cüzam hastanesi açmıştı, ben 50'li yıllarda ona yardımcı olarak gitmiştim, daha rahip olmamıştım ama atanmak üzereydim. Sonra? diye sordum. Sonra, uzun yıllar beraber olduk, yüz kadar hastamız vardı ama o herkesle teker teker ilgilenirdi. Herkesle mi? diye sordum, Isabel'le de mi? Rahip bir an duraladı. Ben onu tanımadım, dedi. Magda, dedim, belki Magda adını kullanıyordu. Rahip sabırsızlanarak, Karar ver, oğlum, adı Isabel miydi, Magda mıydı? dedi. Cebimden Tiago'nun çektiği fotoğrafı çıkardım, Isabel fotoğrafta görünüyordu. Rahip daha iyi görebilmek için bir kibrit çaktı, ben de fısattan yararlanıp bir puro daha yaktım. Rahip bir-iki saniye fotoğrafa baktıktan sonra kesinlikle, Tanımıyorum, bu kimseyi hiç görmedim, dedi. İyi düşünün, diye üsteledim, adı Isabel'di ama belki Magda diye tanınıyordu, Portekiz'den geliyordu ve bir siyasi kaçaktı. Rahip bir kibrit daha çakıp fotoğrafa baktı ve, Üzgünüm, dedi, tanımıyorum, hiç görmedim. Sonra, Bu işlerle Peder Domingos kendisi uğraşırdı, dedi, benim yetki alanımın dışındaydı. Ama bu kadar zaman sonra onu neden arıyorsun, oğlum?

Puromdan derin bir nefes çektim ve dumanı onun yaptığı gibi yüzüne üflemeye çalıştım. Aziz Peder, dedim, bu öyküyü anlatmak çok uzun sürer, size, beni bir pulsar sayın, demiştim ya, ama ben aynı zamanda bir radyo alıcısıyım çünkü ışığın egemen olduğu nurlu bir yerden geliyorum ve yaşamımın bu bölümünü karanlıkta bırakamam. Rahip, Ne anlamda nurlu? diye sordu. Sadece nurlu, dedim. Rahip okulundayken bize Zohar'dan[1] söz etmişlerdi, dedi, yoksa onu mu kastediyorsun? Nasıl ister-

1. Eski Ahit'in mistik yorumunun yapıldığı Yahudi Kabalası'nın başlıca metni. (Ç.N.)

seniz öyle düşünün, dedim, ama ben Isabel ya da, eğer kendini o adla tanıtmışsa, Magda'dan haber almak istiyorum. Rahip benden özür dileyerek baldırını kaşıdı. Kusura bakma, oğlum, dedi, kötü bir alışkanlık mı oldu, yoksa bacağımda yılancık mı var bilmiyorum, neyse, gerçi çok animist tanıdım ama animist değilim, şimdi bana istemediğim şeyleri söyletme ama senin yerinde olsam bir animiste başvururum, bir sürü ruh olduğuna inanan animistlerden hiç hoşlanmam, bence ruh bir tanedir, belki de üçlüdür[1], bunu da rahip okulunda öğrenmiştim, oysa animistler her şeyin bir ruhu olduğuna inanırlar, bir çiçeğin, bir ağacın, insanların, bir görüntünün; eğer onlara o fotoğrafı gösterirsen belki bir şey söylerler. Evet, dedim, ama kime başvurayım? Bir zamanlar burada bir şair vardı, dedi, belki animistti, belki değildi ama gölgelerle ilişkiye girerdi, yazık ki onu tanımadın, bana kalırsa delinin biriydi, üstelik afyon içerdi ve içtiği zaman güzel konuşurdu, dediğim gibi, bir şairdi, belki aradığın kimse hakkında sana bilgi verirdi çünkü o da senin gibi zamanın dışından gelirdi. Kimdi bu adam? diye sordum. Rahip, Bir tür iskelet, diye yanıtladı, uzun bir sakalı vardı, hep beyazlar giyerdi, bir çarşafa sarınıp sokaklarda dolaşırdı. Adı neydi? diye sordum. Rahip, Gerçek adının ne olduğunu bilmiyorum, dedi, ama herkes ona Yürüyen Hayalet derdi. Sanırım Boa Vista Bulvarı'nda otururdu.

Kalktım ve ona veda ettim. Teşekkür ederim, Aziz Peder, dedim, sizinle konuşmak benim için çok yararlı oldu. Meydan, kilisenin o uyduruk cephesi ve neon ışıklarıyla gerçeküstü görünüyordu. Yenilikçi öyküleri beğenip gerçeküstücülüğe öykündüğüm yılları anımsadım. O zamanlar hiçbir şey bilmezdim.

1. Hıristiyanlıkta, Tanrı'nın Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluştuğu yönündeki dogma. (Ç.N.)

Epey uzaklaşmıştım ki rahibin bomboş meydanda yankılanan sesini duydum. Oğlum, diyordu, seni günahlarından arındırdığımı söylemek istiyorum. Kendi kendime, Sağ ol, Aziz Peder, diye mırıldandım. Ve kendi yolumda yürüdüm.

7.

Yedinci çember. Yürüyen Hayalet. Makao. Geçicilik

Boğucu sıcak bir sabahtı, havadaki nem yüzünden güneş bile solgun görünüyordu. Bardaktan boşanırcasına yağacak tropikal yağmurun habercisi bir hava. Velho Limanı boyunca bir sıra atlı araba dizilmişti. En baştakine bindim. Arabacı, şapkasını bir kaşının üstüne eğmiş, sarkık bıyıklı bir Çinliydi. Arkası yırtmaçlı, çift sıra düğmeli, uzun etekli, leş gibi bir ceket giymişti ve ter içindeydi. Belki de, ayak bileklerime kadar uzanan beyaz bir gömleğim, ayaklarımda da deri sandallar olduğu için kuşkuyla beni süzdü. Sonra anlamadığım bir şeyler söyledi, herhalde Kantonca konuşuyordu.

Ona Portekizce, Bana bak arkadaş, dedim, beni Boa Vista'da oturan beyaz giysili şaire götür. Yarım yamalak bir Portekizceyle, Ben bilmiyor, dedi. Arabaya yerleştim ve kelimelerin üstüne basa basa, Uzun sakallı şair, dedim. Adam kederli bir ifadeyle, Ben bilmiyor, diye yanıtladı. Boa Vista'da, deniz kıyısında oturur, diye yineledim, bir şair, hep beyazlar giyer. Arabacı daha da üzgün bir tavırla, Ben bilmiyor, dedi. Bana bak ihtiyar Çinli, dedim ve sözlerimi tane tane söylemeye çalışarak konuştum: O şairi Makao'da herkes tanır, zaten burada bir avuç insansınız, Çinli bir kadınla yaşayan sakallı bir Avrupalı, hep beyazlar giyer, Çinliler ona Yürüyen Hayalet derlermiş.

Arabacı keyifle sırıtarak, Ha, Yürüyen Hayalet, tabii, Boa Vista Bulvarı'nda, biz Kantoncada onu başka bir adla çağırırız ama kuşkusuz odur, nerede oturduğunu biliyorum, bana güvenin, dedi.

Bulvarın üstünde, denize karşı tahta bir kulübeydi. Girişte hasır bir paspas vardı. Üç basamakla panjurları kapalı kapıya çıkılıyordu. Kapıyı tıklattım. Hiç yanıt gelmedi, bir daha tıklattım. Dingin ve umutlu bekledim. Birkaç dakika sonra kapı aralandı ve otuz yaşlarında bir Çinli kadın göründü. Güzel, çevik bir kadındı, dizkapaklarının altına kadar gelen açık mavi, işlemeli bir gömlek giymiş, saçlarını toplayıp topuz yapmıştı, gözleri aşırı boyalıydı. Günaydın, dedim, Bay şairi görmek istiyorum, kendisine, geleceğimi bildiren bir pusula yollamıştım, umarım beni kabul eder. Çinli kadın, Siz kimsiniz? diye sordu. Adım Slowacki'dir, dedim, ama bana Waclaw da diyebilirsiniz, ben de şiirden anlarım. Çinli kadın panjuru açarak beni içeri aldı. Bambu mobilyalarla döşenmiş bir odaya girdim, yerler tahtaydı, duvarlarsa kamış çubuklarla kaplanmıştı. Kadın, Bay şair şimdi dinleniyor, afyon içti, dedi. Peki, dedim, eşiyle konuşabilir miyim? Çinli kadın beni bir şezlonga oturttuktan sonra, Eşi benim, dedi, ama eşi değilim, cariyesiyim, adım Ngan-Yen'dir, sizin dilinizde Gümüş Kartal anlamına gelir, size bir mandalina likörü ikram edebilir miyim? Mandalina likörünü kabul ettim. Gümüş Kartal çevik ve sessizdi. Zaten bildiğim, dayanılmaz derecede tatlı ve yoğun likörü bana verdikten sonra ellerini çırptı. Bir tür iş tulumu ve kumaş terlikler giymiş bir Çinli uşak içeri girdi. Gümüş Kartal, Beyefendi sıcaktan rahatsız oluyor, kendisini serinlet, diye buyurdu. Çinli uşak tavandan sarkan kocaman keten bir vantilatörü işleten bir körüğü çalıştırdı. Serin hava beni rahatlattı. Bayan Ngan-Yen, dedim, çok bekleyecek miyim? Başıyla, ne demek istediğini anlayamadığım bir

hareket yaptı. Gidip uyandırayım, dedi, efendim olan Bay şairin afyon zamanı herhalde bitmiştir, kapıyı açtığım zaman odasına girebilirsiniz.

Çinli kadın bambu panjurlu kapıyı açtı, çekinerek içeri girdim ve bir yatakta yatan, üstü beyaz bir çarşafla örtülü bir adam gördüm. Uzun, kara bir sakalı, bir deri bir kemik kalmış bir yüzü vardı, gözleri aralıktı.

Beni mutlu eden bu ziyaretinizi neye borçluyum? diye fısıldadı. Doğrusu, ben de bilmiyorum, diye kekeledim, düşümde, yazık ki tanımadığınız biri hakkında belki bana bilgi vereceğinizi bildirmişlerdi, bu kimse sizden uzun yıllar sonra doğmuştu ama siz yıldızlardan gelen önsezinizle belki bana, onu nerede bulabileceğimi söylersiniz. Yataktaki adam hafifçe içini çekti, ellerini çırptı ve koşarak gelen Çinli uşağa başıyla bir işaret yaptı. Uşak vantilatörü işleten bir makinenin manivelasını çalıştırdı. Şair, Siz nereden geliyorsunuz? diye sordu. Yüzüne baktım. Ölü İsa Peygamber'i andırıyordu. Avurtları çökmüş, gözleri çukura kaçmıştı. Sonsuz bir zamandan, dedim, ikimizi de aşan sonsuz zamanda siz kendi saatinizde, ben de kendiminkinde yaşarken siz şiirler yazıyor, ben de, tabii sizinkiler gibi güzel olmayan ve sizin şiirlerinize koyduğunuz kişisel trajedilere yer vermeyen çok daha basit ve sade dizeler yazıyordum. Yataktaki adam, Ben şiirlerime kişisel trajediler koymadım, diye fısıldadı, o benim kuşağımın öyküsüydü, şiire dönüşmüş bir dönemdi. Kuşkusuz, dedim, ama siz hiçbir zaman onun sorumluluğunu yüklenmediniz çünkü dünyanın sonunda yaşıyorsunuz ve bu uzak taşra köşesinden Avrupa'ya şiirsel iletilerinizi yolluyorsunuz, bunu neden yapıyorsunuz?

Şair ayağa kalktı. Çıplaktı, bir iskeleti andırıyordu. Eski Romalı bir senatör gibi çarşafa sarındı ve, Kim kirletti? İçinde ölmek istediğim keten çarşaflarımı kim yırttı, saf ve temiz çarşaflarımı? diye bağırdı.

Boynuna kadar çarşafa sarındı ve odanın ortasına doğru yürüyerek sözlerini sürdürdü: Benim küçük bahçemdeki uzun ayçiçeklerimi kim kopardı? Kim sokağa attı?

Ona baktım. Tıpkı bir korkuluğa benziyordu. İkinci Dünya Savaşı'na ait korkunç etkileyici bir fotoğrafı anımsadım. Büyük üstat, dedim, bana savaştan sağ çıkmış bir tutsağı düşündürdünüz, bu belki size bir şey ifade etmez ama zaten önemi yok. Neden söz ettiğinizi bilmiyorum, dedi, ben hiçbir şey bilmiyorum, ne geçmişi ne de geleceği, benim şiirim sonsuz içkinliktir. Bir çan çaldı ve cariyesi içeri girdi. İki çubuk getirsinler, diye buyurdu. Sonra bana dönerek, Şimdi benden ne istediğinizi söyleyin, dedi, ama önce afyonun tadına bakacaksınız.

Uşak iki çubuk getirdi, küçük çanakları ateşledi, suyu ayarladı, afyonu koydu. Kendimden geçme korkusuyla yavaş yavaş afyonu içmeye başladım. Sonra, Isabel'i arıyorum, dedim, belki onun nerede olduğundan haberiniz vardır, özekdeş çemberler çiziyorum, tıpkı şu anda beynimi sıkıştıran çemberler gibi. Yürüyen Hayalet çubuğundan derin bir nefes çekti. Isabel, dedi, belki şiirimde bir Isabel vardır ya da düşüncelerimde, zaten ikisi aynı şeydir; ama şiirimde ya da düşüncelerimdeyse, edebiyata ait demektir. Neden edebiyata ait olan bir gölgeyi aramak istiyorsunuz? Titrek bir sesle, Belki onu gerçeğe dönüştürmek ve hem onun yaşamına hem kendi dinlenmeme bir anlam vermek için, diye yanıtladım.

Şair yatağından kalktı, çarşafı yeniden omuzlarına sardı, bir nefes daha afyon çektikten sonra, Dinle beni, ruh dostum, dedi, zamanın içinden geçtik, şiir bunu ve daha fazlasını yapar, afyon da öyle, ben sadece dizeler uydururum, örneğin hiç görmediğim ama Coimbra'dayken çok görmek istediğim dağlar üzerine dizeler; bu da kendime göre bir işarettir ama sonra yeri ve insanları bul-

mak size düşer, eğer özekdeş çemberler çiziyorsanız bu çemberler sizin yaratıcılığınızdan, sizin imgeleminizden artakalanlardır, ben yüreğimdeki dizeleri yazmadım ve belki hiçbir zaman yazmayacağım ama eğer isterseniz şu anda bir tane uydurabilirim.

Sustu ve derin bir soluk aldı. Sonra gözlerini yumdu, uyuyakalmış görünüyordu. Birkaç dakika geçti, çok zor durumda kalmıştım. Kalktım, öksürdüm, sonra yine oturdum. Hafif bir sesle, Büyük üstat, dedim, beni dinleyin. Ölmüş gibiydi, gözleri kapalıydı, sanki soluk almıyordu. Üstat, dizeler, diye yalvardım.

O zaman birden kalktı, gırılçıplaktı ve bir iskeleti andırıyordu, çarşafını omuzlarına sardı, bir sıçrayışta odanın ortasına gitti, cin çarpmış gözlerle çevresine baktı, ölümle karşılaşmış gibiydi. Tumturaklı bir sesle şu sözleri söyledi: Yıkılmış şatonun mazgal deliklerinden ne zaman çığlıklar yükselecek ve soğuk sabah melteminde ne zaman bayraklar dalgalanacak?

Biraz sustuktan sonra alçak sesle konuşmasını sürdürdü: Sadece bu şatoyu bulman gerek, Tıpkı peri masallarında olduğu gibi, dedim, kusura bakmayın üstat ama dağlar şatolarla doludur. O, gözlerini boşluğa dikmiş duruyordu. Wilhelm Tell'in ülkesinde aramalısın, diye mırıldandı. Sonra yine sustu

Bir çıkmaza saplanmış gibiydik. Şairin gözleri yuvalarından fırlamış, korkunç bakışları boşluğa dikilmişti. Bir şey sormak istiyor ama cesaret edemediğim için susuyordum. Derken Yürüyen Hayalet mezardan gelir gibi bir sesle, Orada, senin gelmeni beklemeyen bir adam bulacaksın, diye fısıldadı, Hindistan'dan gelmiş bir guru, adını okuyamıyorum ama biraz düşünüp taşınırsan çıkarabilirsin, o şato derin düşüncelere dalınan bir meditasyon yeridir, benim Doğu ülkemi çok sevmiş olan bir Alman yazara adanmıştır.

Yine çarşafı açarak olağanüstü zayıf, kaburgaları sayılan göğsünü gösterdi, sonra çekmeceli bir Çin dolabına dayanarak, Yarın sabah şafak sökerken öleceğim, dedi, kıl payı bana yetiştiniz, Bay Waclaw.

Gümüş çanı çaldı ve cariyesi hemen geldi. Şair, Ngan-Yen, diye fısıldadı, beyefendiyi kapıya kadar geçir. Sonra yatağına girdi ve kendinden geçti. Çinli kadının peşinden kapıya gittim. Hasır paspası çekerek önümde eğildi, Kantonca anlaşılmaz birkaç söz mırıldandı, kapıyı kapatmadan önce de Portekizce, İyi yolculuklar, dedi. Ben de, Sağ olun, diye yanıtladım.

Arabacı kapının önünde bekliyordu. Bindim ve beni Velho Limanı'na götürmesini söyledim.

8.

Sekizinci çember. Lise. Xavier. İsviçre Alpler'i. Genleşme

İyi akşamlar, dedim, Adım Slowacki. Kadın da, İyi akşamlar, dedi, benim adım Lise. Masama buyurun, salon bomboş, ben de yalnız yemekten hoşlanmam.

Oturdum. Salon genişti ve az ışıklandırılmıştı. En dipte, uzun arkalıklı bir iskemlenin üstündeki bir çeşit mangaldan titrek bir alev yükseliyordu. Başında kusursuz bir panama olan Herman Hesse'nin büyütülmüş bir fotoğrafı bütün yan duvarı kaplamıştı. Görünmeyen bir hoparlörden kısık ve garip bir müzik geliyordu ama ne olduğunu çıkaramıyordum.

Bu ne müziği? diye sordum. Lise gülümsedi. Hint müziğinin zorluğu özellikle uyumundadır, dedi, biz Batılılara göre iki temel unsuru vardır, *tela* ve *raga*; bu, Manipuri'nin geleneksel danslarında çalınan Kuzeydoğu müziği, bir tür ritüel müziğidir. Hindistan'ı iyi bildiğinizi anladım, diye yanıtladım, benimse o konuda hiç bilgim yok, Hint kültürünü tanımam ama burada, İsviçre Alpler'inde Hindistan'ı bulmak tuhafıma gitti. Lise, İnsan alışır, dedi, hem sanıldığı kadar garip değildir; göreceksiniz, birazdan hoparlörden Kerala müziği gelecek, bir Kathakali düzeni, her akşam böyledir, hep aynı teyp bandını koyarlar, ezberledim artık. Uzun zamandır mı buradasınız, diye sordum. Neredeyse bir ay oldu, dedi. Bana göre

bir ay burada çok uzun bir zaman, kendimi bir manastır ortamında gibi hissediyorum ve doğrusu bütün o kurallarıyla manastırlardan hiç hoşlanmam, örneğin bu kadar erken akşam yemeğine oturmak çekilir dert değil, dedim. Lise, Kurallar, sınırlar yitirildiği zaman işe yarar, diye yanıtladı, ayrıca bunun bir de pratik nedeni var: Burada akşam, Lama'yla yapılan meditasyon zamanıdır, bittikten sonra da Lama odasına çekilir ve meditasyonuna özel olarak devam eder. Sınırlar yitirildiği zaman ne demek? diye sordum, anlayamadım. Lise, Konuşmamızı sürdürürsek anlarsınız, dedi, ama şimdi yemeklerimizi seçsek iyi olur. Mönüyü açtım ve okumaya başladım. Yemeklerden hiçbirini bilmiyordum, masa arkadaşıma baktım ve, Affedersiniz Lise, dedim, ama bu akşam rehberim olmanızı rica edeceğim, bu yemeklerin ne olduklarını bilmiyorum. Lise yine gülümsedi. Garip ve dalgın bir gülüşü vardı, sanki aynı zamanda hem orada hem de çok uzaktaydı. Bunlar Hint yemekleridir, dedi, bana güvenin, Hindistan'ı iyi tanırım, törelerini de yemeklerini de bilirim. Eh, öyleyse bana öneride bulunun, dedim. Mönüyü okumaya başladı. Bu akşam çok çeşitli, zengin bir listemiz var, dedi, bütün Hindistan mutfağını içeriyor, seçmekte güçlük çekiyorum. Siz seçin, dedim. Lise yine gülümseyerek yüzüme baktı. Gülümsemesi beni tedirgin ediyordu, bir anlam veremiyordum. Peki, dedi, başlangıç olarak size bir *thali* önereceğim, bu Güney Hindistan'a ait, köriyle pişirilmiş sebzeleri içeren tipik ve hafif bir vejetaryen yemektir; sonra, *papadooms*, tahıl unundan kızarmış incecik gevrekler ve biraz da baharatlı pirinç, sanırım başlangıç olarak yeterli. Kararsız göründüğüm için parmağını listede gezdirerek bir yemek daha seçti. İkinci yemek için size *gushtaba* önereceğim, dedi, Kaşmir'de yenir ve en sevdiğim yemektir. Biraz açıklar mısınız? dedim. Lisa, Çok basit bir yemektir, dedi, baharatlı kuzu kıymasından yapılmış ve

yoğurt salçasına katılmış küçük köftelerdir. Geleneksel bir yemektir ve bütün Kuzey Hindistan'da yenir. Onayladım ve Lisa servis yapan kızı çağırdı. Bu, mor bir sari giymiş, esmer tenli bir kızdı.

Müzik değişti. Şimdi garip bir telli aletin ve bir darbukanın sesi duyuluyordu, fon müziği olarak da, bana bir ninniyi andıran bir şarkı söyleniyordu. Sınırları yitirmek ne demek? diye sordum, Kusura bakmayın, Lise ama anlamak istiyorum. Lise yine o uzak gülümsemesiyle, Evrenin sınırları yoktur demektir, diye yanıtladı, anlamı budur ve ben de o yüzden buradayım çünkü ben de sınırları yitirdim. Sonra servis yapan kızın getirdiği çaydan bir yudum içti. Ben de içtim. Bu, hoş kokulu yeşil bir çaydı. Yasemin kokuyordu. Sonra? diye sordum. Dalgın gülümsemesiyle yüzüme baktı ve, Bizim Samanyolu'muzda kaç tane yıldız olduğunu biliyor musunuz? diye sordu. Hiçbir fikrim yok, dedim, siz biliyor musunuz? Aşağı yukarı dört yüz milyar, dedi, ama bizim tanıdığımız evrende yüz milyarlarca Samanyolu vardır, evrenin sınırları yoktur. Beni bağışlayın Lisa ama siz bunları nereden biliyorsunuz? diye sordum. Gözlerini boşluğa dikerek, Ben bir astrofizikçiyim, daha doğrusu, idim, dedi.

Kısık sesli hoparlörden bir çığırtma müziği yayıldı. Bazı notalar dayanılmaz derecede tizdi ama bazen iç yakıyorlardı. Herman Hesse'nin fotoğrafına baktım, sanki o da uzaklardan gülümser gibiydi. Lise bir tek tütün kâğıdına sarılmış, keskin kokulu bir Hint sigarası yaktı. Benimle değil de, karşısındaki boşlukla konuşur gibi, Yıllar önce bir oğlum vardı, dedi, ve yaşam onu elimden aldı. Sustum ve ben de onun sigaralarından bir tane aldım, paketin üstünde fil görünümünde bir tanrı resmi vardı ve Ganesh yazıyordu. Sustum ve sözlerini sürdürmesini bekledim. Ona Pierre adını koymuştum, dedi, ve doğa ona üvey ana gibi davrandı, çok yetenekli değildi ama kendi-

ne göre bir zekâsı vardı ve onun kavram gücünü anlamak gerekti, ben anlıyordum. Biraz sustuktan sonra, Bir oğul nasıl sevilirse onu öyle seviyordum, dedi, siz bir oğul nasıl sevilir, bilir misiniz? Yazık ki hiç çocuğum olmadı, dedim, ama belki siz bana söyleyebilirsiniz. Lise, Kendimizden çok çok daha fazla, dedi, insan çocuklarını öyle sever. Çay fincanını tabağına koydu ve, Bir kadeh şampanyaya ne dersiniz? diye sordu, Bu akşam ısmarladığımız *thali*'ler gelinceye kadar bir kadeh şampanya içmek istiyorum.

Başımla servis yapan kıza işaret ettim ve kız koşarak geldi. Salon gerçekdışıydı. Birisi mangalın alevini yükseltmişti ve şimdi Herman Hesse'nin fotoğrafına kırmızımsı ışıklar vuruyordu. Pencerelerden karlı tepeler görünüyordu, Hint müziği de artık bir yakarıyı andıran hafif çığlıklara dönüşmüştü.

Bu müzik bana bir inleme gibi geliyor, dedim. Lise, Hintliler inlemenin ne demek olduğunu iyi bilirler, diye yanıtladı, ve onu sanata da yansıtırlar. Ben şu anda inliyor ya da yakarıyorum ama bizim Batı göstergelerimize göre kendimi kelimelerle ifade etmeye çalışıyorum. Şerefe içer gibi kadehlerimizi kaldırdık. Anlatın, Lise, dedim. Kendine göre bir zekâsı vardı, diye söze başladı, ben o konuda çok okumuştum ve onu anlıyordum, örneğin bir şifre uydurmuştuk, benim Pierre'im gibi çocukların gittiği okullarda öğretilmeyen ama bu bir annenin kendi oğluyla uydurabileceği türden bir şifreydi, örneğin kaşıkla bir bardağa vurmak gibi, bilmem anlatabiliyor muyum, kaşıkla bir bardağa vurmak. Lütfen biraz daha açıklayın, dedim. Lise, Peki, dedi ve sözlerine devam etti. İletinin titreşim sayısını ve yoğunluğunu çalışmak gerekir ve ben titreşimden ve yoğunluktan anlarım, Paris Astronomi Gözlemevi'nde yıldızlar üzerinde çalışırken bu iş mesleğimdi ama bana yol gösteren yalnız bu değildi; çünkü ben onun annesiydim ve çünkü insan, oğlunu kendinden

daha çok sever. Anlıyorum, dedim, sonra? Şifremiz çok iyi işliyordu, diye sözlerini sürdürdü, başkalarının anlamadığı bir dil üzerinde çalışıyorduk, o bana anne, seni seviyorum demeyi biliyor, ben de Pierre, sen benim tüm yaşamımsın diye yanıtlamayı biliyordum, ayrıca daha basit, daha gündelik şeyleri de söylüyordu, neye gereksinim duyduğunu, kendini mutlu hissedip etmediğini; çünkü kendimizi normal kabul eden biz kibirli, zavallı yaratıkların hissettiği mutluluk, mutsuzluk, üzüntü, keder, sevinç, bütün bu duyguları, doğayı üvey ana sayan insanların da bildiğini söylemeliyim. Şampanyasını bitirdi ve yemeğimize başladık. Lise, Adınızı bile anımsamadığım size neden bütün bunları anlattığımı bilmiyorum, dedi. Slowacki, dedim, adım Slowacki. Lise, Peki, Bay Slowacki, dedi, bir gün yaşam oğlumu elimden aldı çünkü yaşam yalnız üvey ana değil, aynı zamanda acımasızdır da. Karşısında kimse yokmuş gibi yine gözlerini boşluğa dikmişti. Sonra bana, Siz olsanız ne yapardınız? diye sordu. Bilmem, dedim, böyle bir soruyu yanıtlamak çok zor, siz ne yaptınız? Lise hafifçe içini çekti. Gündüzleri Paris'te başıboş dolaşırdım, dedi, vitrinlere bakardım, çevremde iyi giyimli kimseler yürürdü, insanlar parklardaki banklarda otururdu, Café Flore'un önünden geçer, masalarda oturup konuşanları izler ve Dünya gezegeninde neden anlayamadığım bir düzenin işlediğini düşünürdüm, bilmem anlatabiliyor muyum? Her şey bana bir kukla tiyatrosu gibi görünürdü, gecelerimi de gözlemevinde geçirirdim ama o teleskoplar artık bana yetmiyordu, yıldızların arasındaki o çok geniş alanları gözlemek istiyordum, yeryüzünde minicik bir nokta olan ben, evrenin sınırlarını aşmak istiyordum, bana huzur veren tek şey oydu, siz benim yerimde olsaydınız ne yapardınız? Bilmem, dedim, bu akşam bana çok zor sorular soruyorsunuz, Lise. Ne yaptınız? Ben, dedi, Şili'de, And Dağları'nda dünyanın en bü-

yük gözlemevinin bulunduğunu keşfettim, aynı zamanda en iyi donatılmış olanlardan da biriydi ama özellikle de en yüksek olanıydı, ben en yükseğe çıkmak, yaşamın kötü olduğu bu zavallı yeryüzü kabuğundan kopmak, gökyüzüne olabildiğince yaklaşmak istiyordum, Böylece onlara özgeçmişimin bir kopyasını yolladım, mektubumu hemen yanıtlayıp benim gibi bir astrofizikçiye gereksinimleri olduğunu bildirdiler, ben de yola çıktım, Fransa'yı bıraktım, her şeyi bıraktım, yanıma sadece astarı kürklü bir palto ve içi kitaplarla dolu bir sırt çantası aldım ve dünyanın en yüksek gözlemevine ulaştım. Durdu ve lafı değiştirerek, Lama'nın konferansına az kaldı, dedi. Lütfen anlatmaya devam edin, diye yalvardım. Beni radyo teleskoplar bölümüne yollamalarını rica ettim, diye fısıldadı, Samanyolu'nun dışındaki yıldız kümelerinin, nebülözlerin üstünde çalışmak istiyordum. Siz, Andromeda nebülözü nedir bilir misiniz? Ne olduğunu siz söyleyin bana, dedim. Lise, Peki, dedi, Andromeda nebülözü, Samanyolu'na benzeyen sarmal bir sistemdir ama öylesine eğik görünür ki, sarmalın kolları tam olarak farkedilemez, yüzyılımızın başlarına kadar Samanyolu'nun dışında olduğu kesin olarak bilinmiyordu; bu sorun, 1923'te Üçgen takımyıldızı üzerinde çalışmalar yapan Hubble'ın teleskopuyla halloldu; bunlar nebülöz sistemimizin sınırını oluşturuyor ve ben evrenin sınırlarına doğru gitmek istiyordum.

Sustu. Müzik kesilmişti. Salonda, sanki zamanın dışındaymışız gibi anormal bir sessizlik vardı. Lise'nin konuşmak istediğini anladım ve onu yüreklendirmeye çalıştım ama sanki bir büyüyü bozmaktan korkarmış gibi sustu. Kabul edercesine hafifçe başımı eğdim. Lise, Radyo teleskop bölümünde, düşünce gücüne sahip, evrendeki olası yaratıklardan gelen modüllü iletiler içeren radyogalaktik yayınları inceliyor ve ben de onlara kendimce

modüllü iletiler gönderiyorum, ah, dışarıda yalnız kar ve fırtına varken dünyanın en yüksek dağlarından birinin tepesinde olup Andromeda nebülözüne mesajlar yollamanın ne demek olduğunu düşünemezsiniz. Her ne kadar sizin deneyiminize sahip değilsem de, belki düşünebilirim, dedim. Lise sözlerine devam etti: Orada üç kişiydik, bir Japon gökbilimci, bir Şilili fizikçi ve ben, ayrıca işlerimize bakan iki tane de hizmetçi vardı. Ve bir gece, fırtınalı, tipili bir gece, gözlemevinin kubbesinin camları buz tutmuşken aklıma bir şey geldi, çok saçma bir fikirdi, bilmem neden size anlatıyorum. Anlatın Lise, çok merak ediyorum, lütfen anlatın, dedim. Lise, Gerçekten çok delice bir düşünceydi, dedi. Modüllü mesajlar yolluyor ve yüreğimde olan bir modülasyonu arıyordum, benim için çok önemli olan bir şifre seçtim, onu matematiksel modülasyona çevirdim ve yolladım. Yüzünde yine o dalgın gülümseme vardı. Yaptığım bir delilikti, diye yineledi. Çok rica ederim, Lise, anlatmaya devam edin, dedim. Peki, dedi, ama bilmem anlıyor musunuz, Andromeda nebülözüne bir mesaj yollamak için ışık yıllarını hesaplarsak bizim takvimimize göre yüz yıl tutar, oradan gelecek olası bir yanıt için de yine bir yüz yıl beklemek gerekir, belki yolladığım o mesaja gelebilecek yanıtı gelecekte beni hiç tanımayan, kim olduğumu bilmeyen bir gökbilimci okuyabilirdi. Bir an sustu ama bu kez gözlerimin içine bakarak, Çok saçma bir şey, dedi, belki deli olduğumu düşünüyorsunuz. Hiç de öyle bir şey düşünmüyorum, Lise, dedim, evrende her şeyin olabileceğine inanıyorum. Lise sözlerine devam etti: Karlı, fırtınalı bir geceydi, buz kristalleri camlarda yoğunlaşmıştı; ben, yaptığının anlamsız bir şey olduğunu bilen biri gibi kımıldamadan radyo teleskopumun önünde duruyordum; tam o sırada Andromeda'dan bir mesaj geldi, modüllü bir mesajdı, şifre çözücüden geçirdim ve hemen tanıdım, aynı

frekansta, aynı yoğunluktaydı, matematiksel bir deyişle, yaşamımın on beş yılı boyunca duyduğum bir mesajdı. Lise durdu ve, Beni deli mi sanıyorsunuz? diye sordu. Hiç öyle bir şey düşünmüyorum, dedim, bence deli olan evrenin kendisi. Lise, İyi, dedi, iş arkadaşlarımın beni deli sanmalarından korkuyordum, onlara olan biteni mantıksal biçimde anlatamazdım, mesajı göstermedim bile, zaten nasıl doğrulayabilirdim ki? Birkaç gün sonra Gözlemevi'nden ayrıldım, bütün dünyayı dolaştım ve sonunda Hindistan'a geldim, uzun süre kaldım ve kutsal bir metinde ana yönlerin sonsuz ya da bir çemberdeki gibi asılsız olabileceklerini okudum, bu cümle beni çok tedirgin etti çünkü bir gökbilimcinin elinden ana yönleri alırsan, geriye ne kalır? Böylece Hint felsefesini çalışmaya başladım, özellikle de kendini yitiren bir insanın evreni bütünleyici bir sanat gibi simgeleştirmek zorunda kaldığı, kısacası ana yönlere gereksinimi olduğu teorisini okudum, işte o yüzden buradayım, insan evrenin sınırlarına ulaşabileceğine inanamaz çünkü evrenin sınırları yoktur.

Yorgun yorgun gülümsedi. Sonra, Ya siz, diye sordu, siz neden buradasınız? Bir merkeze ulaşmaya çalışıyorum, dedim, birçok özekdeş çember dolaştım ve bir işarete ihtiyacım var, o yüzden buraya kadar geldim. Lise, Siz özekdeş çemberlere inanır mısınız? diye sordu. Bilmem, dedim, o da herhangi bir deneyim bir uygulamadır, belki de bütünleyici bir sanat biçimidir ama ben uzman değilim. Lise, Öyleyse nesiniz? diye sordu. Beni sadece arayan biri diye kabul edin, dedim, bildiğiniz gibi aramak da önemlidir. Haklısınız, dedi, önemli olan aramaktır, bulup bulmamak önemli değildir.

Konferans salonu, İngilizce tabelada gösterildiği gibi, ikinci kattaydı. Merdivenin sonunda beni bir sari giymiş ve elinde bir liste olan küçücük bir Doğulu kadın

karşıladı. Ellerini kavuşturarak beni selamladıktan sonra başını eğdi ve, Adınız nedir, efendim? diye sordu. Slowacki, dedim. Buyurun, dedi.

Burası az ışıklandırılmış, çok geniş bir salondu, yerler açık renk tahtadandı. Beyaz badanalı duvarlar boştu. Turuncu bir örtüye sarınmış olan Lise'nin yerde oturduğunu gördüm. Salonun en arkasında, herhalde Lama'nın oturacağı uzun arkalıklı tahta bir iskemle vardı. Bütün salonu dolaştım ve elimdeki pusulayı Tadeus diye imzalayıp oda numaramın yirmi üç olduğunu da yazdıktan sonra iskemlenin üstüne bıraktım. Sonra odama döndüm.

Adam, Böyle beklenmedik bir anda ortaya çıkmanız çok garip, dedi.

Beni pencerenin önündeki koltuğa oturttu, kendisi de yazı masasının yanındaki uzun arkalıklı, kakmalı bir iskemleye oturdu.

Yeniden Batılı kıyafetimi giymiştim ama ayaklarım çıplaktı. Siz de beklenmedik bir anda ortaya çıktınız, sevgili Bay Xavier dedim. O, Artık adım Xavier değil, dedi, o adı dünyada bıraktım. Evet ama gerçekten beklenmedik bir anda ortaya çıktınız, dedim, Hindistan'da kaybolduğunuzu duymuştum, bir-iki yıl önce birisi bana öyle demişti, oysa şimdi burada, İsviçre Alpler'inde Hint gurusu rolü oynuyorsunuz. İnançlarıma saygılı olmanızı rica edeceğim, dedi. Tabii, dedim, ama sizin dininiz başkalarının inançlarına da saygılı olmayı öğretir sanırım, benim de kendime göre düşüncelerim vardır, her ne kadar onlara inanç diyemezsem de, kendime vermiş olduğum bir söz diyebilirim. Dik dik yüzüme bakarak, Siz kimsiniz? diye sordu. Pusulada adı yazan kimse, dedim, ben Tadeus'um. Sizi tanımıyorum, dedi. Ama siz Isabel'i tanırdınız, dedim, onun için beni odanıza kabul ettiniz, Isabel'in adı merakınızı uyandırdı. Isabel geçmişe aittir,

dedi. Belki, dedim, ama ben bu geçmişi yeniden kurmak için buradayım, bir mandala yapıyorum. Ne demek istiyorsunuz? diye sordu. Az önce söylediğimi, dedim, siz kesin mandalalardan anlarsınız, benimkisi de bir tür mandaladır, kendime göre, ama çemberler sıkışmaya başladı, hepsini çizdim, daha doğrusu onları birer birer dolaştım ve ortaya garip bir simge çıktı ama ben merkeze doğru sıkıştırmayı sürdürüyorum. Burada olduğumu size kim söyledi? diye sordu. Bir şair, daha doğrusu bir şairin hayaleti, dedim. Xavier, Siz şifreli biçimde konuşuyorsunuz, dedi. Siz de, dedim, siz de bana itiraf etmekten korkar gibi kaçamaklı konuşuyorsunuz. Benim itiraf edecek bir şeyim yok, dedi ve sonra konuşmasını sürdürdü: Ayrıca sizin gibi tanımadığım birine dünyada yaşarken tanımış olduğum bir kimseden neden söz edeyim? Çok basit, dedim, çünkü Isabel size beni anlatmış. Xavier sustu ve dağlara baktı. Isabel'in size benden söz etmediğine yemin etmeye hazır mısınız? diyerek onu sıkıştırdım. Ben tanımadığım kimselerin önünde yemin etmem, dedi, üstelik benim dinim yemin etmeyi yasaklar. Gözleri kaçamaklı bir bakışla garip biçimde parlıyordu, sanki verdiği bir sözden dönmek ya da bir anıdan kaçmak ister, bir tür yasadışı dayanışmaya sığınır gibiydi. Ona Bay Lama diye hitap etmek isterdim ama her zamanki küstahlığımı açığa vurmaktan çekindim. Bakın, Xavier, dedim, bana ondan haber verebilirsiniz, Isabel hakkında bazı şeyler biliyorsunuz ya da işittiniz, merkeze ulaşmama yardım edin. Xavier yazı masasından bir kâğıt aldı ve renkli kalemlerle bir şey çizmeye başladı. Konuşmadan ona baktım. Bıraktım çizsin. En az on beş dakika bekledim. Sonra kâğıdı bana uzattı. Kâğıdın üzerinde çift bir çember çiziliydi, içinde de şu yazıyordu: "Partenope: terk edilmiş belirsiz oyalanma". Çevresine değişik evrelerdeki aylar çizilmiş, ortaya da parlak kırmızı renkte, çocukların yaptığı gibi

bir aydede yüzü konmuştu. Partenope ne demek? diye sordum. Alaycı bir biçimde yüzüme baktı. Yazıtta dendiği gibi, şimdi Partenope beni tutuyor, dedi. Partenope Napoli'dir ve İtalya'dadır, dedim, Isabel İtalya'da ne yapıyordu? Affedersiniz Bay Lama ama bu bana çok aykırı görünüyor.

Omuzlarına sardığı renkli örtüyü düzeltti. Kelimelerle anlatılamaz biçimde gülümseyerek şu sözleri fısıldadı: Napoli'de bağlantılarımız vardı. Peki, dedim, ama kimi aramalıyım? Kime başvurmalıyım? Pencereden dışarı baktı. Gece basmak üzereydi. Bir ineğin böğürdüğünü duyar gibi oldum ve her şey bana anlamsız göründü. O, bilgin bir edayla, Mandalalar yorumlanmalıdır, yoksa merkezi aramak çok kolay olurdu, dedi, tam ortaya dikkatle bakın, oraya bir ay çizdim, onu istediğiniz gibi yorumlayın, umarım duyarlılığınız sizi yönlendirir ve bir şeyi, bir parola olan ya da en azından o zamanlar bir parola olan yazdığım cümleyi anımsarsınız; siz de belirsiz biçimde oyalanmaya terk edilmiştiniz. Şimdi beni bağışlayın, meditasyonum beni bekliyor.

Kapıyı açtı, onu selamlayacak vakit bulamadan dışarı çıktım.

9.

Dokuzuncu çember. Isabel. Riviera İstasyonu. Gerçekleşme. Dönüş

O saatte küçük istasyon bomboştu. Önündeki ufak meydana çıktım. Burası, içinde iki palmiye ağacının ve iki oturulacak bankın olduğu, keskin kokulu küçük çiçeklerden bir çitle çevrilmiş bir bahçeydi. Çitin ötesinde deniz olduğu seziliyordu. Yerde kum ve çakıltaşları vardı. Tıpkı hayalimdeki deniz kıyısı istasyonları gibiydi. Hızla bir tren geçti. Kuşkusuz Fransa'ya gidiyordu, körfezin ışıklarının ötesi Fransa'ydı. Sıraya oturdum ve ne yapacağımı düşünmeye başladım. Acaba kısa yokuşu inip Oberdan Sokağı'nı mı aramalıydım? Bahçenin lambaları yanmıştı. Tam palmiyenin altındaki bir tahta banka oturdum ve yukarı baktım. Ay, son evresindeydi ve sütbeyazdı. Gökyüzünün bir başka köşesini aradım ve çok sevdiğim bir yıldızı gördüm. Bacaklarımı uzattım, başımı bankın arkalığına dayadım ve göğe bakmaya başladım.

Müzik, kıyı boyunca uzanan çiçekli çitten sonraki yokuşun aşağısından geliyordu. Müziği hatırladım, Beethoven'ın *Les adieux, l'absence, le retour*[1] adlı sonatından bir melodiydi.

Garip bir adamın bana doğru geldiğini gördüm. Bu-

1. (Fr.) Veda, ayrılık, dönüş. (Ç.N.)

ruşuk bir frak giymişti, başında beyaz silindir bir şapka, koluna astığı bir de keman vardı. Yalınayaktı. Karşıma gelince nazikçe şapkasını çıkardı. İyi akşamlar, dedi, belki bir gün gelmeyi düşlediğiniz bu küçük Riviera İstasyonu'na hoş geldiniz. Sonra yanıma oturmak için izin istedi. Kusura bakmayın ama, dedi, boşuna Oberdan Sokağı'nı aramayın, onun adı değişti, şimdi Deniz İşçileri Sokağı oldu. Şaşkınlıkla yüzüne baktım, o da içini çekti. Aradığınız basımevi de kapandı, dedi, yıllar önce iş yapmayı bıraktı, şimdi yerinde şık bir pastane var, adı Çörek. Sosyal Basımevi'ni arıyorum, dedim. Gülümsedi ve yine içini çekti. Tamam işte, dedi, Sosyal Basımevi, ünlü Sosyal Basımevi, yıllar önce bir bomba orayı yerle bir etti. Suçlular hiçbir zaman bulunamadı, kanıtlar vardı, soruşturmalar, hatta uydurma bir yargılama bile yapıldı ve işte, bütün makineler havaya uçtuktan, odalar yakılıp yıkıldıktan sonra, birisi binayı satın aldı ve bir pastane açtı, nefis tatlılar yapıyorlar. Affedersiniz, dedim, Sosyal Basımevi neler basıyordu? Adam yine içini çekti. Anarşist bir basımeviydi, diye yanıtladı, anarşistlerin son broşürlerini, kurtulan ve hâlâ bulunabilen ucuz kitapçıkları, Pietro Gori'nin söylevlerini, İtalyan anarşistlerinin tarihini ama yine içini çektikten sonra sözlerini sürdürdü, aynı zamanda düğün davetiyeleri de basardı, ne yaparsınız, insan yaşamak zorundadır ve ihtiyar Beni-bıktırdın da ayakta kalmaya çalıştı. Kimdi o Bay Beni-bıktırdın? diye sordum. Kemanı olan adam, Şanlı Sosyal Basımevi'nden son geriye kalan; makineleriyle birlikte havaya uçtu, diye yanıtladı ve içini çekerek, Beni bağışlayın, dedi, soluksuz kaldım, yokuş çok dikti, üstelik keman da çalıyorum. Merakla ona baktım. Büyük bir hazla ayaklarını bahçenin kumlarına sürtüyordu, kemanını da bankın üstüne, ikimizin arasına bırakmıştı. Bütün bunları bilmenize çok şaştım, doğrusu hayretler içinde kaldım,

dedim. Aman, rica ederim, dedi, ben sizin izlediğiniz tüm yolu biliyorum, buraya geldiğiniz günden beri peşinizdeyim, sanki bir müziğin notalarını yönetir gibiyim, beni orkestra şefiniz sayabilirsiniz. Cebinden bir izmarit çıkarıp yaktı. Siz de bir izmarit ister misiniz? diye sordu. Hayır, dedim, sonra, o kadar iyi bildiğinizi söylediğiniz yolum hakkında ne düşündüğünüzü merak ediyorum, diye ekledim. Adam gülümsedi, gökyüzüne baktı ve yanıt verdi: Son istasyonunuzu da izleyeceksiniz, eskiden geçtiğiniz yerleri boş verelim, sonuncusuna daha doğrusu sondan bir öncekine bakalım çünkü sonuncusu budur. İzmaritinden bir nefes çekti, sonra şöyle dedi: Evet, Napoli'ye ulaştınız ve en uğursuz halk öyküsünün içine düştünüz, bunu sizin önsezi becerinizden beklemiyorduk çünkü şimdiye kadar iyi bir araştırıcı olduğunuzu kanıtlamıştınız, bir Concettina'nın öncülüğünde Kırmızı Ay Lokantası'na varışınız ve Mergellina'da[1] bir lokantada laterna çalan bir Masaniello'yla[2] karşılaşmanız falan, bu kadar basmakalıp olmayan bir biçimde de amacınıza ulaşabilirdiniz ama yine de kabul etmeliyim ki becerdiniz; Masaniello'nun bazı işaretleri vardı çünkü Napoli'de bir parola *vox populi*[3] sayılır ve siz kendinizden geçmiş, dalgın dalgın, başıboş dolaşıyordunuz, şimdi gelelim en önemli noktaya, Masaniello bazı bilgilerle Vesuviana'ya erişebilmişti ama Red Moon Derneği'nde zavallının bildikleri pek kesin değildi, yine de siz Kırmızı Ay'a gelebildiniz.

İzmaritini kumlarda ezdikten sonra bana dönerek, Devam edeyim mi? diye sordu. Lütfen, dedim, çok me-

1. Napoli'de bir yöre. (Ç.N.)

2. 1600'lerde yaşamış, hükümete karşı bir ayaklanmaya öncülük etmiş ve sonra tuzağa düşürülerek öldürülmüş Napolili bir balıkçı. (Ç.N.)

3. Aslı "*Vox populi vox dei*" olan ve, "Halkın sesi Tanrı'nın sesidir" anlamına gelen Latince deyiş. (Ç.N.)

rak ediyorum. İyi öyleyse, dedi, iki-üç tane aptal sekreterle karşılaştıktan sonra en sonunda yıllar önce sekreterlik etmiş yaşlı bir uşak buldunuz, bu zayıf, gözlüklü, ufak tefek bir adamcağızdı, kimbilir neden orada tutuyorlardı çünkü demek artık o kadar güçlenmişti ki Devlet'ten para desteği alıyordu, belki de ona bir tür savaş kalıntısı diye bakıyorlardı ama o Isabel'i hatırlıyordu ve gösterdiğiniz fotoğrafı da tanımıştı; size ondan, Red Moon'da kaldığı zamandan söz etti ama yaşamı hakkında hiçbir şey söylemedi, belki de onu tanımıyordu ama size bu adresi verdi, deniz kıyısındaki bu küçük istasyonun adresini ve Oberdan Sokağı'ndaki Sosyal Basınevi'ne gitmenizi söyledi çünkü orası Isabel'in yollandığı son yerdi. Adam sustu ve yüzüme baktı. Neden geçmiş zaman kipiyle konuşuyorsunuz? diye sordum. Gülümseyerek gökyüzüne baktı ve, Geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, kusura bakmayın ama ben zamanları bilmem, benim için hepsi aynıdır, dedi. Ben de ona baktım. Boyuna ayaklarını kumlara sürtüyordu. Siz kimsiniz? diye sordum. Ben Deli Kemancı'yım, dedi, sizin özekdeş çemberlerinizi ya da isterseniz istasyonlarınızı diyelim, yöneten kişi benim, ben de gönderildim. Sonra yayını aldı ve kumlara bir çember çizdi. Merkeze ulaştık, diye fısıldadı, verin bana Isabel'in fotoğrafını. Verdim, onu çemberin ortasına yerleştirdi. Sonra kalktı, kemanını aldı ve hafiften Beethoven'ın *Veda Sonatı*'nı parçasını çalmaya başladı.

Ve tam o sırada Isabel'i gördüm. Kenarında küçük çiçekli çit olan kısa yokuşu tırmanıyordu. Belediyenin önünde rastladığım bir gün üstünde olan mavi ipek elbisesini giymişti, başında da beyaz tüllü bir şapka vardı. Uzattığı elini sıktım, şapkasının tülünü kaldırdı ve yanağından öptüm. Isabel, Merhaba, dedi, gördüğün gibi, hâlâ varım. Bankta yanıma oturmasını söyledim. Ellerini bana

uzatarak, Gel, dedi, bu akşam sana ben yol göstermek istiyorum. Eskiden olduğu gibi koluma girdi. Birlikte Deniz İşçileri Sokağı'ndan aşağı yürüdük. Çitin çiçeklerinin kokusu baş döndürücüydü. Aşağıda körfezin ışıkları görünüyordu. Beni nereye götürüyorsun, Isabel? dedim. Ağzını kulağıma yaklaştırarak, Bekle, sabırsız olma, diye fısıldadı. Aşağı inmeyi sürdürdük.

Küçük limanda kimse yoktu, kayıklar suyun üstünde dingin ve huzurlu sallanıyorlardı. Limanın sonunda, ışıkları yanan küçük bir vapurun bağlanmış olduğu bir iskele vardı. Isabel beni oraya çıkardı.

Vapura önce ben bindim ve ona yardım etmek için elimi uzattım. Küçük vapur bomboştu. Isabel güvertedeki mavi beyaz bez şezlonglardan birine oturmamı işaret etti. Burada rahat ederiz, dedi, gece göğünü izleriz. Boynuna beyaz bir eşarp bağladı, yıldızlardan birine küçük bir işaret yaptı ve vapur sanki büyülüymüş gibi körfezin uzak ışıklarına doğru hızla ilerlemeye başladı. O anda, o körfezi ve ışıklarını tanır gibi oldum ve tedirginlikle, Isabel, neredeyiz? diye sordum. Isabel, Eski zamanımızdayız, dedi. Elini tutarak, Daha açık konuş, yalvarırım, dedim. Isabel, Küçük vapur beşinci duvarı aştı, dedi, eski zamanımızdayız; bak, şunlar Portinho da Arrábida'nın[1] ışıkları, Setúbal'den[2] yola çıktık, bizi Setúbal'den Arrábida'ya götüren vapurdayız, birbirimize elveda dediğimiz gecedeyiz, o geceki vapuru anımsıyor musun? İşte o zamandayız. Ama aynı anda hem şimdiki zamanda hem de geçmiş zamanda yaşanamaz, Isabel, bu olanaksız bir şey, şu anda şimdiki zamandayız, dedim. Isabel, Şimdiki ve geçmiş zaman iptal oldu, dedi, sen ba-

1. Portekiz'de bir yöre. (Ç.N.)
2. Portekiz'de bir şehir. (Ç.N.)

na o zaman olduğu gibi veda ediyorsun ama biz şu anda şimdiki zamandayız, ikimizin de şimdiki zamanındayız ve sen bana veda ediyorsun. Eğer öyleyse, dedim, sana o zamanda veda ediyorsam, yaşamının nasıl geçtiğini bilmek isterim.

Arrábida'nın ışıkları yaklaşıyordu. Küçük vapur, tuuu-tuuu, diye düdük çaldı. Isabel gülümsedi ve tuttuğu elimi sıktı. Beyaz eşarbı hafif gece melteminde uçuşuyordu. Sana yaşamımı anlatmama ne gerek var? dedi, Zaten her şeyi biliyorsun, büyük bir ustalıkla çemberlerini çizdin, benim hakkımda her şeyi biliyorsun, yaşamım tıpkı öyle oldu, hiçliğe doğru kaçtım ve bütün zorlukları yendim, şimdi son çemberinde beni buldun ama şunu bil ki, senin merkezin, benim içinde bulunduğum hiçliktir, ben hiçliğe karışıp gözden kaybolmak istedim ve bunu becerdim; şimdi sen yıldızlardan gelen çiziminle beni bu hiçlikte buldun ama şunu unutma ki sen beni bulmadın, seni bulan benim; sen benim için bir araştırma yaptığını sanıyorsun ama araştırman sadece kendin içindi. Ne demek istiyorsun, Isabel? dedim. Elimi sıkı sıkı tuttu. Demek istiyorum ki, bir pişmanlık duygusundan kurtulmak istiyordun, aradığın ben değildim, kendini arıyordun, dedi, arzuladığın şey, günahlarından arınmak ve de bir yanıttı. O yanıtı bu gece ben sana vereceğim, Setúbal'den Arrábida'ya giden bir vapurda birbirimize elveda dediğimiz gece sen suçundan azat oldun, hiç suçun yok, Tadeus, arkanda bir piç bırakmadın, huzur içinde yoluna gidebilirsin, mandalan tamamlandı. Peki, dedim, ama sen şu anda, kendi zamanında neredesin? Isabel, Bak, dedi, eğer ulaştığın Riviera İstasyonu'ndaki küçük yokuşu tırmanırsan, tepelerin arasında minicik bir mezarlık göreceksin, tam ortasındaki yolu izle, en fakir mezarların arasında çok sade, hiç kimsenin ilgilenmediği bir mezar vardır, dövme

demirden çiçeklerle çevrilmiştir, ne bir tarih ne de bir fotoğraf taşır; ama üstünde, huzur arayarak uzaklardan gelmiş, Magda diye bilinen Isabel burada yatıyor, diye yazar. Orada mı yatıyorsun? diye sordum. Hayır, dedi, o sadece bir anıttır, ölen birini hatırlatacak iki basit ad, bir yaşamın özü olan ben hiçlikteyim; yine söylüyorum, pişmanlık duymamalısın, sen kendi burcunda huzur içinde ol, ben hiçliğimde kendi yolumu izleyeceğim.

Küçük vapur Arrábida İskelesi'ne demirledi. Bir-iki damla yağmur yağmaya başladı. Isabel çantasından incecik bir yağmurluk çıkardı ve üstüne geçirdi. Tıpkı vedalaştığımız gece gibi, dedi. Yağmur hızlandı. Dur, Isabel, dedim, bana bir kez daha elveda diyemezsin. Isabel kalktı ve beni öptü. Tadeus, dedi, bu son görüşmemizdir, kesinlikle bir daha birbirimizi görmeyeceğiz, elveda. Tıpkı o gecede olduğu gibi uzaklaştı, küçük iskeleyi geçti, solgun bir neon lambasıyla aydınlatılmış bir lokantanın önünden geçti, boynundan beyaz eşarbını çıkardı ve son bir selam olarak bana salladı. Ben de çekinerek bacaklarımın arasına sıkıştırdığım elimi kaldırdım ve onu selamladım.

Gözlerimi açtım. Kemancı önümde ayakta duruyordu, küçük istasyonun bahçesindeydik, ay batmıştı. Kemanını koluna takmış, çıplak ayaklarıyla kuma çizdiği çembere bakıyordu. Geri dönme zamanı geldi, dedi, arama bitti. Yere çömeldi ve kumlara üfledi. Çizdiği çember silindi. Neden öyle yaptın? diye sordum. Çünkü arama bitti ve her şeyi bilgeliğe götürecek rüzgâr üfürüğüne gerek var, dedi. Isabel'in fotoğrafını aldım ve cebime koydum. Bunu yanımda götüreceğim, dedim. Götür, dedi, hakkındır. Her şeyden geriye çok az şey, bazen sadece bir görüntü kalır. Kemanını omzuna yerleştirdi ve hafiften bir şey çalmaya başladı, kulağa çok hoş gelen bir havaydı bu. *Les adieux, l'absence, le retour.* Gökyüzüne baktım ve

tanıdığım bir yıldız gördüm. Yürümeye başladım. Ve o anda Isabel'i gördüm. Beyaz bir eşarp sallıyor ve bana elveda diyordu.

Isabel İçin: Bir Mandala hakkında kısa bilgi

Bu kitap Antonio Tabucchi'nin onayından geçmemiştir. Yazarın ölümünden sonra yayımlanan ilk yapıtıdır. Elle yazdığı ve parlak kara kaplı yedi okul defteri tutan bu romanı birkaç yıl içinde tamamlamış, yaptığı çeşitli röportajlarda ona değinmiş, 1996 da Vecchiano'da baştan sona okuyup yazdırmış, uydurma bir metinde ondan "garip bir roman, bilinmeyen kınkanatlılardan birinin fosilleşmiş kalıntısı" diye söz etmişti. O arada başka yönlerde başka şeyler yazmış, yolculuklar yapmış, farklı ülkelerde bulunmuştu. Bu kitabı, saklaması için sevdiği bir arkadaşına emanet etmiş ama sonra bir daha okumak için geri istemişti, belki de yayımlamak istiyordu. Bu, 2011 yazındaydı ve aynı yılın sonbaharında hastalanmıştı.

Isabel İçin: Bir Mandala çok güçlü bir kitaptır. Tabucchi'nin yapıtları arasında bir temel taşı sayılabilir çünkü gizemli bir kişi olan Isabel değişik renkli ışıklarla aydınlatılmıştır. Bir kültür mirası yerine geçeceğinin bilincinde olarak dünyanın her köşesindeki Tabucchi okuyucularına kıymetli bir armağan gibi sunduğumuz bu kitabı sevgi ve gururla yayımlıyoruz.

Temmuz 2013 Maria José de Lancastre
Carlo Feltrinelli

Yıllar önce izini kaybettiği kadını bulmaya kararlı bir adam... Polonyalı şair Slowacki Wacklaw, namı diğer Tadeus gençliğinde âşık olduğu ve Portekiz'de Salazar diktatörlüğü sırasında birdenbire kayıplara karışan Isabel'in izini sürmek ister. Bunun için merkezine aradığı kadını yerleştirdiği dokuz çemberli bir mandala oluşturur; her çember, Isabel'in yaşantısının bir zaman diliminde yer almış ve onunla ilgili bilgi verebilecek kişilere götürecektir Tadeus'u.

Ne var ki çemberler daralıp merkeze yakınlaştıkça Isabel hakkında edinilen bilgiler de giderek gerçekdışı bir hal almaya başlar, her çemberle birlikte Tabucchi bizi adım adım kendi düşsel kozmosuna çeker: Romanında zamanı, varoluşu, ölümü, yaşamı ve tüm bunları "belirleyen" sınırları sorgulayıp iç içe geçiren yazar, zamanın çizgiselliğini büker; olayları, mekânları ve kişileri somuttan soyuta akıtır; yaşayanlarla ölüleri aynı solukta buluşturur. Yoksa yaşayanların değil, salt ölülerin dünyası mıdır anlatılan? Belki de, "Ölüm, yoldaki o dönemeçtir; ölmekse sadece görünmemektir."

Kapaktaki fotoğraf: Alicia Savage

can

12 TL
KDV DAHİL

ISBN 978-975-07-2511-1

9 789750 725111

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi